

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

ANTİK DÖNEM KOZMETİK KAPLARI

Yüksek Lisans Tezi

Merve İPEK

Danışman

Doç. Dr. Davut KAPLAN

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

ANTİK DÖNEM KOZMETİK KAPLARI

Yüksek Lisans Tezi

Merve İPEK

Danışman

Doç. Dr. Davut KAPLAN

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

14 /06 / 2019

Merve İPEK

TEZ KABUL VE ONAYI

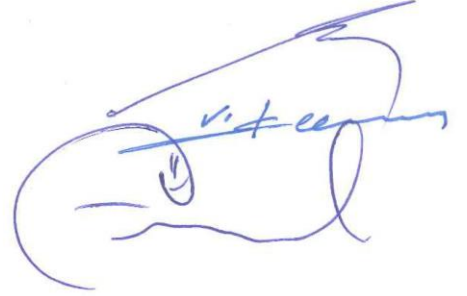
Merve İPEK tarafından hazırlanan *Antik Dönem Kozmetik Kapları* başlıklı bu çalışma, 14.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Doç. Dr. Davut KAPLAN

Üye : Prof. Dr. Vedat KELEŞ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tayyar GÜRDAL

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

14/06/2019

Enstitü Müdürü (İmza ve Mühür)
Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

ÖZET

ANTİK DÖNEM KOZMETİK KAPLARI

Merve İPEK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran /2019

Danışman: Doç. Dr. Davut KAPLAN

Kozmetik, antik dönemden günümüze kadar hayatımızın birçok alanında yer almıştır. Kozmetik alanında kullanılan tütsü, kokulu bitkiler, parfüm, kokulu yağlar ve kokulu merhemlerin doğu kökenli olduğu düşünülmektedir. Daha sonra Mısır, Yunan ve Roma coğrafyasına yayıldığı bilinmektedir. Kozmetik ürünlerinin günlük yaşamda, cenaze ve kurban ritüellerinde, ibadet sırasında ve tıbbi alanlarda kullanıldığı görülmektedir.

Kozmetik ile ilgili ilk bilgiler, Mısır'dan yayıldığı fikrini doğurmuştur. Kozmetik alanında en çok tercih edilen ürün parfüm olmuştur. Parfümün tarihçesinin günümüzden 5 bin yıla kadar uzandığı bilinmektedir. Araştırmalar sonucunda ilk parfümlerin ecza karışımı olarak tıbbi amaçlı kullanıldığı ve süslenme, güzel kokma, ölüleri dini ritüellere hazırlamak, kötü ruhlardan arınmak için kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu kokular, kokulu yağlar ve merhemler sadece insanlar tarafından değil kullanılmamış, hayvanlara da sahiplerinin istediği kokular sürülmüştür.

Dioscorides, Plinius ve Theophrastus çalışmalarında kozmetik konusunda önemli bilgiler vermektedir. Kozmetik ürünlerin muhafaza edilmesi için vazo ve şişelere ihtiyaç duyurulmuştur. Bu nedenle ihtiyacı karşılamak için pişmiş toprak, cam, metal, taş malzemelerini kullanarak vazo üretimi yapmıştır. Vazoların ise madde, malzeme ve buluntu yerine göre isimlendirilmiştir. Seramiklerin üzerindeki betimlemeler, buluntu alanları, antik kaynaklar ve analizler nerelerde ve nasıl kullandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Antik Dönem, Kozmetik, Parfüm Kabı, Bitki, Koku.

ABSTRACT

ANCIENT PERIOD COSMETIC VESSELS

Merve İPEK

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Archaeology, Master's degree, June/2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Davut KAPLAN

Cosmetics has taken place in many areas of our lives from ancient periods to the present day. In the field of cosmetics, incense, fragrant plants, perfumes, fragrant oils and fragrant ointments are thought to be of Eastern origin and so is known to spread to the geography of Egypt, Greece and Rome. It is seen that cosmetic products were used in daily life, funeral and sacrifice rituals, during worship and in medical fields.

The first information about cosmetics has given rise to the idea of its spreading from Egypt. Perfume was the most preferred product in the field of cosmetics. It is known that the history of perfume is extended to 5 thousand years. As a result of studies, it was understood that the first perfume was used for medicinal purposes as a mixture of medicine and adoration, good smelling, to prepare the dead to religious rituals and to cleanse the evil spirits. These aromas, fragrant oils and ointments were not only used by humans, but animals were applied with smells that the owners wanted.

Dioscorides, Plinius and Theophrastus provided important information about cosmetics in their works. The need for vases and bottles were announced for the preservation of cosmetic products. For this reason, vases were produced by using terracotta, glass, metal and stone materials to satisfy this need. The vases are named according to their substances, materials and place of finding. The depictions, finds, ancient sources and analyzes on the ceramics show where and how they are used.

Keywords: Ancient Period, Cosmetic, Perfume Vessel, Plant, Fragrance.

ÖN SÖZ

Öncelikle bu konu üzerinde çalışmama imkân sağlayan ve değerli görüşleri ile bana yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Davut Kaplan'a teşekkürlerimi sunarım. Değerli tez jürisi Prof. Dr. Vedat Keleş ve Dr. Öğr. Üyesi Tayyar GÜRDAL'a şükranlarımı sunarım.

Tez aşamasında kaynak konusunda yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇEVİK, Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÇORBACI ve Doç. Dr. Daniş BAYKAN'a ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen annem Güler İPEK, babam Kaya İPEK ve kardeşlerime teşekkür etmeyi borç bilirim.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim boyunca yanımda olan değerli arkadaşlarım Mehmetcan ŞAHİN, Hanife BORAN, Davide POLİMENO, Hakan ŞAHİN, Gökhan KADİROĞLU, Merve ÇELİK, Gürhan ADAY ve bu zorlu süreçte desteklerini esirgemeyen Mürşide ÜLKER KUCUK'e teşekkür ederim.

Tezin malzemelerinin toplanması, yayım aşamasındaki finansal desteğinden dolayı OMÜ Proje Yönetim Ofisi- BAP Birimi'ne teşekkür ederim.

Merve İPEK

Samsun/ 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	viii
HARİTA LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZMETİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ ve KULLANIMI

1.1.Kozmetik Tarihi	4
1.2. Kozmetik Ürünler ve Kullanımı.....	6
1.2.1. Sürme.....	6
1.2.2. Pudra ve Vücut Boyası.....	7
1.2.3. Parfüm.....	9
1.2.4. Merhem.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

KOZMETİK BİLEŞENLERİ

1.1. Bitkisel ve Hayvansal Yağlar.....	21
1.2. Bitkiler ve Çiçekleri.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOZMETİK KAPLARI

3.1. Yağ ve Parfüm Kapları.....	33
3.1.1. Alabastron	33
3.1.2. Amphoriskos.....	40
3.1.3. Aryballos	42
3.1.4. Askos.....	45
3.1.5. Guttus	48

3.1.6. Lekythos.....	50
3.1.7. Lydion	56
3.1.8. Unguentarium.....	59
3.2. Merhem Kapları	65
3.2.1. Exaleiptron	65
3.2.2. Lekanis	67
3.2.3. Lykion	69
3.2.4. Pyxis.....	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZLER

4.1. Analiz Sonuçları.....	77
----------------------------	----

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	80
------------------------------------	-----------

KAYNAKÇA	86
-----------------------	-----------

TABLolar.....	108
----------------------	------------

RESİMLER	123
-----------------------	------------

HARİTALAR.....	131
-----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	134
----------------------	------------

TABLO LİSTESİ

TABLO 1 ALABASTRON

1. Geç Hellas IIIA (Bushnell, 2011, fig. 13. 4).
2. Oryantalizan Dönem, Girit (Coldstream and Eiring and Forster, 2001, pl. 21, şekil d).
3. Korinth tipi, MÖ. 625- 600 (Cook, 1960, pl. 10 c).
4. İtalyan- Korinth tipi, MÖ. 7. yüzyıl (Rohde, 1964, tafel 13. 3).
5. Kolumbus tipi, MÖ. 6. yüzyıl (Deppert, 1964, tafel 22. 8).
6. Kolumbus tipi, bileziksiz MÖ. 7. yüzyıl sonu- 6. yüzyıl başı, (Rohde, 1964, tafel 13. 6).
7. Attik tip, MÖ. 500 Pasiades Ressamı (Clark, 2002, fig. 57).
8. G. İtalya tipi Apulian, MÖ. 350-300 (<https://www.metmuseum.org/> 06.05. 2019).
9. Doğu Yunan- Ege Adaları- Batı Anadolu tipi, Vulci MÖ. 6. yüzyılın başı (Rohde, 1964, tafel 15. 2a). Kameiros'tan kadın başlı alabastron, MÖ. 550 (Kelder, 2018, fig. 6).
10. Adrian tipi, Andros MÖ. 6. yüzyıl (Schauenburg, 1965, tafel 20. 3).
11. MÖ. 4.- 3. yüzyıl, Doğu Akdeniz, cam (Saldern, 1966, fig. 2).
12. MÖ. 323-31 Mısır, alabaster (Masson, 2015, fig. 10).

TABLO 2 AMPHORİSKOS

1. Geç Hellas IIIB (Papazoglou- Manioudaki, 1994, pl. 29 a fig. 10).
2. Geometrik Dönem, MÖ. 8. yüzyılın 3. çeyreği (Conciani, 1966, tafel 109. 5).
3. MÖ. 6. yüzyıl Atina.
4. Siyah figür tekniği, MÖ. 6. yüzyılın ilk çeyreği (Deppert, 1964, tafel 18. 1).
5. MÖ. 475- 450 Rodos, cam (Triantafyllidis, 2015, fig. 1).
6. MÖ. 4. yüzyıl (<https://www.metmuseum.org/> 06.05. 2019).

TABLO 3 ARYBALLOS

1. Erken Protokorinth Dönemi MÖ. 720- 690 (Cook, 1972, XXVIII a).
2. Orta Protokorinth Dönemi MÖ. 690-675 (<https://www.mfa.org/> 23.05.2019).
3. Korinth tipi, MÖ. 7.- 6. yüzyıl (<https://www.mfa.org/> 23.05.2019).
4. Attik tip, MÖ. 470 (Wehgartner, 1980, tafel 44. 3).
5. MS. 1. yüzyılın 2. yarısı, Zader cam (Štefanac, 2013, fig. 6).

TABLO 4 ASKOS

1. Kiklad adası Milos, MÖ. 3500- 1050 (Massoul, 1934, pl. 11 E 1).
2. Geometrik Dönem MÖ. 900- 700 (Emmerling and Vedder, 1994, tafel 38. 3).
3. Derin tip, MÖ. 5. yüzyılın ilk yarısı (Gómez, 1987, pl. 11. 1).
4. Süzgeç tipi, MÖ. 450- 400 (Chase adn Pease, 1942, tafel 20. 7).
5. Sığ tip, MÖ. 430- 420 Nola (Beazley, 1927, pl. 45. I).
6. Kapaklı tip, MÖ. 400- 300 (Scauenburg, 1988, tafel 48. 5).
7. Guttus tipi, MÖ. 4. yüzyıl (Sparkes and Talcott, 1970, pl. 39 fig. 11).
8. Torba gövdeli, MÖ. 3. yüzyıl (Mcphee and Pemberton and Zervos and Whitton, 2012, pl. 50 ¼).

TABLO 5 GUTTUS

1. Miken Dönemi MÖ. 14. yüzyıl (Ashmead, 1999, fig. 2).
2. Kapaklı tip, MÖ. 4. yüzyıl Verona (Riccioni, 1961, tafel IV e 1.7).
3. Apulian üretimi MÖ. 4. yüzyılın 2. yarısı (Metzger and Ronzani and Blosech, 1979, tafel 42. 22).

TABLO 6 LEKYTHOS

1. Miken üzengi testisi, MÖ. 1500-1450 (Higgins,1981, fig. 1).
2. Deianeira grubu, British Museum (Haspels, 1936, pl. 1. 1).
3. Shoulder grubu, British Museum (Haspels, 1936, pl. 6. 1).
4. Cylinder grup, MÖ. 440- 435 Achilles Ressamı (Oakley, 2004).
5. MÖ. 5. yüzyıl sonu- 4. yüzyıl başı, mermer (Schmaltz, 1970, tafel 17 a39).
6. Squat tipi, MÖ. 400- 380 (Franks, 2009, fig. 2).

TABLO 7 LYDİON

1. Desenli tip, MÖ. 6. yüzyıl (Karydi, 1968, tafel 303. 2).
2. Şişkin karınlı tip, MÖ. 560- 520 Gordion (<http://sardisexpedition.org/tr/08.05.2019>).
3. Geçiş dönemi MÖ. 6. yüzyıl ortası Sardes (<http://sardisexpedition.org/tr/08.05.2019>).
4. MÖ. 6. yüzyılın 2. yarısı siyah bantlı (Götte, 1965, tafel 16. 9).
5. Geç dönem tipi, MÖ. 500- 450 Gordion (<http://sardisexpedition.org/tr/08.05.2019>).

TABLO 8 UNGUENTARIUM

1. Lekythoid MÖ. 3. yüzyılın 2. yarısı, Hierapolis (İndgjerd, 2014, tomb: T159d, inv: 2001/11).
2. Fusiform MÖ. 2. yüzyılın 2. yarısı- 1. yüzyılın başı, Alaşehir (Yıldız, 2016, kat no: 4, fig. 4).
3. Fusiform MÖ. 1. yüzyılın başı (Tuluk, 1999, tafel 5 a).
4. Bulbous tipi MS. 1. yüzyılın ilk yarısı Hierapolis (İndgjerd, 2014, tomb: T159d, inv: 2001/16).
5. Suriye- Filistin 1. yüzyılın ilk yarısı- 2. yüzyılın başı, cam (Fontaine, 2012, fig. 3).

TABLO 9 EXALEİPTRON

1. Rodos attik siyah figür MÖ. 6. yüzyıl (Triantafyllidis, 2009, fig. 6a).
2. MÖ. 575 Berlin (Raubitschek, 1966, pl. 52 a).
3. Siyah figür MÖ. 570-560, Münih (Barringer, 1996, fig. 11 a).
4. MÖ. 6. yüzyılın ilk yarısı, Korinth (Risser, 2001, pl. 21 362- c47/ 723).

TABLO 10 LEKANİS

1. Kapaksız MÖ. 600-575, Atina (<https://www.britishmuseum.org> 06.05.2019).
2. Kapaklı MÖ. 5. yüzyıl, Atina (Sparkes and Talcott, 1970, pl. 40, fig. 11 1120).
3. Lykinic MÖ. 4. yüzyıl, Atina (Sparkes and Talcott, 1970, pl. 42, fig. 13 1242).

TABLO 11 LYKİON

1. 1. tip Atina Agora tip 1 MÖ. 4. yüzyıl (Rotroff, 1997, pl. 100 1309).
2. 1. tip Atina Agora tip 3 MÖ. 3. yüzyılın sonu- 2. yüzyılın başı (Rotroff, 1997, pl. 100 1313).
3. 1. tip Atina Agora tip 2 MÖ. 175 (Rotroff, 1997, pl. 100 1312).
4. 2. tip Morgantina tip 1a (Sjöqvist, 1960, fig. 1).
5. 2. tip Morgantina tip 1b (Sjöqvist, 1960, fig. 4).
6. 2. tip Morgantina tip 2a (Sjöqvist, 1960, fig. 5).
7. 2. tip Morgantina tip 2b (Sjöqvist, 1960, fig. 6).
8. 2. tip Morgantina tip 3a (Sjöqvist, 1960, fig. 7).

9. 2. tip Morgantina tip 3b (Sjöqvist, 1960, fig. 8).
10. 2. tip Morgantina tip 4 (Sjöqvist, 1960, fig. 10).
11. 3. tip Patara (Işın, 2002, fig. 11 1).
12. 4. tip Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio- Palestina, tip a Masada (Herskovitz, 1986, pl. 9 d).
13. 4. tip Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio- Palestina, tip b Jerusalem (Herskovitz, 1986, pl. 9 e).
14. 4. tip Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio- Palestina, tip c Tell Anafa (Herskovitz, 1986, pl. 10 a).
15. 4. tip Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio- Palestina, tip d Jerusalem (Herskovitz, 1986, pl. 10 c).
16. 5. tip Atina Agora Louvre tipi (Simpson, 1872).
17. 6. tip Priene (Wiegand, 1904, abb. 542 89).

TABLO 12 PYXİS

1. Geometrik Dönem MÖ. 750 (Vermeule, 1973, fig. 61).
2. Tripod ayaklı, MÖ. 540 Atina (<http://www.getty.edu/art> 06.05.2019).
3. Nikosthenik Atina siyah figürlü (<https://www.beazley.ox.ac.uk> 06.05.2019).
4. A tipi MÖ. 5. yüzyıl Atina (Sparkes and Talcott 1970, pl. 43 fig. 11 1286).
5. B tipi MÖ. 5- 4. yüzyıl Atina (Sparkes and Talcott 1970, pl. 43 fig. 11 1292).
6. C tipi MÖ. 450- 440 London (Roberts, 1978, pl.85 3).
7. D tipi MÖ. 430- 420 Würzburg (Oakley, 2009, no. 51, fig. 9).
8. Pudra tipi MÖ. 5. yüzyılın 2. yarısı Atina (Sparkes and Talcott 1970, pl. 43 fig. 11 1294).
9. MÖ. 1- MS. 1. yüzyıl Alexandria, cam (Saldern, 1966, fig. 6).

TABLO 13 KÜLTÜRLERDE YAĞ ve PARFÜM KAPLARI

TABLO 14 KÜLTÜRLERDE MERHEM KAPLARI

HARİTA LİSTESİ

1. Parfüm ve baharatların yol güzergâhı
2. Bitki türlerinin dağılımı
3. Hayvansal yağların dağılımı

KISALTMALAR

AJA: American Journal of Archaeology

bk. : Bakınız

CVA: Corpus Vasorum Antiquorum

çev. : Çeviren

ed. : Editör

eds. : Editörler

fig. : Figür

ICATS: International Centre Aroma Trade Studies

Lev. : Levha

MÖ. : Milattan Önce

MS. : Milattan Sonra

no: Numara

PNAS: Proceedings of the National Academy of Sciences

Pl. : Levha

s. : Sayfa

SMEA: Studi Micenei ed Egeo- Anatolici

ss. : Sayfa Sayısı

vd. : Ve diğerleri

Vol. : Volume

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Kozmetik, ilk kullandığı andan itibaren günümüze kadar varolmuş ve insanları birbirine bağlayıcı bir görev üstlenmiştir. Kozmetik, insanlık tarihi boyunca var olduğu bir gerçektir. Arkeolojik çalışmalar kozmetik konusunda tüm insanlığın gelişimini kanıtlayan belgeler ele geçmiştir. Günümüze kadar ulaşan mağaralar, yazıtlar, saray arşivleri, mezar buluntuları bu konuda yol gösterici belgeler sunar.

Konuya dair en somut örnekleri yazıtlar, mezar buluntuları ve tapınak kabartmaları vermektedir. En önemli mezar buluntular pişmiş toprak seramik, cam ve metal kaplardır. Buluntulardan yola çıkarak kozmetiğin ilk nasıl ortaya çıktığı, nasıl bir etkileşim içine girdiği, tarihsel süreç içinde nasıl geliştiği örneklerle açıklamaya çalışılmıştır. Burada önemli olan bu kapların bulunması kadar hangi şişelere ve neden ihtiyaç duyduklarıdır. Antik dönem boyunca insanları, medeniyetleri inceleyerek bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsanların güzel kokmak, arınmak, inanç ve tedavi edilmek gibi anlam yükledikleri kozmetikler her zaman araştırma konusu olmuştur. Değişen koşullar, seçimler, kozmetiğe ulaşma biçimleri farklıdır. ‘Antik Dönem Kozmetik Kapları’ adlı tez konusu meraktan doğan bir araştırma konusudur. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Antik dönemde kozmetiğin yeri nedir?
2. İnsanlar neden kozmetik malzemelerini tercih etmiştir?
3. Kaplara verilen isimler içindeki maddeye ne kadar bağlantılıdır?
4. Kapların işlevleri nelerdir? Kapların kültürel etkileşimi ve değişimi nedir?
5. Sosyo- ekonomik durumun kaplara etkilere nelerdir?
6. Kozmetik kaplar üzerinde analiz yapıldı mı?

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma; amaç, kapsam, yöntem ve 4 ana başlık olarak sınıflandırılmıştır. Her kap formu kullanım alanına göre incelenmiştir. Kozmetik, yağ, parfüm ve merhem kapları için antik kaynaklar taranarak gerekli bilgiler alınmıştır. İlk bölümde kozmetiklerin tarihsel gelişimi ve kullanımı anlatılmıştır. İkinci bölümde kozmetik bileşenleri, bitkisel ve hayvansal yağlar, kokulu bitkiler ve çiçekler alt başlıklar altına alınmıştır. Üçüncü bölümde kozmetik kapları, yağ ve parfüm kapları, merhem kapları, dördüncü bölümde analizler gibi gruplamalar yapılmıştır. Robert Manuel Cook *Greek Painted Pottery* (1960), Gisela Marie Augusta Richter and Marjorie Josephine Milne *Shapes and Names of Athenian Vases* (1935) ve Max George Kanowski *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes* (1983) adlı eserlerde seramikler konusunda genel çalışmalar yapmışlardır. Susan Rotroff *Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material* (1997) ve Brian A. Sparkes and Lucy Talcott *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1* (1970) adlı çalışmalarında seramikleri kronolojik olarak inceleyerek tiplere ayırmışlardır.

Humfry Payne *Necrocorinthia* (1931) adlı eserinde sınıflandırma ve kronoloji üzerine çalışmalar yapmıştır. Robert John Hopper *Addenda to Necrocorinthia* (1949) ve Carl W. Blegen, H. Palmer, R. S. Young *The North Cemetery Corinth XIII* (1964) adlı eserlerinde aryballosların kronolojileriyle ilgili araştırmalar yapmıştır. Cornelis Williem Neeft *Protocorinthian Subgeometric Aryballoi* (1987) adlı çalışmasında Geometrik ve Protokorinth Dönemlerine ait aryballosları boyut ve bezemesine göre tiplere ayırarak tipler arasındaki farkları ortaya koymak için kronoloji oluşturmuştur. Darrell Arlynn Amyx *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period* (1988) adlı eserinde Payne'in çalışmalarını baz alarak form ve stil özelliklerine sınıflandırma yapmıştır.

Caroline Henriette Emilie Haspels *Attic Black- Figured Lekythoi* (1936) adlı eserinde lekythosların tipolojisine ve lekythosları betimleyen resamlara değinmiştir. Lambertus Johan Elferink *Lekythos: Archäologische, Sprachliche und Religionsgeschichtliche Untersuchungen* (1934) bu eserde

lekythosların etimolojisi üzerine çalışılmıştır. John Howard Oakley *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi* (2004), Donna Carol Kurtz, *Athenian White Lekythoi: Patterns and Painters* (1975) ve Walter Riezler *Weissgrundige Attische Lekythen* (1914) adlı eserinde beyaz lekythoslar üzerindeki betimlemeler ve beyaz zemin tekniği kaleme alınmıştır. Bernhard Schmaltz *Untersuchungen zu den Attischen Marmorlekythen* (1970) adlı eserinde mermer lekythoslara yer verilmiştir. Araştırmada seramik, cam, metal ve taş malzemeler incelenerek gruplandırmaya dahil edilmiştir.

İlk aşamada Alman Arkeoloji Enstitüsü, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi, Koç Üniversitesi Suna Kırac Kütüphanesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi ve Bahçeşehir Üniversitesi Kütüphanesi'nden kaynak taramaları yapılmıştır. JSTOR, CVA ve BEAZLEY gibi veri tabanları araştırma için kullanılmıştır. Literatür çalışmasından sonra haritalar, formalara göre tablolar ve resimler eklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZMETİKLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ ve KULLANIMI

1.1.Kozmetik Tarihi

Kozmetik sözcüğü; Yunanca'da 'κόσμος¹' (düzen, çeki düzen verme) kelimesinden türeyerek 'κοσμέω²' (düzenlemek, hazırlamak), 'κοσμητής³' (donatıcı, düzenleyici); Latince de ise 'Cosmēta⁴' (birini süsleyen kimse) olarak kullanılmıştır. Günümüzde kozmetik; bedenin korunması ve güzelleştirilmesinden çok, güzel kokan, dikkat çekici görünen ve kişiyi fark edilir hale getiren bir sanat halini almıştır.

Binlerce yıl öncesine ait mağara resimlerindeki gibi, insan bedeninin değişik şekillerde veya tüm bedeninin farklı renklerde boyandığı görülmektedir. Bu renk ve boyalar avlanırken ve savaşırken vücudunu korumak içindir. İster insan isterse hayvan olsun düşmana karşı korku salmak için yapılmış olmalıdır⁵. Prehistorik mezarlarda ise cesedin üstünde savaş boyası ya da kırmızı aşı boyasının ince bir tabaka halinde yayıldığı tespit edilmiştir⁶. Erken kültürlerde vücudu boyamanın ilk amacı, vücutlarına girebilecek kötü ruhlardan korunmak olmalıdır. İkinci amaç ise, göz hastalıklarının tedavisidir⁷. Bu tür boyaların veya renklerin elde edildiği pigmentler başta kozmetik olmak üzere çeşitli amaçlarla hazırlanmış ve genelde siyah ya da koyu kahverengi tercih edilmiştir⁸.

Eski Mısır'da Hanedanlık Dönemi öncesinde çölün kenarında kuru kumda korunmuş basit mezarlarda kozmetik ile ilgili çok sayıda bilgi elde edilmiştir. Örneğin makyaj kullanımının kanıtı olarak su aygırı, sırtlan, kaplumbağa ve

---

¹ Henry George Liddell and Robert Scott, *A Greek-English Lexicon*, Revise and Augmented Throughout with the Cooperation of Professor Drisler, Harper & Brothers, Franklin Square, New York, 1897, s. 836.

² Joseph Henry Thayer, *A Greek- English Lexicon of the New Testament*, Bussey Professor of New Testament Criticism and Interpretation in the Divinity School of Harvard University, New York, 1889, s. 356.

³ Liddell and Scott, *A Greek- English Lexicon*, s. 836.

⁴ Ethan Allen Andrews and Charlton Thomas Lewis and Charles Short, *Harpers Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund's Latin- German Lexicon*, New York, 1891, s. 476.

⁵ William Arthur Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, 10th edition, Hilda Butler (ed.), Kluwer Academic Publishers Dordrecht, Boston, London, 2000, s. 13.

⁶ Robert James Forbes, *Studies in Ancient Technology*, Volume III, Leiden, E. J. Brill, Netherlands, 1955, s. 1.

⁷ Juan Murube, "Ocular Cosmetic in Modern Times", *The Ocular Surface*, Vol. 11, No. 1, 2013, s. 2.

⁸ Josefina Pérez Arantegui and Gemma Cepriá, "Suitability of The Voltammetry of Immobilized Microparticles to Detect and Discriminate Lead Compounds in Microsamples of Ancient Black Cosmetics", *Electrochimica Acta*, Vol. 138, 2014, s. 247.

mürekkep balığı gibi hayvan formunda paletler bulunmakta olup üzerinde yüz boyası öğütülmüş olmalıdır⁹. Taş veya metalden olan bu paletler üzerine pigmentleri toz haline getirip su ile tozu karıştırarak gözlere uygulama yapılmıştır. Mısır'da MÖ. 5000- 3000 arasında göz boyaları kullanıldığı bilinmektedir. En yaygın iki göz boyası; biri Sina'da bulunan malakit¹⁰ diğeri ise, Aswan yakınlarında Kızıldeniz kıyısındaki doğu çölündeki galena'dır (kükürtlü kurşun)¹¹. Malakit, Mısır'ın en eski kültürü olan Badari Dönemi'nden (MÖ.4500- 4000) 19. Hanedan Dönemi'nin ilk evrelerine (13. yüzyıla) kadar bilinir. Kükürtlü kurşun ise Geç Hanedanlık Dönemi'nde görülmezken Koptik yani Yunan ve Roma Dönemi'ne kadar devam eder. Malakit ve kükürtlü kurşun genellikle keten veya deri torbaların içinde mezarlara yerleştirilmiştir.

Kozmetik uygulamalar sadece yaşayan insanlara yapılmaz. Ege dünyasında Erken Kiklad heykelciklerinin bazılarında makyaj uygulaması görülür. Thera'da Akrotiri'deki Bayanlar Evi'nden Geç Kiklad Dönemi'ne ait duvar resimlerinde kadınların yanakları boyalı olarak betimlenmiştir. Miken Dönemi'nden Geç Hellas IIIA veya B'ye tarihlenen bir kadının yanakları, çenesi ve alnında kırmızı nokta rozetlerle boyanmıştır. Ayrıca Erken Kiklad mezarlarında kırmızı pigment izleri taşıyan kâse ve havan tespit edilmiştir. Akrotiri'deki Batı Evinin 4 numaralı odasında bulunan Geç Kiklad Dönemi kâsesindeki kırmızı pigmenti ise Marinatos tarafından vücut boyası olarak yorumlanmıştır¹².

Yaklaşık MÖ. 1000 yıllarında Hindistan Ayurveda'da görüldüğü gibi güçlü Sümer kozmetiği Mezopotamya dışına yayılmıştır. İndus Vadisi'nde kazılarında MÖ. 3.- 2. bin yıllarına tarihlenen kozmetik malzemeleri bulunmuştur. Deniz kabuklarında kırmızı demir oksit, el ve ayak tabanlarında renklendirme yapılması Sümer'den etki olduğunu gösterir¹³. British Museum'da makyaj amaçlı kullanılan

---

⁹ Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 14.

¹⁰ Malakit, bakır karbonat hidroksit mineralinin yeşil cevheridir. Alfred Lucas, "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt", *The Journal of Egyptian Archaeology*, Vol. 16, No. 1/2, 1930, s. 43.

¹¹ Lucas, "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt", s. 41; Siyah galena kurşun sülfatın doğal mineralidir. Engy El- Kilany and Enas Raoof, "Facial Cosmetics in Ancient Egypt", *Egyptian Journal of Tourism Studies*, Vol. 16, No. 1, 2017, s. 8.

¹² Jason W. Earle, "Cosmetics and Cult Practices in the Bronze Age Aegean a Case Study of Women with Red Ears", Marie- Louise Nosch and Robert Laffineur (eds.), *Kosmos. Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age: Proceedings of the 13th International Aegean Conference/ 13e Rencontre Égéenne Internationale*, University of Copenhagen, Danish National Research Foundation's Centre for Textile Research, 21-26 April 2010, *Aegaeum* 33, Peeters, Leuven, 2012, s. 773.

¹³ Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 21.

boya ile dolu küçük deniz kabukları sergilenmektedir. Olasılıkla hammaddeyi dini törenlerde ve sıcak iklim şartlarını hafifletmek için estetik amaçla kullanılmıştır.

Antik Yunanistan’da kozmetik ve sağlık konusundaki ilerlemeler ve MÖ. 6. yüzyılda tıp okulu kurulmasından ne kadar ileri olduğu anlaşılmaktadır. Yunanlılar sağlık tanrısı olarak Asklepion’a adanmıştır. Kos Adasındaki Asklepion tapınağında eğitim aldığı düşünülen Hipokrat (MÖ. 460- 400) tıbbın babası unvanını almıştır. Hipokrat hakkında çok bilgi olmaması ve Hipokrat Koleksiyonunun hayranları tarafından yapılması, kozmetik ve tıp prensiplerinin batıl inanç ve din ayırımına neden olmuştur¹⁴. MÖ. 4. yüzyılın sonlarında Büyük İskender’in Pers İmparatorluğunu ortadan kaldırması ile Uzak Doğu’da Taşkent, güneyde Hindistan, batıda Babil ve Mısır gibi ülkelerden bilgi alışverişi ve ticaret yapılmıştır.

Kısaca Akdeniz çevresi kültürlerde kozmetiklerin ticaret ağı; Asurlar, Babil gibi Mezopotamya, Pers (Resim 3) ve ayrıca Giritler arasında gelişmiştir. İlk olarak kozmetiklerin çoğu evde yapılmış fakat hammaddelerden dolayı dükkânlara satıldığı anlaşılmaktadır. Sadece yerli mineraller, aromatik odunlar, zamlar ve bitkiler değil Arabistan, Hindistan, Uzak Doğu ve Çin’den ithal edilen reçineler ve kokulu ağaçlar kullanılmıştır¹⁵.

1.2. Kozmetik Ürünler ve Kullanımı

1.2.1. Sürme

Sürme; Yunanca ‘*stimmi- stibi*’¹⁶, Latince ‘*stibium*’, Arapça ‘*kahala*’¹⁷ (gözleri boyamak) fiilinden türeyerek *kohl*¹⁸ sözcüğüne dönüşür.

¹⁴ Poucher, *Poucher’s Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 22.

¹⁵ Poucher, *Poucher’s Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 19.

¹⁶ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1961, XXXIII. 33. 101.

¹⁷ Aleksandra Hallmann, “Was Ancient Egyptian Kohl a Poison?”, *The Pultusk Academy of Humanities, Acta Archaeologica Pultuskiensia*, Vol. 1, 2009, s. 69.

¹⁸ Kohl metalik kurşun sülfat esaslı bir madenden oluşur. Mineral ve değerli taşlar ezilerek akgünlük, safran, rezene, nim ve şifalı otlar ile karıştırılır. Bu toza yağ, zambak ve hayvansal yağlar karıştırılarak macun kıvamına getirilir. Zoe Diana Draelos, “Cosmetics: The Medicine of Beauty”, *Journal of Cosmetic Dermatology*, Vol. 14, No. 2, 2015, s. 91; Kohl bir kaşık (çubuk) yardımıyla kullanılır. Kaşık ahşap, bronz, cam ya da diğer maddelerden yapılır. Fawzi Sweha, “Kohl Along History in Medicine and Cosmetic”, *Histoire des Sciences Medicales*, Vol. 17/2, 1982, s. 182; Kozmetik kaşıkları koyu renk ahşap veya beyaz kalsitten (kalsiyum karbonat) oyulur ve genellikle ördek tutup yüzen kız tasvir edilir. Yüzen kız figürleri çıplak olur ancak peruk takılı olurdu. Lise Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, Cornell University Press, İthaca, New York, 1999, s. 107.

Kadınlar göz boyalarını saklamak için, Hiksos'lar Dönemi'nde ülke yoksul kaldığı için içi boş bir kamış parçası kullanılmıştır. Yeni Krallık Dönemi'nde tekrar zenginleşen halk, değerli materyallerden abanoz, alabaster ve renkli camdan kamış kopyaları yapılmıştır¹⁹.

'Kohl', genellikle dairesel şekilde olan tüplerin farklı şekillerde kapaklarla kapatılmıştır. Bazen fildişi veya bronz kakmalarla zenginleştirilmiş geometrik veya dini motiflerle süslenmiştir²⁰.

Gözlerin dış çizgisini belirginleştirmek ve büyütme için farklı maddeler kullanılmıştır. Kohl; yağ ve kandil isi, antimon elementi veya içyağının külleri ile karıştırılmıştır. Kohl, ince çubuk veya iğne ile uygulanmıştır²¹. Yeşil göz boyası daha önceden biliniyordu fakat Mısır'da siyah göz boyası daha yaygındı²².

Kohl'ün gözlerin korunmasında önemli bir etken olduğu bilinir. Çölün ortasında kornea pterygiumuna (katarakt) neden olacak kuma karşı korur ve güneşten gelen parlamayı azalttığı düşünülmektedir²³. Kohl, III. Thutmose döneminde kırışıkları tedavi etmek için Mısır ürünlerine dâhil edilmiştir. Ayrıca aşiboyası ve frenk incirinin suyu ile birleştirilip süslenme için kullanılan bir macun ve aynı zamanda yara izleri, yanıklar için de tercih edilmiştir. Antibakteriyel etkisi olan kohlün yaranın enfeksiyon kapmasını önlemek için de faydalı olduğuna inanılırdı²⁴.

1.2.2. Pudra ve Vücut Boyası

Orta Krallık Dönemi'nde (MÖ. 2040-1640) kadınlar, yanaklarına bir bez ile pudra ya da allık uygulamıştır. Mezarlarda pudra gibi tozları öğütmek için kullanılan taştan yapılmış paletlerde kırmızı pigment ve boya izleri bulunmuştur²⁵. Mısırdaki dudak ve yanakları renklendiren aşiboyası genellikle bir ucunda kamıştan yapılmış bir aparat ile sürülürdü. Kadınların dudaklarını boyadığının temel kanıtı Turin erotik papirüsünde bir elinde ayna tutup diğer eli ile de dudaklarını boyarken

¹⁹ Margaret Alice Murray, *The Splendour That Was Egypt: A General Survey of Egyptian Culture and Civilisation*, Sidgwick and Lackson Limited, London, 1950, s. 121.

²⁰ Marco Baldi, "Aromatic Essences in Ancient Nubia: The Sacredness of Perfumes and Incense in the Meroitic Kingdom", *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, s. 79.

²¹ Kelly Olson, "Cosmetics in Roman Antiquity: Substance, Remedy, Poison", *The Classical World*, Vol. 102, No. 3, 2009, s. 298.

²² Hallmann, "Was Ancient Egyptian Kohl a Poison?", s. 69.

²³ Draelos, "Cosmetics: The Medicine of Beauty", s. 91.

²⁴ Draelos, "Cosmetics: The Medicine of Beauty", s. 91.

²⁵ Kilany and Raouf, "Facial Cosmetics in Ancient Egypt", s. 9.

betimlenmesidir²⁶. Dr. Kenneth Graham'a göre, Sümer Dönemi'ne ait Ur kenti kazılarında MÖ. 3200 yıllarına tarihlenen bir mezarda Kraliçe Shub-ad tarafından kullanıldığı düşünülen bir dudak merhemi bulunmuştur²⁷. Mezopotamya halkı kırmızı aşiboyası, kına veya asafoetida (çadıruşağı otu) kullanırken, Sümerler yüz boyası olarak kilden elde edilen altın rengi tozu veya yüz güzelleştirmek için sarı aşiboyasını tercih etmişlerdir²⁸. Babillerin ise yüz boyası olarak kırmızı aşiboyasını kullandıkları bilinmektedir. Yanaklara parlaklık vermek için de kırmızı renk kullanılmıştır. Yüz boyalarının uygulamasında kullanılan en yaygın fırça, misvak (*Salvadora Persica*) ağacından yapılmıştır²⁹. Boyalar balmumu veya bitkisel yağlar ile karıştırılır ve içi boş olan bitki gövdelerine doldurulur. Böylelikle sertleşir ve keskinleşir. Rujlar ve yüz boya da bitki saplarında saklandı³⁰.

Yunanlar Mısır'dan kozmetik ürün ve üretim tekniklerini almıştır³¹. Kadınlar gül rengi ve beyaz boyayı kullandılar. Beyaz renk çoğunlukla beyaz kurşundan elde edilirdi. Dudak boyası için dut, deniz yosunu, bitki özü ve paederos böceği gibi havacıva kökü (alkanet) karıştırılarak zincifre (kırmızı kurşun oksit) ile renk verilir. Yunan kadınları ağırlıklı olarak yüzlerini bütün gece undan yapılan güzellik maskesi ile örterlerdi. Bu maske derideki lekeleri gidermek, makyaj için pürüzsüz ve taze bir görünüm sağlamak için kullanılır³².

Romalılar ilk başta kozmetik kullanıyordu fakat Yunan geleneği olan makyaj uygulamaları hem erkekler hem de kadınlar arasında hızla yayılmıştır. Ülkeye köle veya hizmetçi olarak getirilen Yunan kozmetikçiler Romalılara da yeni kozmetikleri tanıttılar. Roma kadınının tüm kozmetik konularından sorumlu özel bir hizmetçi vardı³³: ornatrix. Roma'da alın ve kollar tebeşir veya üstübeçle³⁴ beyazlatılmış, yanak ve dudaklar şarap tortusu ve aşiboyası ile kırmızıya, gözkapağı ve kaşlar ise kömür ve toz antimon³⁵ ile boyanmıştır³⁶. Sivilce tedavisi için arpa unu ve yağ, diş

²⁶ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 37.

²⁷ Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 19.

²⁸ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 20.

²⁹ Kilany and Raoof, "Facial Cosmetics in Ancient Egypt", s. 9.

³⁰ Frau Dr. Caroline Weckerle, "Schönheit und Pflanzen", *Die Kosmetik in der Kulturgeschichte der Menschheit, Arbeit zum Zertifikatstudiengang in Ethnobotanik und Ethnomedizin*, 2008, s. 7.

³¹ Weckerle, "Schönheit und Pflanzen", s. 7.

³² Michal Dayagi Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, The Israel Museum, Jerusalem, 1989, s. 42.

³³ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 44.

³⁴ Bazık kurşun karbonat esaslı bir pigment, yüzü beyazlatmak için kullanılır.

³⁵ Gümüş rengi bir alaşımdır.

³⁶ Zeki Tez, *İlaç ve Parfümün Sihirli Dünyası*, Hayykitap, İstanbul, 2010, s. 226.

beyazlatmak için ise ponza taşı kullanılmıştır. Roma makyaj tarzı Yunan makyajına benzerdi ve yüzü aydınlatmak için yalnızca kurşun değil timsah dışkısıyla beyaz renk yakalanmıştır³⁷. Roma kadınları esnek bir cilt için keçi ve eşek sütü ile yüzlerini yıkamışlardır. Eşek sütü ile ıslatılmış ekmeğe hamuruna benzer bir lapayı gece yüzüne sürmüş ve sabah yüzünü yıkayıp yüz masajı için süt kullanmışlardır³⁸. Lüks kullanım olan banyo küvetlerinde tüm vücudun yumuşaklığını ve beyazlığını artırmak için süt kullanımını çoğaltmıştır. Nero ve Poppea yüzlerini günlük sütle yıkamak için yüzlerce eşek sütü bulundurdukları söylenir³⁹.

1.2.3. Parfüm

Günümüzde kullanılan 'parfüm' terimi Latince 'per⁴⁰' (içinden) ve 'fumus⁴¹' (duman) sözcüklerinden türemiştir. İtalyanca 'profumo⁴²', Almanca 'parfüm⁴³', İngilizce 'perfume', Fransızca 'parfum' sözcükleri Latince 'per fumus' (duman yoluyla üretilen koku) olarak adlandırılmıştır.

Parfüm % 15-20 oranında alkol çözeltisi olan koku veren ilaç karışımlarının toplu adıdır ve antik dönemde bilinmiyordu. İlk parfüm olan tütsüler istenen kokuyu elde etmek için ısıtılan katı ilaçlardır (karışımlar)⁴⁴. Parfümün en erken kullanımı olan tütsü formu Mezopotamya'da tespit edilmiştir. Tütsü ve koku veren maddelerin kullanımı 4.000 yıl önce Mezopotamya'da başlamış fakat parfüm sanatı Mısır'da yaygınlaşmıştır⁴⁵. Mısır'da tütsü kullanımı Piramit Çağı'na kadar uzanır⁴⁶. Tütsü MÖ. 3000 civarlarında Mısır'da yayılmış⁴⁷ ve dini törenlerde kullanılmıştır⁴⁸.

³⁷ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World* s. 44

³⁸ Ortha Wilner, "Roman Beauty Culture", *The Classical Journal*, Vol. 27, No. 1, 1931, s. 29.

³⁹ Weckerle, "Schönheit und Pflanzen", s. 9.

⁴⁰ Andrews and Lewis and Short, *Harpers' Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund's Latin- German Lexicon*, s. 1332.

⁴¹ Andrews and Lewis and Short, *Harpers' Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund's Latin- German Lexicon*, s. 791.

⁴² Hjalmar Edgren, *An Italian and English Dictionary*, New York, Henry Holt and Company, 1956, s. 376.

⁴³ Jethro Bithell, *German- English and English- German Dictionary*, London, Sir Isaac Pitman & Sons, 1949, s. 309.

⁴⁴ Emmerich Paszthory, "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", *Antike Welt*, Sayı: 21, 1990, s. 12.

⁴⁵ Jane Knaapen Cole, "The History of Fragrance", *The Herbarist*, Vol. 72, 2006, s. 23.

⁴⁶ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 21.

⁴⁷ Dimitra Voudouri and Christine Tesseromatis, "Perfumery From Myth to Antiquity", *International Journal of Medicine and Pharmacy*, Vol. 3, No. 2, 2015, s. 42.

⁴⁸ Renata Tatomir, "To Cause 'To Make Divine' Through Smoke: Ancient Egyptian Incense and Perfume. An Inter-and Transdisciplinary re-Evaluation of Aromatic Biotic Materials Used by The Ancient Egyptians", *Moesica Et Christiana*, Studies in Honour of Professor Alexandru Barnea, Editura Istros, 2016, s. 666.

Yakın Doğu metinlerinde parfüm kelimesi ve parfüm üretimi ile ilgili bilgi verilmektedir. En eski tabletlerden olan Umman'dan Sümer III. Ur tableti, parfüm ile ilgili detay veren bir örnektir⁴⁹. III. Ur hanedanlığına tarihlenen tablette dönemin bürokrasisi, zanaatkârların ihtiyaç duyduğu hammaddeler, ekonomik denetimler hakkında bilgiler yer almaktadır.

Parfüm atölyelerinin varlığı oldukça erken dönemlere gitmektedir. Sümer'de parfüm yapımcılar, e2 i3 raz - raz Akad'da ise "bīt raqqī" olarak biliniyordu⁵⁰. Eski kayıtlar farklı türdeki reçineli tütüsüler haricinde tütüsü yakıcılar ve parfümör gibi uzmanlaşmış kişilerden bahsetmektedir. Kap içeriğinde yapılan bilimsel analizde sıvı ve katı yağlar ile reçine karışımlarının kullanıldığı doğrulanmıştır. Bir mezarda bulunan pahalı taş kaplarda kokulu yağlar ve tütüsü olması cenazeye yönelik olabilir. Bu tür ürünler günlük yaşamda kullanılan kozmetik maddeler değildir. Muhtemelen MÖ. 14. yüzyılın sonlarında Ulu Burun batığında reçinelerin olduğu kapların ve amphoraların bulunması ticaretin olduğunu kanıtlar. Bass, bu bulguları Mısır ve Suriye-Filistin kıyıları arasındaki ticari ilişkiye bağlamaktadır⁵¹.

MÖ. 14. yüzyılın başlarında Thebes'deki bir mezarın duvarında bir parfümörün atölyesi ve parfümün hazırlanma aşaması resmedilmiştir⁵². Mari'deki Eski Babil Dönemi'nde saraydaki tabletlerde, Akad parfüm atölyelerinin işlevleri öğrenilmektedir ve bu atölye sarayda bulunmaktadır⁵³. Sedir, selvi, ardıç, mersin tohumu, kalamar ve harnup ağacı, tanımlanamayan reçineler, mür ve günlük ağacı sarayda resmedilmiştir.

MÖ. 13. yüzyılın 2. yarısında I. Tukulti-Ninurta Dönemi'nden kalan Asur kayıtları, parfümler için tarifler vermesinin yanı sıra, içeriklerinin ve üretilmesinde kullanılacak gerekli malzemelerin listelerini de içermektedir⁵⁴. MÖ. 13. yüzyılda Asur tabletlerinde susam yağı, çiçekler, mür, hint kamışı, sedir ve selvi gibi bitkileri

---

⁴⁹ Henry Limet, "Pharmacopée et Parfumerie Sumériennes", *Revue D'Histoire De La Pharmacie*, Vol. 66, No. 238, 1978, s. 148.

⁵⁰ Robert Middeke Conlin, "The Scents of Larsa: A Study of The Aromatics Industry in an Old Babylonian Kingdom", *Cuneiform Digital Library Journal*, Vol. 24, No.1, 2014, s. 17.

⁵¹ Tatomir, "To Cause 'To Make Divine' Through Smoke: Ancient Egyptian Incense and Perfume. An Inter-and Transdisciplinary re-Evaluation of Aromatic Biotic Materials Used by The Ancient Egyptians", s. 670.

⁵² Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 93.

⁵³ Laerke Recht, "Perfume, Women and The Underworld in Urkesh Exploring Female Roles Through Aromatic Substances in The Bronze Age Near East", *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, s. 15.

⁵⁴ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 92.

listelenmiştir. Mısır'ın 19. Hanedanı II. Ramses Dönemi'nde, Yunanistan ve Girit'teki parfüm endüstrisi iyi bilinmektedir. Mısır'daki parfüm ve kozmetik endüstrisi Mezopotamya, Girit ve Yunanistan'da da faaliyet göstermekte olup ithal seramikler Mısır'dan Ege'ye ulaşmaktadır⁵⁵.

Parfümün yüksek değere sahip olduğu Hitit ve Eski Babil metinlerinde ifade edilmektedir. Buna rağmen daha az kalitede, ucuz aromatik ürünler daha yaygın bir şekilde kullanılmış ve yeni türler olarak ortaya çıkmıştır⁵⁶. Antik Yakın Doğu'da kullanılan tüm aromatik maddelerin ve yağ reçinelerinin tanımlanması zor olsa da, Mısır'da MÖ. 1500'lere kadar uzanan kalıntıları bulunmaktadır⁵⁷.

Mısır'da parfüm hazırlığı konusundaki bilgiler papirüs, mezar taşları üzerindeki yazıtlardan ve genellikle merhem ile parfümlerin bulunduğu tapınaklardaki özel odalardan öğrenilmektedir. Deir el Bahari'nin tapınak duvarları Kızıldeniz'in tehlikeli ve uzun süren ithalatına son verip Punt'tan ithal ettikleri tütsü ağaçlarını kendi ülkelerinde büyütme, antik Mısırlıların girişimlerini göstermektedir⁵⁸.

Mısır'da *senetjer* denilen dini ve kraliyet ayinleri için önemli bir malzeme olan tütsü türleri tapınaklarda ve kraliyet kültü törenlerinde kullanılmıştır. Antik Mısırlılar tarafından mür, *anti* olarak anılan aromatik bir bitkidir ve Punt'tan Mısır'a getirilmiştir⁵⁹. Punt'tan ithal edilen kırmızı bir tütsü olan mür, kutsal sayılmış ve ritüellerde kullanılmıştır. Mısırlılar, tütsüyü sadece Punt'tan değil aynı zamanda Nubia'dan da ithal etmiştir. Tütsü veya günlük de tercih edilmiştir. Özellikle Somali ve Güney Arabistan'da yetişen *Boswellia cinsi* ağaçlardan, Sudan ve Habeşistan'da *Commiphora pedunculata* gibi kokulu sakız reçineleri tütsü olarak kullanılmıştır. Bir başka kokulu sakız reçinesi olan mür ise Somali ve Güney Arabistan'da yetiştirilen *Balsamodendron* ve *Commiphora*'nın türlerinden elde edilmiştir⁶⁰. Tütsü; Mısır'da arındırıcı bir unsurdu ve tanrıları, ölü ya da yaşayan kralları onurlandırmak için kullanıldığı bilinmektedir. Mür tütsüsü tapınaklarda öğle vaktinde sunulurdu. Gün

---

⁵⁵ Tatomir, "To Cause 'To Make Divine' Through Smoke: Ancient Egyptian Incense and Perfume. An Inter-and Transdisciplinary re-Evaluation of Aromatic Biotic Materials Used by The Ancient Egyptians", s. 668.

⁵⁶ Conlin, "The Scents of Larsa: A Study of The Aromatics Industry in an Old Babylonian Kingdom", s. 23.

⁵⁷ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 22.

⁵⁸ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 24.

⁵⁹ Margaret Bunson, *Encyclopedia of Ancient Egypt*, New York, Facts on File, 2002, s. 259.

⁶⁰ Rosalie David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, New York, Facts on File, 2003, s. 338.

batımında *kyphi* adı verilen bileşen kullanılırdı. Seçilen reçine toprakları uzun ahşap bir tutacak ile bronz bir kaba konulurdu. Kömür ile ısıtılan bir kase tütsü yakmak için kullanılır ve kutsal parfüm elde edilir⁶¹.

Antik dünyada parfümler ve baharatlar çok fazla talep gören, zaman zaman da gümüş ve altını bile aşan değerli bir ürün olmuştur. MÖ. 1. binyıldan itibaren değerli soylu ve zenginlerin evinde kullanılan kraliyet hazinelerinin parçasını oluşturan lüks bir üründür⁶². Parfüm yüksek sınıfların günlük ihtiyacı haline gelmiştir⁶³. Kutlamalarda konukların peruklarına otlar ve baharatlar ile parfümlü balmumundan koniler yerleştirilmiştir⁶⁴ (Resim 2). Koniler sıcaktan eriyince kokular baştan aşağı doğru akmaya başlar ve etrafa yayılır (Resim 1). Tapınaklarda, günlük ritüellerde tanrılar parfümlenirdi⁶⁵. Aynı zamanda cilde iyi geldiği biliniyordu⁶⁶. Parfümlerin, insanları pire veya diğer böceklerden bulaşan hastalıklardan koruduğu belirlenmiştir. Bunlar dezenfektan olarak sınıflandırılabilir⁶⁷.

Mısır'da geç dönemde evler parfüm kokuludur. Halk, her cuma günü kendilerini parfümlemiştir. Yemek ve şarap gibi lezzetler parfüm ile tatlandırılmıştır⁶⁸. Festivallerde yoksulların güzel kokuların tadını çıkarması için sokaklarda tütsüler yakılmıştır. Kadınlar parfümlü sular ile yıkanmıştır⁶⁹. Yakın Doğu'da tapınakları inşa etmek için kokulu odunlar kullanılmıştır. Sedir ağacı, mersin ağacı ve eğir kökü (sazlıklar) güzel kokulu esansları tanrıların memnuniyeti için sunmuşlardır.

Mısır'da parfüm/tütsü laboratuvarları bulunmaktadır. Bunların haricinde bilim adamları parfüm üretiminin tapınaklarda yapıldığını, arkeolojik çalışmalarda başka yerlerde atölyeye rastlanılmadığı belirtilmiştir⁷⁰. Kudüs'te MS. 1. yüzyıla tarihlenen tapınağın alt katında arkeologlar ocaklar, pişirme kapları ve havanları

⁶¹ Bunson, *Encyclopedia of Ancient Egypt*, s. 179.

⁶² Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 90.

⁶³ Paszthory, "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", s. 53.

⁶⁴ David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, s. 367.

⁶⁵ Bunson, *Encyclopedia of Ancient Egypt*, s. 300.

⁶⁶ David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, s. 366.

⁶⁷ Anaya Sarpaki, "Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence", *Manufacture and Measurement: Counting, Measuring and Recording Craft Items in Early Aegean Societies*, Anna Michailidou (ed.), De Boccard, Athens, 2001, s. 202.

⁶⁸ Parfümler iki farklı şişede taşınır ve konuklara sunulur. Athenaeus, *The Deipnosophists*, Charles Duke Yonge (ed.), Henry Bohn, London, 1854, IV. 3.

⁶⁹ Grace Ziegler, "The Diuturnal Use of Perfumes and Cosmetics", *The Scientific Monthly*, Vol. 34, No. 3, 1932, s. 266.

⁷⁰ Sheila Ann Byl, *The Essence and Use of Perfume in Ancient Egypt*, Ancient Near Eastern Studies, University of South Africa, 2012, s. 171.

ortaya çıkartmışlardır. Bu alanın, bir tür parfüm atölyesi olduğunu kanıtlar⁷¹. Tapınakta kullanılmak üzere yapılan parfüm ve tütsü gibi ürünlerin burada üretildiği öne sürülmüştür. Ölü Deniz'in kıyısında En Boqeç'de ortaya çıkarılan MS. 1. yüzyıldan kalma bir bina kozmetik üretim atölyesi olarak tanımlanmıştır. Phaselis, Napoli, Capua, Palestina parfüm hazırlanan yerlerden birkaçıdır⁷².

Yunan dünyasında parfüm yapımı çok daha erken tarihlerde ortaya çıkmıştır. Çünkü parfüm Miken Dönemi'nde saray ihracatının bir kısmını oluşturur⁷³. Yunanistan'daki Pylos Antik Kenti'nde bulunan Miken sarayında MÖ. 2. bin yıldan kalma tabletler, parfümlerin hammaddelerinin tahsis edilmesini listelemekte, ancak formüllerin kesin tariflerini içermemektedir. Mari arşivleri parfümlerin MÖ. 2. bin yılın başında nasıl geliştiğini ve ne gibi yerlerde kullanıldığını anlamamızı sağlar⁷⁴.

MÖ. 4. yüzyılda Atina'daki parfüm dükkânlarında Mısır parfümleri sunulmuştur⁷⁵. Mısır'da Ptolemaios Dönemi'nde parfüm endüstrisinde çok önemli gelişmeler olmuştur. Başlıca üretim merkezi İskenderiye'deydi ve Yehuda, Arabistan, İran ve Çin'den ürün tedarik ediyorlardı. Mısır'da parfüm üretimini anlatan sayısız duvar resimleri ve rölyefler bulunmaktadır. Örneğin Orta Krallık Dönemi'ne ait Beni Hassan Mezarlığı, şimdilerde mezarın bir kısmı yıkılmış durumdadır. Turin Müzesi'nde Saite Dönemi'nden bir rölyef ve yine aynı döneme ait iki rölyef Louvre Müzesi'nde, Hollanda'daki Scheurleer Müzesi'ndeki ve şu anda Amsterdam'daki Allart-Pierson Müzesi'nde Ptolemaios Dönemi'ne ait rölyefler korunmuştur⁷⁶. Pompeii'deki Vettii evinde bulunan duvar resminde Eroslar ve Psyches parfüm üretiminin çeşitli aşamalarını gösteren nadir örneklerdendir⁷⁷.

Parfümeri dükkânları gymnasium ve hamam gibi yoğun kullanılan yerlerde bulunmaktadır. Klasik dönemde Atina'da parfüm dükkânları⁷⁸ sosyal buluşma

---

⁷¹ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 96.

⁷² Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 80.

⁷³ Marie Claire Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'aire au Moulin*, Annales Littéraires de L'université de Besançon, Centre de Recherche d'Histoire Ancienne, Vol. 67, Les Belles Lettres, Paris, 1986, s. 185.

⁷⁴ Francis Joannès, "La Culture Matérielle à Mari (V): Les Parfums", *Mari Annales de Recherches Interdisciplinaires* 7, Éditions Recherche Sur Les Civilisations, Paris, 1993, s. 251.

⁷⁵ Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 63.

⁷⁶ Isabelle Erard Cerceau, "Végétaux, Parfums et Parfumeurs à L'époque Mycénienne", *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, Fascicolo XXVIII, Roma, Edizioni Dell'Ateneo, 1990, s. 255.

⁷⁷ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 93.

⁷⁸ Pompeii ve Paestum'da parfüm dükkânları tespit edilmiştir. Pompeii ve Herculaneum'daki duvar resimlerinde parfüm imalatı görülmektedir. Bk. Jean Pierre Brun, "The Production of Perfumes in Antiquity: The Cases of Delos and Paestum", *AJA*, Vol. 104, No. 2, 2000, s. 297.

yerleriydi⁷⁹. Demosthenes ve Lysias halkın agora yakınlarındaki dükkânlarda zaman geçirmekten keyif aldıklarını bildirmişlerdir⁸⁰. Yunanlılar, giysilerini saklamak için ahşaptan yapılmış parfümlü kutuları kullanmışlardır. Soylu kişiler vücutlarının her parçasına özel bir koku sürmüşlerdir⁸¹. Parfümlerin ve merhemlerin kokuları, yağlı maddelerde meydana gelen kimyasal değişiklikler sebebiyle mezarlardaki kalıntılar iyi sonuç vermemektedir⁸².

İtalya’da en erken mür, katırtırnağı çiçeği, laden ve çam reçinelerinden yapılan parfümlerin, MÖ. 8. ve MÖ. 3. yüzyıla kadar Etrüskler tarafından yapımına devam edilmiştir. Parfümleri oyulmuş taşlara ve broşlara saklamışlardır. Etrüskler’in, Fenikeliler ve Yunanlılar ile ilişki içinde olması Roma kültürünü etkilemiştir. Bu ilişkiler tütsü ile koku kullanımını artırmıştır. MÖ. 7. yüzyılda Ninova ve Babil, Doğu kokularının ticaret merkezi olmuştur. Arabistan’ın kokulu reçineleri, Çin’in kâfuru, Hint tarçını bu bölgede ticari hareketlilik yaratmıştır. Pers savaşlarından çok önce parfümler, Yunanistan geneline yayılmıştır. Anacreon, Alkaios, Sappho ve Archilochos gibi şairler de 6. yüzyıldan önce parfümün yaygın olduğunu bahsetmişlerdir. MÖ. 6. yüzyılda parfüm kullanımı Yunanistan’da oldukça yaygınlaşmıştır⁸³. MÖ. 594 yılında Solon tarafından parfüm ve merhem satışı erkeklere yasaklanmış, merhem pişiricilerini Sparta’dan sürmüştür⁸⁴.

MÖ. 1. yüzyılın sonlarına doğru Roma, parfümlerini Mısır ve Yunanistan’dan ithal etmenin yanında parfüm ve tütsü malzemelerini de ithal etmiştir. (Arabistan’dan tütsü ve mür; Hindistan’dan biber, tarçın, hint sümbülü, kakule, costus, zencefil, hindistan cevizi ve kokulu otlar; Suriye’den günlük ve kasnı). Zengin Romalılar genellikle günlük olarak lavanta kokulu suda yıkanmışlar, kokulu yağlarla vücutlarını yağlamışlar, duvarlar ve zeminlere kokulu su dolu çeşmelerden parfüm püskürtmüşlerdir. İmparator Neron yemek odasının tavanındaki plakaların altına gümüş borular yerleştirtmiş ve o borulardan misafirlere gülsuyu püskürtülmesini istemiştir. Bir başka ziyafette ise tavandan dökülen gül yaprakları arasında bir

⁷⁹ Varro, *On the Latin Language*, Harvard University Press, London, 1938, s. VIII. 30. 55.

⁸⁰ Brun, “The Production of Perfumes in Antiquity: The Cases of Delos and Paestum”, s. 282.

⁸¹ Ziegler, “The Diuturnal Use of Perfumes and Cosmetics”, s. 227. Kafası için mercanköşkü, yüz ve göğüs için palmye yağı, boyun ve bacak için yer sarmaşığı özü, kollar için nane tercih edilmiş. Her uzuv farklı kokularla parfümlenmiştir. Charles John Samuel Thompson, *The Mystery and Lure of Perfume*, John Lane (ed.), The Bodley Head Limited, London, 1927, s. 61.

⁸² David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, s. 367.

⁸³ Brun, “The Production of Perfumes in Antiquity: The Cases of Delos and Paestum”, s. 281.

⁸⁴ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 25; Athenaeus, *The Deipnosophists*, XV. 34.

misafir boğularak ölmüştür. İtalyan çiftçiler gül yetiştirmek için mısır yetiştirmeyi bırakmışlar ancak artan taleplere yetişebilmek için Mısır'da gül tarlaları kurmuşlardır⁸⁵.

Romalılar, giysilerini parfümlü suya daldırır ve hatta ayakkabı tabanlarını da koku sürerlerdi. Avlu içlerini kokulu suyla yıkar, odaların döşemelerindeki kanallara safranlı su akıtırlardı. Eve gelen konukların elleri ve ayakları parfümlü suyla yıkanır. Köpek ve atların tüyleri parfümlü sularla ovalanırdı⁸⁶. Evcil hayvanlara sahiplerinin tercih ettiği parfümler sürülmekteydi.

Parfüm üretimi ve kullanımı ile ünlü, Mısır'ın Mendes şehrinde üretilen parfüm Roma'ya ihraç edilmiştir. Parfümlerin uzun raf ömrüne sahip oldukları, Yunanistan'da 8 yıl bir parfümeri dükkânında tutulmasından anlaşılmaktadır.

Roma'da ise parfümler hem yapısı hem de kullanımı açısından farklılık göstermektedir. Tatlandırıcı katı (*hedysmata*) ve sıvıları bağlayıcı özelliği (*stygmata*) olan merhemler dışında toz (*diapasmata*) parfümler de kullanılır⁸⁷. Bu üç gruptan en sevileni katı merhemlerdir. Katı merhemler; genellikle badem, gül ya da ayvadan yapılan özel bir parfümdür. Sıvı merhemlerde sıklıkla çiçekler, baharatlar ve reçine bileşenleri bulunmaktadır.

Parfümlerin ayrı ayrı isimleri vardır. İsimler genellikle üretildikleri yerlere atıfta bulunur. *Delium* Delos adasından ve *assyrium* Asur'un doğusundan gelmiştir. Korint'in iris parfümü popülerdi⁸⁸. Bazı parfümler içindeki bileşenlerden ismini almıştır. *Rhodinum* güllerden, *narcissinum* nergis çiçeğinden, *cinnamomum* tarçın bitkisinin kabuğundan ve yapraklarından yapılmıştır⁸⁹. Parfümlerin isimleri onları üreten kişilerden de alınmıştır. En ünlü parfümör Megallus *Megaleion*'u üretmiştir⁹⁰. *Chypre*, çoğunlukla laden, hint kamışı ve günlükten oluşan parfüm Kıbrıs'tan ithal

⁸⁵ Cole, "The History of Fragrance", s. 25.

⁸⁶ Giuseppe Donato and Monique Seefried, *The Fragrant Past: Perfumes of Cleopatra and Julius Caesar*, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma, 1989, s. 55; Constance Classen and David Howes and Anthony Synnott, *Aroma: The Cultural History of Smell*, Routledge, London and New York, 1994, s. 19.

⁸⁷ Eugene Rimmel, *The Book of Perfumes*, Chapman & Hall, 193 Piccadilly, London, 1867, s. 108; Donato and Seefried, *The Fragrant Past: Perfumes of Cleopatra and Julius Caesar*, s. 53; Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, s. 25.

⁸⁸ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1967, XIII. 2. 4.

⁸⁹ Susan Stewart, *Cosmetics & Perfumes in the Roman World*, Tempus, 2007, s. 13.

⁹⁰ Thompson, *The Mystery and Lure of Perfume*, s. 67. Parfümör olarak Peron ve Athenogenes'in de adları geçmektedir. Bk. Hyperides, *The Orations Against Athenogenes and Philippides*, Frederic George Kenyon (ed.), George Bell & Sons, London, 1893, Col. 5. 14.

edilen popüler bir parfümdür. Bazı örneklerinde aselbent sakızı, tarçın ve meşe yosunu da eklenmiştir. En güçlü koku *rosa gallicadır*. Ziyafet ve halk törenlerinde gül yapraklarını yastık ve minderlere doldurulmuş aromalı yiyecek, ilaçlar ve içkiler içine saçılmıştır. İçki kapları gül çelenkleriyle sarılmıştır, bunun nedeni güllerin sarhoşluğa karşı koruduğuna inanılmasıdır. Diğer parfüm isimlerinin bazıları ise *kyphi, irinum, mendesium, metopium*⁹¹, *susinum, panathenaicum*⁹², *cyprinum, sampsuchinum/amaracinum, megaleion*⁹³ ve *rhodinon*'dur⁹⁴.

1.2.4. Merhem

Merhem; Latince ‘*unguēdo, unguen*⁹⁵’, Yunanca ise ‘*ἄλοιφή*⁹⁶’, sözcüklerinden türemiştir. İlk olarak Lineer B’de ‘*a-re-pa-zo/a-re-pa*’ (*ἄλειφα/ζέω*) kelimeleri merhem terimini tanımlamaktadır⁹⁷. Merhem satıcısına *unguentārīus*, merhem satılan dükkâna *unguentaria taberna*⁹⁸ denilmektedir. Antik dönemde merhemler ve yağlar arasında bir fark yoktur. Yunanca *μύρον*(*mür*) olan kelime *unguentum* (*merhem*) olarak tercüme edilmiştir. Merhem terimi, vücut sıcaklığında sürülebilir kıvamda olan bir maddedir⁹⁹.

İlk kokulu merhemlerin, Neolitik Çağ’da (MÖ. 7000-4000) zeytinyağı, susam yağı ve kokulu bitkilerin karıştırılmasıyla elde edildiği düşünülmektedir. Merhem üretiminin ve kullanımının arkeolojik kanıtlara bakıldığında Mısır’dan geldiği anlaşılmaktadır. Naqada kültüründe Neolitik Dönem mezarlarında pişmiş toprak kaplarda merhem kalıntıları ve kısmen mühürlenmiş mezar nesnelere bulunmuştur¹⁰⁰. Karnak’taki tapınağın kapı sövelerinde Doğu Akdeniz’den gelen merhemlerin teslimatının kaydedildiği yazıtlar bulunmaktadır¹⁰¹.

⁹¹ Thompson, *The Mystery and Lure of Perfume*, s. 17.

⁹² Athenaeus, *The Deipnosophists*, XV. 38.

⁹³ Yunan parfümleri arasında en ünlü olanı *megaleion*’du. Tarçın, mür, yanmış reçine ve balanos yağından yapılırdı. En yüksek fiyata satılan parfümdü. Thompson, *The Mystery and Lure of Perfumes*, s. 64.

⁹⁴ Cole, ‘‘The History of Fragrance’’, s. 23; Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 47.

⁹⁵ Andrews and Lewis and Short, *Harpers’ Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund’s Latin- German Lexicon*, s. 1931.

⁹⁶ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 68.

⁹⁷ Cerceau, ‘‘Végétaux, Parfums et Parfumeurs à L’époque Mycénienne’’, s. 277.

⁹⁸ Charles Victor Daremberg and Edmond Saglio, *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D’Après les Textes et les Monuments*, Hachette, Paris, 1873, s. 690.

⁹⁹ Paszthory, ‘‘Salben, Schminken und Parfüme im Altertum’’, s. 6.

¹⁰⁰ Paszthory, ‘‘Salben, Schminken und Parfüme im Altertum’’, s. 7.

¹⁰¹ Manniche, ‘‘Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt’’, s. 36.

Mısır'da MÖ. 3000 yılından itibaren insanlar, kuru ve sıcak havadan dolayı saçlarını ve tenlerini yağlar, merhemler ile yumuşatmışlardır. Merhemler ve yağlar temizleme aracı olarak görülmüştür. MÖ. 2500 yıllarında Eski Krallıkta firavun dönemi boyunca merhem mezar eşyalarının önemli bir parçası olmuştur. Merhemler mezar eşyası olarak gömülmüş ya da duvarlarda listeler halinde yer almıştır.

Antik merhemlerin birçoğu bitkisel içerikli hafif yağlardır. Kişisel bakım merhemlerinin temelinde bitkisel yağlar ve balmumunun yanı sıra sığır, tavuk ve koyun yağları gibi hayvansal yağlar da bulunmaktadır. Mısır'ın 18. Hanedan krallarından Tutankhamun'un mezarında mühürlü kalsit bir merhem kabı bulunmuştur. Yapılan analizlerde kapta sarı mumsu valerian kokulu bir madde görülmüş ve bu maddenin karışımında % 90 hayvansal yağ, % 10 balmumu olduğu ortaya çıkmıştır¹⁰².

Merhem ve güzellik preparatlarının birkaçının tarifi papirüslerde mevcuttur. Bu tariflerin bazıları MÖ. 16. yüzyıla kadar uzanıyor fakat tariflerin orijinalini bin yıl öncesine kadar giden Edwin Smith cerrahi papirüsünün arkasına yazılmıştır¹⁰³. MÖ. 16. yüzyıldan kalma bir papirüste lekeleri, kırışıkları ve yaşlılık belirtilerini yok etmek için kullanılan merhemlerin tarifleri verilmiştir. Thebes'te 18. Hanedanı'nın üç prensesine ait mezarda bulunan kaplarda merhem kalıntlarına rastlanılmıştır¹⁰⁴.

Mısır'da tüm vücut yüzeyini korumak için kullanılan bir araç olan merhem Doğu Akdeniz'de de belirgin şekilde yaygındır. MÖ. 1167 yılında Mısır'da tarihin ilk grevlerinden biri gerçekleşmiştir. Thebes kentinde tapınak inşasında çalışan işçiler güneş ışınlarına karşı kendilerini koruyacak merhemlerin dağıtılmaması sebebiyle işi bırakmışlardır¹⁰⁵. Yoğun güneş ışığına, kum tahrişine, böcek ısırıklarına ve cildin kurumasına karşı merhemler kullanılmıştır¹⁰⁶. Merhemlerin ve yağların fiziksel koruyucu ve temizleyici etkisinin yanında büyü-dini ritüel işlevi de eklenmiştir. Mısır'da tanrıların heykellerine özel olarak üretilen kokulu merhemler sürülmüştür¹⁰⁷.

---

¹⁰² Paszthory, "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", s. 18.

¹⁰³ Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 15.

¹⁰⁴ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 37.

¹⁰⁵ Tez, *İlaç ve Parfümün Sihirli Dünyası*, s. 233.

¹⁰⁶ Paszthory, "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", s. 11.

¹⁰⁷ Byl, *The Essence and Use of Perfume in Ancient Egypt*, s. 37.

Propontis'teki Selimbrialı hekim olan Prodikos, beden jimnastiğini keşfi ile birlikte sporcuların eğitim alanlarında vücutlarını temizlemek için strigil ile yağ, merhem ve parfüm kullanımı yaygınlaşmıştır. *χρῖμα*, *χρῖσμα* klasik dönemde daha çok kullanılır. Hipokrat ve Xenophon'a göre, banyodan sonra veya spor salonundan önce sürülen bir merhem olabilir¹⁰⁸. Normalde Yunanistan'da bu merhem yapımlı zeytinyağına dayanırken Xenophon susam yağı, badem ve yunus yağının da istisna olarak eklendiğini belirtir. *ἔντριμμα* kadınların yüz için kullandığı pudra veya merhemi temsil etmekte ve hayvansal yağlardan yapılmaktadır.

Büyük İskender Dönemi'nde parfümlü merhem kullanımı yaygınlaşmıştır. Persleri yenip parfümlü merhem kullanımını küçümsemiş ve daha sonra takdir edip kullanmaya başlamıştır¹⁰⁹. Ptolemaios Dönemi'nde merhemler ve diğer kutsal preparatların tarifleri tapınak duvarlarına yazılmıştır fakat bu tarifler sadece rahiplerin ve tapınak mensuplarının erişebileceği küçük bir odada yer almaktadır¹¹⁰. Merhem üretim merkezleri tapınak kompleksleridir. Ptolemaios Dönemi'nde tapınaklar büyük işletme yeriydi kendi tahıl, bira, dokuma fabrikalarını, un fırınlarını özellikle merhem ve yağ atölyelerini işletiyorlardı¹¹¹. Athenaeus, kral III. Dairus Codomannus'un 40 merhem pişiriciyi yetiştirdiğini ve klasik dönemde ünlü olan Kraliyet Merhemi'nin İran'dan geldiğini bildirmiştir¹¹².

Yağlar ve merhemler sevilerek kullanılırdı ve hatta zenginler günde üç kez banyoda yağ sürerdi. Yağ, merhem ve parfümü banyoda yanlarında taşımak için *narthecia*¹¹³ adı verilen pahalı ve zarif kutulara koyarlardı¹¹⁴. Roma Dönemi'nde banyo yapıldıktan sonra hizmetçiler tarafından merhemle masaj yapılırdı. Banyodan sonra cildi yağlamak için merhemler kullanılmıştır. Bu merhemler zeytinyağı, badem

---

¹⁰⁸ Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'aire au Moulin*, s. 185.

¹⁰⁹ Cole, "The History of Fragrance", s. 24.

¹¹⁰ Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 37.

¹¹¹ Paszthory, "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", s. 26.

¹¹² Forbes, *Studies in Ancient Technology*, s. 25.

¹¹³ William Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, Harper & Brothers, New York, 1846, s. 364; Jeri Sax, *Herbal Empowerment a Thyme for Tranquility*, Jeri Lynn Simpson, United States of America, 1999, s. 77.

¹¹⁴ George William Septimus Piesse, *The Art of Pefumery and Methods of Obtaining the Odors of Plants: With Instructions for the Manufacture of Perfumes for the Handkerchief, Scented Powders, Odorous Vinegars, Dentifrices, Pomatums, Cosmetiques, Parfum, Soap*, Lindsay and Blakiston, Philadelphia, 1857, s. 19.

yağı, susam yağı, diğer bitkisel yağlar ile kaz, koyun, keçi veya sığır gibi hayvansal yağlardan meydana gelmiştir¹¹⁵.

Yunanistan'da kollyrion terimi; ilaç olarak kullanılacak bileşenlerin birleştirilerek macun haline gelmesi olarak tanımlanır. Dioscorides antimon, lapis lazuli gibi taşlardan yapılan tıbbi merhemler olduğunu belirtmiştir. Roma kültüründe kollyrion¹¹⁶ *collyrium* olarak değiştirilmiştir. Kadınların kafasında collyris, önce tıbbi bir sıvı daha sonrada süsleme aracı olarak uygulanmıştır. Merhemlerin iyileştirici özelliği vardı ve Horus'un gözü de merhemlerle iyileştirilmiştir. Göz merhemleri antik çağda *collyrium*¹¹⁷ olarak bilinmektedir. Fransa'da M.S. 2 veya 3. yüzyıla tarihlenen mezarda cerrahi aletler dışında yarı sıvı göz merhemi çubuklarını damgalamak için mühürler ve kurumuş merhem çubuğu (*collyria*) parçaları ele geçmiştir. Malzemeler karıştırılıp rulo halinde hazırlanır daha sonra üzerine damga basılarak kurumaya bırakılmıştır. Mühürlerden hastalığın adı, reçeteyi yazan kişi veya mührün sahibi öğrenilmektedir. Merhemlerin mühürlenmesi gümrük ile ilgili ticari bir zorunluluk olabilir. Bu *collyrium*'dan hastaya uygun olan seçilip suya, süte veya yumurta akına koyarak merhem hazırlanması kolaylaştırılmıştır¹¹⁸. En sık kullanılan merhemler safran tozundan yapılan *crocodes*¹¹⁹, bakır tozundan yapılan *dialepidos*, antimuan sülfürden yapılan *diamisus* ve Commiphora abyssinica'dan yapılan *diasmyrnes*'tir.

Errhinon Loudaikon (Yahudi merhemi) burundan uygulanan merhem ya da sıvı aromatik ilaçların genel adıdır¹²⁰. Mürden yapılmış merhemler baş ve sırt ağrısı tedavisinde kullanılmıştır¹²¹. Saç dökülmesini önlemek için merhem formülü keşfedilmiştir. Tıraş sonrasında merhem ve parfümler ile masaj yapılmıştır. Merhemler genellikle onu bulan kişinin adıyla anılmıştır. Philo'nun merhemi,

---

¹¹⁵ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 26.

¹¹⁶ Murube, "Ocular Cosmetic in Modern Times", s. 4.

¹¹⁷ Klasik *Collyrium*lar iki farklı şekilde saklanmıştır. Bitki ve baharatlardan hazırlanan merhem şişe veya küçük tüplerde korunmuştur. Bitkileri düzenli olarak elde edemeyen bölgeler için kurutulularak muhafaza edilmiştir.

¹¹⁸ Ralph Jackson, *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar*, Şenol Mumcu (çev.), Homer Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 80.

¹¹⁹ Rafael José Pérez Cambrodí vd., "Collyria Seals in the Roman Empire", *Acta Medico- Historica Adriatica*, Vol. 11, No. 1, 2013, s. 97.

¹²⁰ Ahmet Yaraş, "Sağlık Merkezi Alliano'i'dan Yeni Bir İlaç", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 134, 2010/05, s. 102.

¹²¹ Tatomir, 'To Cause 'To Make Divine' Through Smoke: Ancient Egyptian Incense and Perfume. An Inter-and Transdisciplinary re-Evaluation of Aromatic Biotic Materials Used by The Ancient Egyptians", s. 672.

Dionysius'un merhemi, Nileus'un merhemi gibi. Bazen de içindeki temel etken maddelerden ismini almıştır¹²²: *Dialibanum* (boswellia cinsi ağaçlardan elde edilen bir tür reçine). Bir özelliğine dayanarak isimlendirilenler *authemerum* (bir günde iyileştiren) ya da *achariston* (nankör- o kadar hızlı iyileştiriyordu ki hastalar bu tedaviden dolayı ilaca minnet duymamışlar).

Lidya'da *bakkaris* adında bir merhem üretilmiştir. Yüz için kullanılan bu merhem Doğu Yunanistan şehirlerinin de kabul ettiği bir merhem olmuştur¹²³. Sardes'te en bilinen merhem *bakkaris* Mısır'dan Yeni Krallık'a kadar veya kraliyet merhemi olan bazı kozmetiklerle karşılaştırabilir¹²⁴.

Mezarlarda merhemleri koymak için yapılan bölmeli kaplarda yedi merhem listesi yazılıdır¹²⁵. Bu merhemlerin içinde yedi kutsal yağ bulunmaktadır ve ağız açma¹²⁶ törenlerinde kullanılmıştır. Mezar hediyesi olarak yiyecek, içecek ve merhem gibi mezar eşyalarını içeren listeler yazılmıştır. Mısır'da bu uygulama aromatik yağlar ve merhemler gibi bol miktarda nesne içermektedir.

Kraliyet merhemi¹²⁷, Hekenu merhemi, Tisheps merhemi, Madjet, Gizemli Min merhemi, Eretrian merhemi¹²⁸, Myrtinum merhemi, bakkaris¹²⁹, Tutankhamun merhemi antik dönem boyunca kullanılan merhemlerdir.

---

¹²² Jackson, *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar*, s. 78.

¹²³ Matteo D'Acunto, "I Profumi Nella Grecia Alto-Arcaica e Arcaica: Produzione, Commercio, Comportamenti Sociali", *I Profumi nelle Società Antiche. Produzione Commercio Usi Valori Simbolici*, Alfredo Carannante and Matteo D'Acunto (eds.), Pandemos, 2012, s. 217.

¹²⁴ Juliette de la Genière, "Parfums Comme Crésus, De l'Origine du Lécythe Attique", *Bulletin de Correspondance Hellénique*, Vol. 108, No. 1, 1984, s. 91.

¹²⁵ Manniche, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 108.

¹²⁶ 'Opening of the Mouth' yani 'ağız açma' rüitüeli ölümden sonra hayatta kalma amacıyla ölen kişinin hislerinin yeniden canlandırmak için yapılan mumyalama sürecinin bir ritüelidir. Harold Hays, "Funerary Rituals (Pharaonic Period)", *UCLA Encyclopedia of Egyptology*, Jacco Dieleman and Elizabeth Froid (eds.), Vol. 1, 2010, s. 7.

¹²⁷ Athenaeus, *The Deipnosophists*, XV. 42.

¹²⁸ Theophrastus, *De Odoribus*, Ulrich Eigler and Georg Wöhrle (eds.), Teubner, Stuttgart, 1993, VI. 28.

¹²⁹ Athenaeus, *The Deipnosophists*, XV. 41.

İKİNCİ BÖLÜM

KOZMETİK BİLEŞENLERİ

2.1. Bitkisel ve Hayvansal Yağlar

Latince yağ; ‘*ōleo- ōleum*’ sözcüğünden türemiştir¹³⁰. Sümer dilinde *À (IÀ)* bitkisel veya hayvansal yağları belirtir¹³¹. Yağ kelimesi; ortak kimyasal bileşimi olmayan fakat oda sıcaklığında organik bileşiklerin suda çözünmeyen hidrofobik sıvının adıdır¹³².

Parfümlü yağlar ve merhemlerin en erken kullanımı, Mısır ve Mezopotamya’da MÖ. 3. bin yılına kadar gider. MÖ. 2. binin sonlarında Doğu Akdeniz ve Yakın Doğu arasında etkileşimlerin olduğu bilinmektedir. Etkileşim Ege ve Doğu Akdeniz’de parfümlü yağların üretimini ortaya çıkarmıştır¹³³. Knossos, Pylos ve Miken saraylarında ortaya çıkarılan Linear B tabletlerinde, Ege merkezlerinin parfümlü yağ endüstrisine olan ilgisini göstermiştir. Parfümlü yağlar ya da aromatik merhemlerin üretiminin Mikenler zamanında kullanımı çalışmalarla belgelenmiştir¹³⁴. Miken tabletlerinde yağ *erawo*¹³⁵, *we-a-re-pe* ya da *we-ja-re-pe*¹³⁶ sözcükleri ile açıklanmaktadır. Pylos tabletlerinin A serisinde bitkilerle uğraşan bir grup ve özellikle baharat listesi yer almaktadır. Arşiv kompleksi içinde bulunan bu 3 seriye ait tabletlerde parfümlü yağların tahsisinden bahsedilmiştir¹³⁷.

A. Bitkisel Yağlar: Kokulu yağların kullanımı genelde Mısır, Mezopotamya ve Girit’e dayanmaktadır. Yunanlılar arasında Miken saraylarında depolanan

¹³⁰ Andrews and Lewis and Short, *Harpers’ Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund’s Latin- German Lexicon*, s. 1262.

¹³¹ Matteo Vigo, “The Use of (Perfumed) Oil in Hittite Rituals With Particular Emphasis on Funerary Practices”, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, Dr. Antonella D’Ascoli (ed.), Vol. 1, 2014, s. 26.

¹³² Paszthory, “Salben, Schminken und Parfüme im Altertum”, s. 6.

¹³³ Ioannis Fappas, “Exchange of Ideas in the Eastern Mediterranean During the 14th and 13th Centuries BC: The Case of Perfumed Oil Use and Ideology”, *Orientalia Lovaniensia Analecta: Intercultural Contacts in the Ancient Mediterranean*, Kim Duistermaat and Ilona Regulski (eds.), Peeters Leuven, Paris, 2011, s. 495.

¹³⁴ Stelios Andreou and Carl Heron, “Smelly Barbarians or Perfumed Natives? An Investigation of Oil and Ointment Use in Late Bronze Age Northern Greece”, *Pharos Supplement 1 Diet, Economy and Society in the Ancient Greek World*, Sofia Voutsaki and Soultana Maria Valamoti (eds.), Peeters Leuven, Paris, 2013, s.173.

¹³⁵ Michel Wylock, “La Fabrication Des Parfums à L’Époque Mycénienne D’Après Les Tablettes Fr de Pylos”, *SMEA*, 11, 1970, s. 118.

¹³⁶ Michael Ventris and John Chadwick, *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge University Press, London, 1973, s. 477.

¹³⁷ Cerceau, “Végétaux, Parfums et Parfumeurs à L’époque Mycénienne”, s. 252.

parfümlü yağların önemli bir yeri vardır. Parfümlü yağlar bitkisel öğelerden elde edilmiştir¹³⁸. Parfümlü yağlar hakkında Meroe mezarları, el-Kadada, Aşağı Nubia ve Kuzey Nubia önemli bilgiler vermektedir. Yağ ve merhem şişeleri genellikle mezar içinde bazen de ahşap kutulara yerleştirilmiş halde bulunmuştur. Meroitik topluluklarda ele geçen parfümlü yağ şişeleri çeşitli malzemelerden yapılmıştır.

Mısır'da parfüm ve merhemlerin hazırlanması için çok sayıda yağ üretilmiştir. İdeal yağlar çok yağlı olmamalı, yağa eklenecek kokuyu etkilemeyecek hafif bir kokuya sahip olmalıydı. Bu amaca uygun olarak Mısır'da üretilen iki yağ vardır: balanos ve moringadır¹³⁹. Balanos, Nil Vadisi'nde yetişen dikenli bir ağaçtır. Yağ, meyvenin çekirdeğinden elde edilmiştir. Balanos ağacının piramit yapımında da kullanıldığı bilinmektedir. Çekirdekleri ise mezarlarda bulunmuştur. Plinius bu yağın Mendesian parfümünün bileşeni olduğunu belirtmiştir. Moringa Suriye'den ithal edilen kokusuz sarımtırak rengi olan bir yağdır. Kozmetikte, kırışıklık kremi yapımında¹⁴⁰, tıpta ve hamile kadınlar tarafından da kullanıldığı bilinmektedir. Yeni Krallık Dönemi'nde moringa yağı, günlük ve cyperus otu gibi hoş kokulu malzemeler serinletici merhemlerin ve parfüm yapımında tercih edilmiştir¹⁴¹.

Suriye ve Mısır'dan gelen Ben yağı, Kilikya'da üretilen acı badem, zeytinyağı ve susam yağı en çok tercih edilen yağlardır. Bu yağların genel özellikleri ısıya karşı dirençli olması ve kokuyu muhafaza etmeleridir. Bazı yağlar tek başına ya da birkaç yağın karışımı ile kullanılmıştır¹⁴². Zeytinyağı ya da omphacium olarak bilinen olgunlaşmamış üzüm ve zeytinden, renksiz yağ elde edildiği için kozmetiğin vazgeçilmezi olmuştur. Theophrastus, en iyi yağın Mısır'da üretildiğini ve en çok kullanılan yağın yeşil zeytinden elde edildiğini söylemektedir. Theophrastus, parfümörlerin bir önceki yıla ait yağları değil, taze preslenen yağları kullandıklarını aktarmaktadır. Zeytinyağı ve ben yağlarının yanı sıra acı badem ile susam yağı da kullanılmıştır.

Antik dönemdeki parfümlü yağlar; zeytin, susam veya aromatik bitkiler ile kokulu badem yağlarının enfleuraj ve maserasyon yöntemi ile oluşturulmuştur.

---

¹³⁸ Baldi, "Aromatic Essences in Ancient Nubia: The Sacredness of Perfumes and Incense in the Meroitic Kingdom", s. 74.

¹³⁹ Lise, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 30.

¹⁴⁰ David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, s. 367.

¹⁴¹ Lise, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 30.

¹⁴² Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'aire au Moulin*, s. 186.

Bitkilerin kokularını bırakması için soğuk veya sıcak yağda bekletilmiştir¹⁴³. Enfleuraj tekniğinde soğuk yağda bekletme, maserasyon ise sıcak ya da kaynar yağda benzer tekniği kullanarak bekletmedir. İlk olarak yağ daha kalın ve kokuları daha açık hale getirmek için aspalathus, cyperus ya da zencefil otu gibi kokular preslenir. Aromatikler preslendikten sonra işlenmiş yağda beklemeye alınır ve koku istenen kıvama gelene kadar presleme işlemi tekrarlanır.

Bronz Çağı Yunanistan'da üretilen iki parfüm yağı bulunmaktadır: gül ve adaçayıdır. Parfümlü yağın taşındığı üzengi testileri üzerinde analizler gerçekleştirilmiş fakat çok az bilgi elde edilmiştir. Yağların rengi hakkında bilgi verirken parfümlerin hammaddesi olarak listelenen alkanet ve kına kırmızı/turuncu renk tonunu vermektedir. Tabletlerden parfüm yağlarının toplumun üst düzey üyeleri olan kadınlara dağıtıldığı bilinmektedir. Parfümlü yağların taşındığı üzengi testiler Malta ve İtalya'dan Suriye-Filistin'e kadar ticaret ağının yayıldığı talep edilen bir mal olduğu görülmektedir¹⁴⁴.

Antik dönem boyunca yağ çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Parfümlü yağın ritüellerde kullanılmasına Babil Dönemi'nde Mari'deki Zimri-Lim'in sarayında rastlanır¹⁴⁵. Suriye'de Qatna'daki MÖ. 4. yüzyıla tarihlenen bir kral mezarında yapılan araştırmalar bazı kaplarda bozulmuş balmumu bitkisi ve reçine bileşenlerinden elde edilen aromatik yağlar ele geçmiştir. Orta Minos 1a döneminde Girit'te iris yağını taşıyan birkaç kap bulunmuştur.

Yunan ve Romalı yazarların bazıları ve antik kaynaklarda yağların kullanımı yer almaktadır¹⁴⁶. Ben (*balannium*) ve fındık yağı gibi pahalı yağlar da parfümler için baz olarak kullanılmıştır. Yağlar parfümler için baz olarak kullanıldığından bu parfümler sadece yıpranmış giysilerde değil aynı zamanda mekan içi ya da mekan dışında da tüketilirdi. Şaraplara da parfümler eklenmiştir. Reçine veya sakız kokuyu korumak ve sabitlemek için kullanılmıştır¹⁴⁷. Giysilerin korunması için bazen yağ bazlı ürünlerin kullandığı bilinmektedir. İkinci el giysiler yağlanarak yenilenirdi¹⁴⁸.

¹⁴³ Megan Moulos, *The Textile and Perfumed Oil Industries of Mycenaean Pylos: Production, Scope and Trade of Two Value- Added Goods*, MA Paper, 2015, s. 26.

¹⁴⁴ Ali Green, "An Ancient and Mysterious Trade: The Search for Helen of Troy's Perfume", *Icans News*, 2015, s. 22.

¹⁴⁵ Recht, "Perfume, Women and The Underworld in Urkesh Exploring Female Roles Through Aromatic Substances in The Bronze Age Near East", s. 14.

¹⁴⁶ Lucas, "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt", s. 44.

¹⁴⁷ Stewart, *Cosmetics & Perfumes in the Roman World*, s. 13.

¹⁴⁸ Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'araire au Moulin*, s. 191.

Bakire kızların evlenmeden önce parfümlü yağın giysilerde kullandığı ve evlendikten sonra da kadınların parfümlü yağları kullanmaya devam ettikleri bilinmektedir¹⁴⁹. Yağlar ölüleri cenazeye hazırlarken de kullanılır. Akhilleus koyun ve öküz derilerini yüzdürüp yağlarını Patroklos'un bedenine sürdürmüştür¹⁵⁰.

Parfümlü yağlar tıbbi özelliği olan yağlardır. Badem yağının Roma İmparatorluğu'nda cilt yumuşatıcı olarak satışı yapılmıştır¹⁵¹. Ebers Papirüsü'nde vulva bölgesindeki rahatsızlıkları, kalp ve damar hastalıkları akasya yaprağı ve parfümlü yağlarla nasıl tedavi edildiği aktarılmaktadır¹⁵². Mısır kuru ve sıcak bir iklimi olan bir yerdi ve cildin esnekliğini korumak için yağ kullanmışlardır. Ebers Papirüslerindeki tariflerde çok sayıda yağın kırıksıkları önlediği belirtilmiştir.

Sporcular yağ masajı için *oleoterialara* ¹⁵³ gitmiştir ¹⁵⁴. Banyodan sonra sporcuların yağ kullandıkları bilinmektedir. Gymnasiumlarda sporcuların yağlandığı odalar bulunmaktadır. *Aleipterion* ¹⁵⁵ denilen bu odalarda sıcak yağlar ve merhemlerle masaj yapılmaktadır. Egzersizlerden önce sürülen yağ farklıdır. Yağla yapılan masajda vücut ısınır ve kas kazaları önlenir ¹⁵⁶. Yunan dünyasında kozmetikler vücut bakım ihtiyacı içindi ve büyük çoğunluğu spor için kullanılan yağlardan oluşuyordu. Yunanistan'da yıkanırken kullanılan yağ rutin bir hal almıştır¹⁵⁷. Doğal aromatik yağlar ister banyo suyuna eklensin, ister cilde masaj yapılsın, doğrudan odaya kokusu yayılır bedendeki ağrıyı hafifletir. Cilt bakımı yapar, gerginlik ve yorgunluğu atmak için binlerce yıldır kullanılmıştır. Vücut için bazen de saç için kullanılan çeşitli yağlardan bazıları *mendesium, megalesium, metopium, amaracinum, cyprinum, susinum, nardinum, spicatum, iasminum, rosaceum* ve *crocus* olarak bilinmektedir. Antik Yunanlılar ve Batı Anadolu

¹⁴⁹ Lorna Holmes, "Myrrh and Unguents in The Coma Berenices", *Classical Philology*, Vol. 87, No. 1, 1992, s. 48.

¹⁵⁰ Homeros, *İlyada*, Azra Erhat ve İbrahim Abdülkadir Meriçboyu (çev.), Can Yayınları, İstanbul, 2008, XXIII. 168.

¹⁵¹ Stewart, *Cosmetics & Perfumes in the Roman World*, s. 35.

¹⁵² Miri Brumer, "The Mystery of Drugs and Perfumed Olive Oil: 'Samim' and 'Besamim' in Incense and Holy Anointment Oil", *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, Dr. Antonella D'Ascoli (ed.), Vol. 1, 2014, s. 93.

¹⁵³ Jérôme Carcopino, *Daily Life in Ancient Rome: The People and the City at the Height of the Empire*, George Routledge & Sons, London, 1968, s. 260.

¹⁵⁴ Donato and Seefried, *The Fragrant Past: Perfumes of Cleopatra and Julius Caesar*, s. 59.

¹⁵⁵ Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, s. 15; Carcopino, *Daily Life in Ancient Rome: The People and the City at the Height of the Empire*, s. 71. Roma İmparatorluk döneminde *elaiiothesion* olarak adlandırılmıştır. Stephen Miller, *Ancient Greek Athletics*, Yale Univesity, London, 2006, s. 177.

¹⁵⁶ Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'araire au Moulin*, s. 184.

¹⁵⁷ Mendels, *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, s. 19.

toplumlarının erken dönemlerden beri balsam ve yağ kullandıkları bilinmesine rağmen, Roma Cumhuriyet Dönemi'nin sonuna kadar pek popüler olmamıştır¹⁵⁸.

Yiyecek ihtiyaçları, kişisel bakım, tıp, kutsal kullanımlar, lambalarda yağ kullanılır¹⁵⁹. Gıda, kozmetik ve yakıt amaçlı kullanılan bu yağlar talebi karşılayamadığı için ithal edilmiştir. 18. Hanedanlıktan kalma metinler Naharin, Retenu ve Djahi'den yağ ithal ettiklerini kanıtlamaktadır¹⁶⁰.

B. Hayvansal Yağlar: Parfüm hazırlanırken kullanılan hayvansal yağların başında katı yağ olarak öküz yağı ve kaz yağı gelmektedir. Öküz yağının hazırlanması Edfu tapınak duvarlarında ayrıntılı olarak anlatılmıştır¹⁶¹. Mısır duvar resimlerinde sıkça tasvir edilen konileri yapmak için hayvansal ve bitkisel yağlar kullanılmıştır¹⁶². Mısır'da hayvansal yağlardan; sığır iç yağı, güvercin, kümes hayvanlarının yağları ve bazı balıkların yağları kullanılıyordu. Bu yağlar hayvanların kesilmesinden sonra yıkanarak küçük parçalara ayrılıyor. Birçok kez suda ve şarapta pişiriliyordu¹⁶³.

Buzağı, boğa ve geyiklerden elde edilen yağlar koku veren ürünlerdir. Bu yağlar içlerine şarap konularak kaynatılır ve kullanıma hazırlanırdı¹⁶⁴. Misk, civet, amber tercih edilen diğer hayvanlardır. Buharlaşmayı engelleyen güçlü aroması sayesinde parfümeride çok tercih edilir¹⁶⁵.

İspermeçet balinasının sindirim sisteminden salgılanan salgıda amber bileşiği vardır. Bu salgı balinanın dışkisından veya kusarak attığı bir salgıdır¹⁶⁶. İlk salgılandığında siyah bir renkte olan amber deniz suyu ile temas ettiğinde gri rengine

---

¹⁵⁸ Özden Ürkmez and Erkan Dünder, "Remarks on the Possible Uses of the Perfumed Oils, Ointments, and Its Containers in the Cult of Dead From the Fourth Century BC to the Second Century AD: In the Light of the Necropoleis of Kyme, Colophon, and Patara", *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, s. 56.

¹⁵⁹ Amouretti, *Le Pain et L'huile Dans la Grèce Antique: De L'araire au Moulin*, s. 195.

¹⁶⁰ Byl, *The Essence and Use of Perfume in Ancient Egypt*, s. 87.

¹⁶¹ Lise, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 3.

¹⁶² Moulos, *The Textile and Perfumed Oil Industries of Mycenaean Pylos: Production, Scope and Trade of Two Value- Added Goods*, s. 25.

¹⁶³ Aybala Yentürk, "Uygurluk ve Parfüm: Bir Yolculuğun Tarihiçesi", *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 11.

¹⁶⁴ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 2, Being and Herbal with Many other Medicinal Materials, İbidis, Johannesburg, 2000, s. 216.

¹⁶⁵ Rimmel, *The Book of Perfumes*, s. 242.

¹⁶⁶ Fabienne Pavia, *The World of Perfume*, Knickerbocker Press, New York, 1996, s. 34.

döner¹⁶⁷. Parfümleri sabitlemek için tercih edilir. Saf alkolde birkaç ay soğuk maserasyona maruz bırakılır ve kaliteli bir sabitleyici elde edilir.

Misk Sankritçe testis anlamına gelmektedir. Misk geyiğinin karnının altında bulunan kesecikten gelen salgıdan ismini alır¹⁶⁸. Göbek ile genital bölgesi arasındaki bezeden salgı alınmaktadır. Bunun için geyiğin öldürülmesi gerekmektedir. Son yıllarda gerçek misk yerine sentetik misk kullanılmaya başlanmıştır. Uzun dişlere sahip olan misk geyiği Moğolistan, Rusya ve Çin sınırındaki ormanlarda yaşar. Misk Antik Yunanistan ve Roma'da tercih edilen bir kokudur¹⁶⁹.

Erkek ve dişi kunduzların¹⁷⁰ özel salgı bezlerinin salgıladığı keskin koku ve yağimsı madde bulunmaktadır. Bu salgı castoreum olarak bilinir. Salgılar kunduzun karnında bulunan kunduz hayası denen kesede saklanır¹⁷¹. Kuzey Amerika ve Rusya'da yaşayan kunduz iyi bir sabitleyicidir.

Misk kedisi (civet) cinsel organının yanında bulunan iki tane hilal şeklinde kese halindeki salgı bezlerinden salgılanan koku maddesine sahiptir. Yumuşak, akışkan bir yapısı vardır. Bej veya kahverengi renktedir¹⁷². Işığa maruz kalınca yoğunlaşarak merhem kıvamına gelir.

2.2. Bitkiler ve Çiçekler

Bitki Yunanca 'φύτον¹⁷³', Latince 'Planta¹⁷⁴' demektir. Kozmetiğin temel maddelerini oluşturan bileşenlerin başında yağlar gelir. İkinci grup bitkiler, reçine ve balsamlar, rizomlar¹⁷⁵, ağaçlar, kökler ve yapraklar, çiçekler ve tohumlar yer almaktadır.

Epigrafik ve edebi kaynaklarda tanımlanan yedi sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler *aromatarius* (güzel koku maddeleri satıcıları), *herbarius* (rhizotomoi ya da

¹⁶⁷ Hüsnü Can Başer, "Hayvansal Kokular", *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 123.

¹⁶⁸ Alfredo Carannante, "Dal Sudore ai Profumi. Antropologia ed Ecologia della Scimmia Odorosa", *I Profumi nelle Società Antiche. Produzione Commercio Usi Valori Simbolici*, Alfredo Carannante and Matteo D'Acunto (eds.), Pandemos, 2012, s. 48.

¹⁶⁹ Pavia, *The World of Perfume*, s. 35.

¹⁷⁰ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1967, VIII. 47. 109.

¹⁷¹ Başer, "Hayvansal Kokular", s. 124.

¹⁷² Pavia, *The World of Perfume*, s. 35.

¹⁷³ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 1702.

¹⁷⁴ Andrews and Lewis and Short, *Harpers' Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on the Translation of Freund's Latin-German Lexicon*, s. 1384.

¹⁷⁵ John Knowlton and Steven Pearce, *Handbook of Cosmetic Science and Technology*, Elsevier Advanced Technology, Oxford, 1993, s. 324.

kök söküçüler), *farmakopola* (eczacı), *pigmentarius* (drog satıcıları), *seplasiarius* (baharatçı), *thurarius* ve *unguentarius*¹⁷⁶. Yunan Dönemi'nde aroma teriminden türetilen *aromatarius* aroma satıcısı anlamına gelmektedir¹⁷⁷. Yapılan çalışmalarda kozmetik ve ilaçlar, Roma Dönemi'nde yan yana hazırlanıp aynı dükkânda satılmıştır.

Dioscorides'in tıbbi bitkileri toplama yöntemleri üzerine görüşleri vardır. Tıbbi bitkilerin uygun mevsimde toplanıp saklanması gerektiğini düşünmektedir. Böylece bitkilerden yapılan ilaçlar ve diğer ürünler etkili olacaktır. Bazı hekimler ecza pazarlarına yönelmiştir¹⁷⁸.

Pylos'daki Linear B tabletlerinde parfümlü yağların ve merhemlerin hazırlanmasında kullanılan aromatik bitkiler listelenmiştir¹⁷⁹. Linear B tabletleri gelişen parfüm endüstrisine işaret eder. Farmakolojik ve tıbbi ürünler için önemli bir yer tutmaktadır¹⁸⁰. Reçineler ağaçların ve bitkilerin yaralarına tepki olarak oluşan organik maddedir. Parfüm veya kozmetik reçetelerinde reçineler yer almaktadır. Kozmetik maddelere etkinliğini veren önemli bir bileşendir. Mısır'da reçinelerin çoğu kokuluydu. Mumyalamada, parfüm ve merhem yapımında kullanıldı¹⁸¹.

Klasik literatüründe hoş kokulu gül, iris kökü ve kına gibi parfümlerin kokusunun emilmesine yardımcı olan *cyperus* ve diğer bitkilerle yağın içinde kaynatıldığı bilinmektedir. Kokuları işlemede kullanılan diğer bitki bileşenlerinin hepsi hafif olan parfümleri sıklaştıran zencefil, eğir otu ve *aspalathus* rizomlarıdır¹⁸².

Çiçekli Bitkiler: En hafif parfümü oluşturan bitkilerden biri güldür. Gül 3 bin yıldır parfümler için en sevilen çiçek olmuştur. Homerik dönemlerden beri favori

---

¹⁷⁶ Françoise Allé, "Travail et Identité Professionnelle: Analyse Lexicographique Des Termes Relatifs Aux Métiers du Parfum Dans L'occident Romain", *L'Antiquité Classique*, Vol. 79, 2010, s. 200.

¹⁷⁷ Allé, "Travail et Identité Professionnelle: Analyse Lexicographique Des Termes Relatifs Aux Métiers du Parfum Dans L'occident Romain", s. 201.

¹⁷⁸ Jackson, *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar*, s. 73.

¹⁷⁹ Moshe Negbi, "A Sweetmeat Plant, a Perfume Plant and Their Weedy Prelatives: A Chapter in the History of *Cyperus Esculentus* L. And *C. Rotundus* L.", *Economic Botany*, Vol. 46, No. 1, 1992, s. 66.

¹⁸⁰ John Scarborough, "Drugs and Medicines in the Roman World", *Expedition*, Vol. 38, No. 2, 1996, s. 42.

¹⁸¹ Maria Rosaria Belgiorno, "Cosmetics", *Archaeometry and Aphrodite: Proceedings of the Seminar 13rd June 2013 CNR-Rome*, Maria Rosaria Belgiorno (ed.), De Strobel, Italy, 2017, s. 64.

¹⁸² Negbi, "A Sweetmeat Plant, a Perfume Plant and Their Weedy Prelatives: A Chapter in the History of *Cyperus Esculentus* L. And *C. Rotundus* L.", s. 67.

olmuş ve özellikle erkekler için uygun görülmüştür¹⁸³. Gülün yağı Homeros tarafından Aphrodite'nin Hector'un bedenine sürdürdüğü bildirilmektedir¹⁸⁴. En iyi güllerin Lykia'daki Phaselis'te, Campania'dan Napoli ve Capua'da üretilmiştir. Kuzey İran'da ortaya çıkmış ve Mezopotamya'dan Mısır'a, Roma bahçelerine kadar yayılmıştır¹⁸⁵. Hasat süreci zordur şafak vaktinde olur. Uçucu kokuların yoğunluğu güneş doğduktan sonra en yüksek seviyeye ulaşır ve diğer çiçeklere de bulaşır¹⁸⁶.

İrisin birçok türü var ama sadece iki türü parfümeride tercih edilmiş: *İris pallida* ve *iris florentina*¹⁸⁷. Fas ve Floransa'nın çevresindeki bölgede yetişir¹⁸⁸. İrisin çiçeği değil kökleri parfüm üreticileri tarafından alınmış. İris kökü ekildikten üç yıl sonra toplanır ve verim elde edebilmek için üç yıl ayrıca kurutulur. İris tatlı bir tada sahiptir. Kesildiğinde gölgede kurutulmalıdır. Üzerlerine keten ipliği konularak saklanmalıdır. En iyi iris Arnavutluk ve Makedonya'dadır (Harita 1).

Reçineler: Ardıçlar Linear B tabletlerinde adı geçen reçinelerdir. Girit'in birçok bölgesinde bulunur¹⁸⁹. Fenike ve Yunanistan anakarasında yaygındır. Bu bölgelerden Mısır'a ithal edilmiş olabilir. Meyveler tıpta, tütsü ve çeşni olarak kullanılabilir. Sıcak merhemlere de karıştırılmıştır¹⁹⁰. Mısır metinlerinde boyama için kullanıldığı söylenir.

Balsam küçük ağaç benzeri bir çalıdır¹⁹¹. Bazı antik yazarlar Filistin ve Suriye'ye özgü bir ağaç olduğuna inanıyorlardı. Güney Arabistan'da ortaya

---

¹⁸³ Gary Reger, "The Manufacture and Distribution of Perfume", *Making, Moving and Managing the New World of Ancient Economies 323-31 BC*, Zofia Halina Archibald and John Kenyon Davies and Vincent Gabrielsen (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2005, s. 260.

¹⁸⁴ Homeros, *Ilyada*, XXIII. 186. Erken dönemlerde gül yağı cenaze törenlerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Achilleus Hector'un cesedini köpeklerle vermeyi tercih etmiştir. Aphrodite Hector'un cesedine gül yağı sürmüştür. Gül yağının kokusu köpekleri uzaklaştırır. Aynı zamanda gül yağı vücutta oluşan yaraları iyileştirme özelliğine sahiptir. Michael Turner, "Aphrodite and Her Birds: The Iconology of Pagenstecher Lekythoi", *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Vol. 48, 2005, s. 67.

¹⁸⁵ Byl, *The Essence and Use of Perfume in Ancient Egypt*, s. 74; Linear B tabletlerinde Mykenliler'in bu bileşeni Mısır'a parfüm formunda ihraç ettiklerini ve lüks eşya olarak kabul edileceği belirtilir. Sarpaki, "Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence", s. 229.

¹⁸⁶ Pavia, *The World of Perfume*, s. 36.

¹⁸⁷ Rimmel, *The Book of Perfumes*, s. 258.

¹⁸⁸ Pavia, *The World of Perfume*, s. 40.

¹⁸⁹ Sarpaki, "Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence", s. 231.

¹⁹⁰ Lise, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 21.

¹⁹¹ Tacitus, *The Histories*, Clifford Moore and John Jackson (eds.), Harvard University Press, London, 1962, 5. 6.

çıkılmıştır. Antik dönemde Kudüs ve Jericho'ya ticareti yapılmıştır¹⁹². Balsam ağaçları Vespasianus ve Titus Dönemi'nde Filistin'den Roma'ya ticareti yapılmış ve Roma'da yetiştirilmiştir. Mısır ve Hindistan'ın belirli vadilerinde yetişir. Yaprakları sedef otunun yapraklarına benzer. İnce ve yağsız olduğu için kesimi kolay bir ağaçtır¹⁹³. Kırmızımsı rengi ile hoş kokusu vardır. Romalı erkeklerin saç merhemleri için en önemli bileşendir.

Bdellium, Hindistan ve Afrika'da yetişen sakız reçinesidir¹⁹⁴. Güçlü kokusu olan *bdellium* yağlı ve siyah renklidir. Petra'dan getirilen *bdellium* kuru, siyah ve mavidir¹⁹⁵. Bu sakız reçinesi karıştırılarak taklidi yapılır fakat yandığında tatlı bir koku bırakmaz. Mür ile benzerlik gösterir ve birlikte ithal edilir.

Günlük/ *frankincense Boswellia carterii* olarak da bilinir. Somali ve güney Arabistan'da yetişen çalıdır. Damıtma ile elde edilen öz parfüme eklenir. Mısırlılar tütsü olarak değil aynı zamanda parfüm, merhem ve mumyalamada da kullanılmıştır¹⁹⁶.

Kasni otu, bir tür sakız reçinesidir. İran'ın kuzeyinde yetişen otsu bir bitkidir. *Ferula galbaniflua* ile *ferula rubricaulis* köklerinden salgılanan reçinenin birleşimidir¹⁹⁷. Kasni otu sakızı açık kahverengi ve koyu kahverengi olan hoş kokulu sakız reçinesidir. Yağlı görünümü ve genellikle serttir. Mendesian merheminin önemli bileşenidir¹⁹⁸.

Mür, günlük gibi kokulu bir sakız reçinesidir. Somaliland ve güney Arabistan gibi ülkelerden elde edilir. Mür, merhem yapımında ve tütsü olarak kullanıldığından söz edilmiştir¹⁹⁹. Mür yağsız olarak kullanılabilir fakat içine çeşitli karışımlar eklenmediğinde acı bir koku yayar²⁰⁰.

¹⁹² Andrew Dalby, *Food in the Ancient World from A to Z*, Routledge, London, 2003, s. 43.

¹⁹³ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 23.

¹⁹⁴ William Arthur Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps, Volume 1: Being a Dictionary of Raw Materials together with an Account of the Nomenclature of Synthetics*, 5th Edition, Chapman and Hall, London, 1941, s. 56.

¹⁹⁵ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 85.

¹⁹⁶ Bill Baumann, "The Botanical Aspects of Ancient Egyptian Embalming and Burial", *Economic Botany*, Vol. 14, No. 1, 1960, s. 95.

¹⁹⁷ Hüsnü Can Başer ve Neş'e Kırimer, "Bitkisel Parfümeri Hammaddeleri", *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 94.

¹⁹⁸ Lucas, "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt", s. 51.

¹⁹⁹ Lucas, "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt", s. 50.

²⁰⁰ Plinius, *Natural History*, XIII. 2. 17.

Tohumlu baharatlar: Kakule/*cardamom* tohumları parfüm karışımında aromatik ve meyveli esansiyel bir yağ verir. Keskin kokusu ve acı tadı vardır. Çiçeklenme zamanı nisan veya mayıs ayıdır²⁰¹. Eylül ya da ekim ayında toplanır. Açık havada kurutulur ve kükürt buharıyla rengi ağartılır. Kakule Hindistan, Endonezya, Sri Lanka ve Arabistan'da yetişir²⁰².

Kişniş/*coriander* tohumları damıtılarak elde edilir ve kullanılır. Ukrayna, Macaristan ve Kuzey Afrika'da yetiştirilir.

Kimyon/*cumin* tohumları yiyecek ve içeceklerde çeşni olarak aynı zamanda tıbbi özelliklerinden dolayı tıp için de kullanılmıştır. İlkbaharda yetişen bitki sonbaharda hasat edilir²⁰³. Akdeniz havzası ve Hindistan'da kimyon tohumları kurutulur. Aromatik odunsu bir bitkidir.

Çemenotu/*fenugreek* tohumları Hindistan ve Asya'da yetişir. Antik çağda parfümeri de önemli rol oynamış ama günümüzde tercih edilmemiştir²⁰⁴.

Mercanköşk *sampsuchinum* ve *amaracinum* olarak da bilinir. İspanya'da, Güney Fransa ve Akdeniz ülkelerinde yetişmektedir. Hindistan cevizi ve naneyi anımsatan kokuya sahiptir. Antik Mısırlılar saksı bitkisi olarak yetiştirilmiş ve erken dönemlerden beri parfüm ve merhemlerde kullanılmıştır²⁰⁵.

Safran/*crocus* bir baharat türü olarak parfümeride ve tıpta renk için kullanılmış olabilir²⁰⁶. Otsu bir bitkidir. Kalın kökleri vardır²⁰⁷. Antik dönemde kokusu ve rengi çok sevilmiştir. Rodos, Likya ve Kilikya'daki Soli'de yetişen safranlar en tercih edilenidir. Güney Avrupa, Güneybatı Asya ve Hindistan'da yetiştirilmiştir.

---

²⁰¹ Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps, Volume 1: Being a Dictionary of Raw Materials Together With an Account of the Nomenclature of Synthetics*, s. 98.

²⁰² Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 6.

²⁰³ Sarpaki, "Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence", s. 217.

²⁰⁴ Pavia, *The World of Perfume*, s. 46.

²⁰⁵ Poucher, *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps, Volume 1: Being a Dictionary of Raw Materials Together With an Account of the Nomenclature of Synthetics*, s. 264.

²⁰⁶ Sarpaki, "Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence", s. 203.

²⁰⁷ Theophrastus, *Enquiry into Plants*, Arthur Hort (ed.), Harvard University Press, London, 1916, I. 6. 11.

Tarçın/ *cinnamon* tarih boyunca önemli bir baharat olmuştur. Küçük odunsu bir çalıdır. Çok lifli ve sert kabukludur²⁰⁸. Parfümeride ise uçucu yağ şeklinde kullanılmıştır. Malezya, Seyşeller ve Sri Lanka tarçın yetiştiren önemli yerlerdir²⁰⁹. Değerli merhemlere karıştırıldığı bilinmektedir. Mısırlılar arındırıcı yağ olarak mür ve tarçını karıştırmış mumyalamada kullanmıştır²¹⁰.

Otsu bitkiler ve çalılar: *Aspalathus* merhemlerin yoğunlaşmasında kullanılan dikenli çalı türüdür. İstros, Nisyros, Suriye ve Rodos'ta yetişir²¹¹. Kırmızı veya mor rengi olan kokulu ve acı tadı vardır. Merhem üreticileri merhemleri koyulaştırmak için kullanmıştır.

Hasır otunun en iyisi Sicilya, Suriye ve Kiklad Adalarında bulunmaktadır²¹². Hem gıda hem de parfümeri de kullanılır. Yunanlılar üç türe ayırmıştır. *Cyperus longus*'un rizomları parfümeride kullanılmıştır. *Cyperus rotundus* bazen yenilebilir ve kurutulduktan sonra parfümlere eklenmiştir. *Cyperus esculentus* yenilebilir ve yağlı yumruları vardır²¹³.

Silphium; Suriye, Ermenistan, Kuzey Afrika kıyıları ve Libya çevresinde yetişen bir bitkidir. Maspetum adı verilen sap ve geniş tohuma benzer yaprakları vardır. Yunan koloni kenti olan Cyrene kentinde ortaya çıkmıştır. MÖ. 6. yüzyıldan itibaren silphium ticareti yapılmıştır. Silphiumun en değerli ürünü reçinesidir²¹⁴. Çabuk bozulan bir üründür. İhraç edileceği zaman unla karıştırılır ve çalkalanır. Bu işlemde reçine bozulmaz. Yiyecek ve içeceklere eklenmiş, göz damlası yapımında kullanılmıştır. *İrinum* ve *cyprinum* merhemlerine eklenmiştir²¹⁵. Dış çürüğü, köpek ısırıkları, sindirim güçlüğü, akrep sokmalarında tedavi amaçlı içeceklerin içine konularak ya da yağda seyreltilerek tüketilmiştir.

İki çeşit sümbül bulunur. Hint ve Suriye sümbülüdür. Bu isimleri alma nedeni sümbüllerin yetiştikleri dağların bir tarafının Hindistan'a, diğer tarafının da Suriye'de sıralandığı içindir²¹⁶. Suriye sümbülü en iyisidir. Hint sümbülü antik

²⁰⁸ Theophrastus, *Enquiry into Plants*, IX. 5. 1.

²⁰⁹ Pavia, *The World of Perfume*, s. 42.

²¹⁰ Lise, *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, s. 17.

²¹¹ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 24.

²¹² Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 5.

²¹³ Cerceau, "Végétaux, Parfums et Parfumeurs à L'époque Mycénienne", s. 261.

²¹⁴ Andrew Dalby, *Tehlikeli Tatlar: Tarih Boyunca Baharat*, Nazlı Pişkin (ed.), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 21.

²¹⁵ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 3, s. 475.

²¹⁶ Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 9.

dünyada lüks olarak görülen aromatik yağları üretmek için yararlanılmıştır. Hint sümbülünün yağı tadı vardır. Yabani hint sümbülüne *baccaris* denir²¹⁷.

---

²¹⁷ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1960, XII. 26. 45.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOZMETİK KAPLARI

3.1. Yağ ve Parfüm kapları

3.1.1. Alabastron

Yunanca ‘ἀλάβαστρον²¹⁸’ olan bu kap, erken dönemde ‘ἀλάβαστος²¹⁹’ olarak isimlendirilir. Alabastron kelimesi kaymaktaşı anlamına gelen alabaster/ albatr sözcüğünden gelmektedir. Alabaster Thebaid dağlarında Nil ve Kızıldeniz arasında kaymaktaşı ocaklarının yakınında *Alabastrum*²²⁰ kasabasında bulunmaktadır²²¹. Suidas, alabastronu ‘a-labē a...’ sız, ‘labē’ kulpsuz olarak tanımlar. Alabastron, Mısır’daki Bubastos tanrıçası Ebaste ile ilişkilendirilir²²². Formun ismi Ebaste Vazosu olarak önerilmiştir.

Herodotus²²³ ‘içinde koku olan mermer kap’ olarak bahseder. Crates; banyoda sünger, terlik ve alabaster taşının içinde bulunan merhem/parfüm olduğunu belirtir²²⁴. Crates’in banyo tarifinde kendiliğinde ortaya çıkan parfüm kokusu saçan alabasterden söz edilir. Alabastron; Aristophanes²²⁵ alabasterden yapılan vazonun servisinden, Martial²²⁶ Cosmus’un kokulu alabaster kutusu, Aelian²²⁷ ise Phaon’un kullandığı alabaster merhem kutusu olarak antik kaynaklarda yer almaktadır.

Alabaster; Girit, Küçük Asya ve Mısır’da bulunan ince taneli alçı veya kireçtir. Küçük kapların yapımına uygun olan bu taş Girit’te Orta Minos Dönemi’nden itibaren ortostatlarda, duvar bloklarında ve kapı süslerinde

²¹⁸ Thayer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament*, s. 24.

²¹⁹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 56; Gisela Marie Augusta Richter and Marjorie Josephine Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1935, s. 17.

²²⁰ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1962, XXXVII. 54. 4; XXXVII. 32. 1.

²²¹ Daremberg and Saglio, *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D’Après les Textes et les Monuments*, s. 175.

²²² Max George Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, University of Queensland Press, New York, 1983, s. 16.

²²³ Herodotus, *The Histories*, George Rawlinson (ed.), Roman Roads Media, Moscow, 2013, III. 20.

²²⁴ Athenaeus, *The Deipnosophists*, VI. 268a.

²²⁵ Aristophanes, *The Acharnians*, Jeffrey Henderson (ed.), Harvard University Press, Cambridge, 1998, 1053.

²²⁶ Martialis, *Epigrams*, Walter Charles Alan Ker (ed.), Vol. II., G.P. Putnam’s Sons, New York, 1920, XI. 8.

²²⁷ Aelianus, *Various History*, N.G. Wilson (ed.), Harvard University Press, Cambridge, 1997, XII. 18.

kullanılmıştır²²⁸. Mısır'da bulunan bu değerli mermerin işlenişi kolay olduğu için istenilen form verilebiliyordu. Alabasterin içerisinde bulunan malzemeyi taze tutması ve koruması en büyük özelliğidir²²⁹. Alabastronlar cam, fayans, metal, mermer, kil ve alabasterden yapılmıştır²³⁰. Taş alabastronlar MÖ. 1. binin ilk yarısında Doğu Akdeniz'de siyasi, dini, ticari, kültürel etkileşimin sonucunda ortaya çıkmıştır²³¹.

Alabastronların çoğunun kulpları yoktur. Taşıma ve asma işlemleri için kulbu olan alabastronları bir kutuya yerleştirmek gerekmektedir. Kaideleri yuvarlak olan alabastronları ahşaptan yapılan *alabastratek*²³² adı verilen kutulara koyarlardı.

MÖ. 3. bin yılda ilk alabastron örnekleri Mısır'da ortaya çıkmıştır. Form adını Alabastron adında Mısır'da bulunan bir şehirden alır²³³. İlk alabastronlar mermerden yapılmıştır. Mısır alabastronları torba biçimli, aşağıya doğru açılan şişkin gövde ve düz dip bu kapların genel özelliğidir. Torba biçimli alabastronlar uzun ve kısa olmak üzere 2 tipe ayrılırlar. Kısa tipin karın bölgesi basık görünür ve 5-8 cm civarında boyu vardır. Uzun tipin gövdesi aşağıya doğru uzar ve 15-20 cm'lik bir boya ulaşır. Bu alabastronlar Mısır'dan Girit ve Yunanistan'a ihraç edilmiştir. İhraç edilen bölgelerde taklitleri yapılmıştır. Miken ve Minos Dönem'lerinde kilden yapılan örnekleri görülmektedir. Miken Dönemi'nde kısa alabastronlar beğenilen tiptir. Miken alabastronlarının Mısır alabastronlarından farkı omuzunda iki, üç ya da beş yatay kulp bulunması ve konik gövdesi olmasıdır²³⁴. İki kulplu bodur alabastron ve konkav kenar yapılı alabastronlar en yaygın formdur²³⁵ (Tablo 1. 1). Kabin yüzeyinde deniz bitkileri, susam çiçeği, zambak, sarmaşık yaprakları, ahtapot ve

---

²²⁸ Lambertus Johan Elferink, *Lekythos: Archäologische, Sprachliche und Religionsgeschichtliche Untersuchungen*, N. V. Noord- Hollandsche Uitgevers- Mij, Amsterdam, 1934, s. 17.

²²⁹ Hamit Zübeyir Koşay ve Hermann Vary, "İkiztepelere 1965 Kazı Raporu", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı XXI-1, Ankara, 1974, s. 81; Daremberg and Saglio, *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D'Après les Textes et les Monuments*, s. 176.

²³⁰ Andrew Clark and Maya Elston and Mary Louise Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 2002, s. 65.

²³¹ Chris H. Roosevelt, "Stone Alabastra in Western Anatolia", *New Approaches to Old Stones: Recent Studies of Ground Stone Artifacts*, Approaches to Antropological Archaeology Series, Yorke M. Rowan and Jennie R. Ebeling (eds.), Equinox Publishing, London, 2008, s. 289.

²³² Daremberg and Saglio, *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D'Après les Textes et les Monuments*, s. 177; Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 56.

²³³ Georg Wissowa, *Paulys Real- Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Band I, Metzlerscher, Stuttgart, 1894, s. 1272.

²³⁴ Bernd Kaiser, *CVA Deutschland Bonn, Akademisches Kunstmuseum 2*, Deutschland 40, Bonn Band 2, C.H. Beck'sche Verlagshandlung, München, 1976, Levha 29: 4-5.

²³⁵ Klaus Wallenstein, *CVA Deutschland Tübingen, Antikensammlung des Archäologischen Instituts der Universität*, Deutschland 44, Tübingen Band 2, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung München, 1979, Levha 4: 1-2-3; Augusta Bruckner, *CVA Suisse Genève, Musée D'Art et D'Histoire 1*, Genève Fascicule 1, Éditions Herbert Lang & C, 1962, Levha 3: 10.

kaya motifleri en popüler motiflerdir. Yunanistan'da da alabastron formu benimsenmiş, Korinth ve Attik tipleri ortaya çıkmıştır²³⁶.

Alabastronların genel formu düz disk biçimli bir ağız, kısa bir boyun, armut biçimli gövdeli bir kaptır. Yuvarlak dipli ve kulpları yoktur. Bazen ip delikleri veya tutamakları vardır. Genellikle yuvarlak diplidir ve bazen kabın dik durması için düz dipli yapılmıştır²³⁷. Korinth tipi MÖ. 7. yüzyılın ilk yarısından sonuna kadar yaygındır. 7- 10 cm arasında yüksekliğe sahiptir. Daire şeklinde dudak, kısa boyun, hafif yuvarlatılmış dibi bulunur. Gövde armut biçimli, küçük tek dikey tutamağı vardır²³⁸. Korinth tipi alabastron tek deliği bulunan bir kulba sahiptir. Kulp, ağız ile boyuna birleştirilir²³⁹ (Tablo 1. 3). Payne'e göre; Protokorinth alabastronlarının kökeni Mısır değil Yakın Doğu (Asur) örneklerinden türetilmiştir²⁴⁰. En erken örnekleri Orta Protokorinth ve Geç Protokorinth Dönemi olarak sayılabilir. Büyük bir çoğunluğu ise Geç Protokorinth Dönemi'ne tarihlenmiştir. Ağız disk şeklinde, boyun belirgin değil, gövde yumurtayı andırır biçimde ağızdan gövdeye doğru şişkinleşir. Dip kısmı hafifçe yuvarlatılmış ve üçgenimsi tek delikli kulp ağız altından başlatılır. Protokorinth alabastronlarının boyutları küçüktür. Yükseliği 6 cm olan alabastronların Transisyonal Dönem'de boylarında uzamalar olur.

Korinth Dönemi içinde uzun ve kısa alabastron iki tip olarak ayrılmaktadır. Kısa kapların boyutu ve bezeme şekli Korinth özellikleri taşımaktadır. Uzun alabastronlar ise geniş, dar gövde ve ağız yapısıyla diğerlerinden farklıdır. Uzun alabastronlar Arkaik ve Klasik dönemlerde görülen Mısır silindirik alabastronundan modellenmiştir²⁴¹. Gövde iki veya üç frizden oluşan horoz, sfenks, aslan gibi hayvan figürleri ile bezenmiştir. Doldurma motifleri de bunlara eklenmiştir. Bazen figür bütün yüzeyi kaplarken bazen de iki veya üç figür bir arada bulunabilir. Griffin, Typhon, Double- Bodied Sphinx ve Palermo 489 gibi ressamın bu dönemin önemli eserlerini vermişlerdir. Attika siyah figürde Agora kazılarında bulunan en eski örnek Amasis Ressamı'na aittir.

²³⁶ Darrell Arlynn Amyx, "The Attic Stelai", Part III, *Hesperia* Vol. 27, No. 3, 1958a, s. 215.

²³⁷ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 15.

²³⁸ Irma Wehgartner, "Attisch Weissgrundige Keramik: Maltechniken, Werkstätten, Formen", *Verwendung (Keramikforschungen V)*, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1983, s. 112.

²³⁹ Hans Eberhard Angermeier, *Das Alabastron: Ein Beitrag zur Lekythen Forschung*, Giessen, 1936, s. 14.

²⁴⁰ Amyx, "The Attic Stelai", s. 215.

²⁴¹ Meral Akurgal, *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1997, s. 54.

Beyaz zeminli alabastronun şekli MÖ. 5. yüzyılın ortalarına kadar değişiklik göstermeden devam eder ve pişmiş toprak alabastron üretimi durur. Bu dönemde beyaz zemin lekythosların popüler olması beyaz zeminli alabastronların üretimini etkilemiş olabilir²⁴².

Korinth alabastronları İtalya’da da taklit edilmiştir. İtalyan- Korinth tipi alabastronların ağzı disk şeklinde, ince uzun boyunlu, gövde boyundan aşağıya doğru genişleyen bir forma sahiptir. Hafif yuvarlatılmış kaide, kulp ise ağızdan omuza bağlanır²⁴³(Tablo 1. 4). Kulbun içi boş ve üçgen şeklindedir. MÖ. 7. yüzyıl sonunda formun boynu daha da inceler ve uzar²⁴⁴.

MÖ. 7. yüzyılın sonundan itibaren Kolombus tipi görülür. İsim Beazley tarafından verilmiştir²⁴⁵. Kolombus Ressamı adını bu kaplardan almıştır. Ressam Erken ve Orta Korinth Dönem’lerinde eserler vermiştir. Disk biçimli ağız, düz uzun boyun ve en önemli özelliği ise düz kaidesidir. Boyun bitiminde halka biçiminde şişkinlik olmaması²⁴⁶ bu form için ayırt edici özelliktir (Tablo 1. 6). Halka şeklinde şişkinlik bulunan istisna örnekler vardır²⁴⁷. Gövde aşağıya doğru iner, huni şeklini alır. Kulp ağız üzerinden gövdeye bağlanır (Tablo 1. 5).

Attik tipi alabastron MÖ. 6. yüzyılın sonundan 4. yüzyılın başlarına kadar yaygın olarak görülmektedir. Disk biçiminde ince dudaklı ağız yapısı, boynu kısa ve hemen ağzın altından başlar, içbükey kavisli omuz bölgesi ve armut biçimli gövdeye sahiptir. Yuvarlak kaideli bazen kulp veya tutamaklıdır²⁴⁸(Tablo 1. 7). Korinth alabastronlarından farkı belirgin bir omuz çıkıntısı olmasıdır. Kimi örneklerde gövde silindirik biçimine yakındır. Korinth alabastronlarının armut şeklindeki gövdesinden farklıdır. Kulplardaki fark ise Korinth tipinde tek delikli kulp varken Attika tipinde deliksiz iki küçük kulp çıkıntısı vardır. Genel uzunluğu 10-20 cmdir²⁴⁹. Bu tip

---

²⁴² Mary Moore, “Attic Red Figured and White Ground Pottery”, *The Athenian Agora*, Vol. XXX, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1997, s. 49.

²⁴³ Elisabeth Rohde, *Corpus Vasorum Antiquorum Deutschland Gotha Schlossmuseum*, Deutschland 24, Gotha Band I, Akademie, Berlin, 1964, Levha 13: 3.

²⁴⁴ Enrico Paribeni, *CVA Italia Milano- Collezione ‘H. A.’*, Italia LI, Milano Fascicolo II, L’Erma di Bretschneider, Roma, 1972, Levha 9: 1, 3.

²⁴⁵ Akurgal M., *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, s. 54.

²⁴⁶ Rohde, *Corpus Vasorum Antiquorum Deutschland Gotha Schlossmuseum*, Gotha Band I, Levha 13: 6.

²⁴⁷ Erika Kunze Götte, *CVA Stuttgart Württembergisches Landesmuseum I*, Germany 26, Stuttgart Band I, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1965, Levha 43: 3, 4.

²⁴⁸ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 16.

²⁴⁹ Robert Manuel Cook, *Greek Painted Pottery*, Routledge, New York, 1960, s. 222; Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 16.

alabastronlar boyunlarından iple bağlanıp taşınmış olabilir. Attik alabastronlar, Mısır alabastronlarından etkilenecek yapılmıştır. Amasis Ressamı'nın siyah figür tekniğinde yaptığı alabastron en eski örneklerdendir²⁵⁰.

Kırmızı figürlü alabastronlar, ressam Psiax ve çömlekçi Pasiades (Paidikos Grubu) tarafından MÖ. 6. yüzyılın sonunda üretilmiştir. Attik form Helenistik Dönem sonuna kadar görülür. Boyun uzunluğu, omuz, gövdenin biçimi, dip ve kulp bakımından birbirlerinden farklı yapılır. Bu formun en önemli çalışmasını yapan Amasis, Psiax ve Paidikos grubudur. Psiax ve Paidikos grubu, beyaz zemin ve kırmızı figürlü alabastronları MÖ. 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren üretmişlerdir²⁵¹. Beyaz astar kullanma nedenleri taş modellere benzetilmek istenmesidir. MÖ. 5. yüzyıldan itibaren alabastronların üretiminde azalmalar görülmektedir. 5. yüzyılın sonlarında figürlerle bezenmiş alabastron nadiren bulunur.

Attika'da görülen alabastronlardan sonra Güney İtalya'da da alabastron üretimi başlamıştır. Apulia ve Sicilya'da yeni formlar bulunmuştur. Kabın ince disk biçiminde ağız vardır. İnce ve daralan uzun boyun, omuz kısmında yüksek çıkıntılar belirir. Aşağıya doğru şişkince bir gövde ve dip yuvarlaktır. Dip yüksek halka şeklinde basamaklı bir ayağa oturtulmuştur. Gövde üzerinde iki kulp çıkıntısı bulunur²⁵²(Tablo 1. 8).

Doğu Yunan, Ege adaları ve Batı Anadolu alabastronları MÖ. 7. yüzyılın sonu ve 6. yüzyıl ortalarına kadar devam eder. Genel olarak ince, uzun ve dar gövdelidir²⁵³. Dar ağızlı ve genelde boyun yoktur. Gövde dibe doğru daralarak sivrilir. Kulbu bulunmamaktadır (Tablo 1. 9). Kap üzerine yivler, iç içe geçmiş daireler kazıma ile verilir. Boyunlu ve dip kısmı sivrilen bir örnek Schlossmuseum²⁵⁴'da bulunur. Vulci'de bir sandık mezarda bulunan bu kap MÖ. 7. yüzyıla tarihlenir. Uzunluğu ise 32,2 cm'dir. Boyun kısmı belirgin olmayan

²⁵⁰ John Boardman, *Athenian Black Figure Vases*, Thames and Hudson, London, 1997, s. 190.

²⁵¹ Wehgartner, "Attisch Weissgrundige Keramik: Maltechniken, Werkstätten, Formen", s. 112.

²⁵² Fernand Mayence, *CVA Bruxelles: Musées Royaux du Cinquantenaire 1*, Belgique Fascicule 1, Librairie Ancienne Édouard Champion, Paris, 1926, Levha IV D c 2: 11; Pietro Romanelli, *CVA Italia Museo Provinciale Castromediano di Lecce 1*, İtaly 4, Bestetti & Tumminelli, Milano, 1928, Levha IV D s 6: 3,4.

²⁵³ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 15.

²⁵⁴ Rohde, *Corpus Vasorum Antiquorum Deutschland Gotha Schlossmuseum*, Gotha Band I, Levha 15: 2a.

alabastron örneği Leipzig'dir²⁵⁵. MÖ. 6. yüzyıla tarihlenen bu kap 24,6 cm uzunluğundadır. Hayvan frizleriyle bezenen bir alabastron örneği Fiesole²⁵⁶'den gelmiştir. Gövde üzerinde 3 friz yer almaktadır. Dip kısmı yuvarlatılmıştır. Boyun ve gövde arasında bir geçiş yoktur. Kap yüksekliği 23,5 cm'dir.

Doğu Yunan tipinde farklılıklar olmuştur. Form üzerinde boyundan hemen sonra kadın başı kabartması olarak verilmiştir. Gövde kadın formunda, sağ eliyle göğüs üzerinde betimlemeler bulunmaktadır (Tablo 1. 9). Antiker Kleinkunst Müzesi²⁵⁷'nde MÖ. 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen kadın formu bir alabastron vardır. 16,5 cm yüksekliğindeki kadın formu bu alabastronda sağ eliyle göğüs üzerinde güvercin tutmaktadır.

Andrian tipi alabastron ince dudaklı küçük ağızlı, ince boyun, boyundan omuza geçiş yumuşak, gövde silindirik biçimli, düz ya da yuvarlak dipli, tek yuvarlak delikli küçük bir kulp bulunur (Tablo 1. 10). Heidelberg²⁵⁸'de andrian tipi alabastron MÖ. 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir. Andros adasından bulunan alabastron 17,7 cm'dir. İsmi bulunduğ yerdan almış olabilir. Omuz gövdeye doğru genişler.

MÖ. 6. yüzyılın ortasından itibaren camdan alabastronlar yapılmıştır. Üfleme tekniğiyle yapılan alabastronlar daha sonra çok renkli çalışmalarla da üretilmeye devam etmiştir (Tablo 1. 11). Cam alabastronların en eski örnekleri Fenike ihracı olan kaplardır²⁵⁹. Alabastronların kullanımı her ülkede farklıdır. Etrüsk vazo ve ayna betimlemelerinde, alabastronlarda bulunan bronz çubuklarla parfümlenen kadınlar vardır²⁶⁰. Suriye'de kadınlar alabastronları sürme şişesi olarak kullanmış olabilir²⁶¹. Cam endüstrisindeki gelişimler nedeniyle alabastronlar yerini başka kaplara bırakmıştır. Anadolu'da ele geçen alabastronlar MÖ. 6. ve 3. yüzyıllarda yoğun

---

²⁵⁵ Werner Müller, *CVA Leipzig, Archäologisches Institut Der Kar- Marx- Universität Band 1, Deutschland 14, Leipzig Band 1, Akademie Verlag, Berlin, 1959, Levha 27: 1, 4.*

²⁵⁶ Enrico Paribeni, *CVA Italia Fiesole Collezione Costantini, Italia LVII, Fiesole Fascicolo I, Multigrafica Editrice, Roma, 1980, Levha 1: 1, 2, 3.*

²⁵⁷ Reinhard Lullies, *CVA München, Museum Antiker Kleinkunst 3, Deutschland 9, München Band 3, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1952, Levha 149: 5, 7.*

²⁵⁸ Konrad Schauenburg, *CVA Heidelberg, Universität 1, Deutschland 10, Heidelberg 1, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1954, Levha 20: 1, 4.*

²⁵⁹ Wissowa, *Paulys Real- Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, s. 1273.

²⁶⁰ Dorothy Kent Hill, "To Perfume the Etruscans and Latins", *Archaeology*, Vol. 18, No. 3, 1965, s. 189.

²⁶¹ Eva Marianne Stern, *Ancient Glass at the Fondation Custodia (Collection Frist Lugt)*, *Archaeologica Traiectina 12, Wolters- Noordhoff, Groningen, 1977, s. 24.*

olarak görülmektedir. Anadolu’da Patara, Limyra, Stratonikeia gibi kentler cam alabastronların bulunduğu birkaç merkezdir.

Alabastron, parfüm veya kokulu yağ kabıdır²⁶². Öncelikle günlük hayatta kullanılan bu kaplar daha sonra biçim ve kullanım amaçlarına göre şekillenmiştir. Kadınların yanlarında taşıdıkları bu kap küçük boyutlu ve içindeki sıvıyı sızdırmayacak bir boyuna sahip olmalıdır. Dar boyunlu, kulpsuz bu kaplar boyunlarına ip takılarak taşınmış ya da duvara asılmıştır. Yağ, merhem ve kozmetik ürünlerin koyulduğu bu kap genellikle kadınların banyo sahnelerini de temsil etmektedir²⁶³. Kadınlar tarafından parfüm koymak için kullanılmıştır. Saça veya vücuda bir çubuk ya da spatula yardımı ile uygulanır²⁶⁴. Beyaz zeminli lekythoslar üzerinde alabastron mezar taşının basamaklarında betimlenmiştir. Cenaze törenlerinde ve banyolarda da kullanıldığı bilinmektedir²⁶⁵. Alabastronlar üzerinde kadınların yaşantıları, nişan, düğün, geline taç takma merasimi ve Amazonların sahneleri yansıtılmıştır. Kadın ve kız mezarlarında alabastronlar bulunur. Bunun nedeni hem geline hediye olarak hem de ölüye yağ sunulmasıdır²⁶⁶.

Törenlerde, günlük kullanımda pişmiş toprak seramikler görülmektedir. Taş alabastronlar ise kraliyet ya da siyasi bir hediye olarak verilmiştir. Taş alabastronlar üzerinde hediye edilen Pers kralların isimlerinin yazıldığı tespit edilmiştir²⁶⁷. Yakın Doğu ve Anadolu’da bu hediye geleneği varken Pers dünyasında metal vazolarda da yaygınlaşmıştır. Cambyses, Etiyopyalılara içine mür olan parfüm yağını alabastron içine koyarak hediye olarak göndermiştir²⁶⁸. Bazı yazıtlı taş alabastronların üzerinde tarçın, mercanköşk ve çemen otu gibi baharatların isimleri geçmektedir. Mısır’da

---

²⁶² Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 17; Moore, “Attic Red Figured and White Ground Pottery”, s. 48.

²⁶³ Samuel Birch, *History of Ancient Pottery: Greek, Etruscan, and Roman*, In Two Volumes, Vol. 1, John Murray, London, 1905, s. 197.

²⁶⁴ Amyx, “The Attic Stelai”, s. 216; Angermeier, *Das Alabastron: Ein Beitrag zur Lekythen Forschung*, s. 9-10.

²⁶⁵ Toby Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter’s Analysis*, Getty Trust Publications: J. Paul Getty Museum, Malibu, 1999, s. 69.

²⁶⁶ Koşay ve Vary, “İkiztepeler 1965 Kazı Raporu”, s. 81.

²⁶⁷ Roosevelt, “Stone Alabastra in Western Anatolia”, s. 290; Jorrit M. Kelder and Laurent Bricault and Rolf M. Schneider, “A Stone Alabastron in the J. Paul Getty Museum and its Mediterranean Context”, *Getty Research Journal*, Vol. 10, 2018, s. 8.

²⁶⁸ Herodotus, *The Histories*, III. 20.

bulunan bir eserde Yunanca cinnamon *κιννάμωμον* yazmaktadır²⁶⁹ (Tablo 1. 12). Bu tür baharatlar tıp veya parfümlü yağlar için kullanılabilir.

Alabastron üzerinde Korinth Dönemi'nde baykuş, kuğu, siren, panter, köpek gibi hayvanların betimlendiği bilinmektedir. Kabın yüzeyinde rozetler, dil motifleri ve nokta zinciri diğer bezeme türlerindedir. Mitolojik konulardan sonra Attik Dönem alabastronlarında insan betimlemeleri görülmüştür. Kadınlarla ilgili tasvirler, günlük hayat, banyo temalı konular, düğün törenleri, menadlar ve çeşitli hayvanlar yer almıştır.

Alabastronlar, beyaz zeminli lekythoslar üzerinde kadınların elinde, cenaze sahnelerinde görülmektedir. Pelike, hydria, volütlü krater gibi kaplar üzerinde de alabastron tiplerine yer verilmiştir. Mezar stellerinde de alabastron betimleri bulunmaktadır.

3.1.2. Amphoriskos

Yunan seramiğinde küçük amphora olarak bilinir. Yaklaşık olarak 20 cm'den az olduğu için bu şekilde kabul görmüştür²⁷⁰.

İki kulplu minyatür kaplardır. Sub-Miken Dönemi'ne ait mezarlarda amphoriskoslar bulunmuştur²⁷¹. Dışa taşkın bir ağız, ağızdan boyna geçiş yumuşak, kısa bir boyun, oval gövde, gövde üzerinden dikey iki kulp, kısa ayaklıdır (Tablo 2. 1). Genellikle gövde üzerinde bantlar, yatay iç içe geçmiş çizgiler yapılıdır. Geometrik Dönem'de boyun uzar²⁷² ve omuz daha da belirginleşir (Tablo 2. 2). Orta Korinth Dönemi'ne ait örnekler Korinth Dönemi'nin en erken örneklerini oluşturmaktadır²⁷³. Korinth amphoriskosları küçük dar ağızlı, ince boyunlu, oval gövde, gövde aşağıya doğru daralır, kaide ayaklıdır ve iki küçük kulp omuz üzerinden boyna bağlanır. Korinth Dönemi'nde bitkisel bezemeler, hayvan figürlü bezeme kuşakları, mitolojik sahneler ve şenlik sahneleri işlenmiştir.

²⁶⁹ Aurélie Masson, “Stone Vessels”, *Naukratis: Greeks in Egypt*, The British Museum, Alexandra Villing vd. (eds.), 2015, s. 7; Irving L. Finkel and Julian E. Reade, “On Some Inscribed Babylonian Alabastra”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, Third Series, Vol. 12, No. 1, 2002, s. 39.

²⁷⁰ Marguerite Yon, *Dictionnaire Illustré Multilingue de la Céramique du Proche Orient Ancien*, Collection de la Maison de l'Orient Méditerranéen No: 10 Serie Archéologique 7, Maison de l'Orient, Lyon, 1981. s. 19.

²⁷¹ Anthony McElrea Snodgrass, *The Dark Age of Greece: An Archeological Survey of the Eleventh to the Eighth Centuries B.C.*, University Press, Edinburgh, 1971, s. 35.

²⁷² Fulvio Canciani, *CVA Heidelberg, Universtät 3, Deutschland 27, Heidelberg Band 3*, C. H. Becks'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1966, Levha 109: 5,6.

²⁷³ Akurgal M., *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, s. 72.

Amphoriskoslar iki gruba ayrılmıştır. İlk grup MÖ. 6. yüzyıl grubudur. Büyük yağ kaplarından kopyalanan bazı amphoriskosların boyunlarında ΣΟΣ işareti bulunmaktadır. Boyunda ΣΟΣ işareti olması Attik ürün olduğunu gösterir (Tablo 2. 3). Dışbükey ağız, uzun yüksek boyun, geniş omuz, iki dikey kulp omuzdan boyna bağlanırken kap, küçük sivri bir dipole sonlanır. Boyun sırsız ve omuzlar seyretilmiş sır çizgileri ile süslenmiş bir bantla ayrılmıştır²⁷⁴. Çoğunlukla MÖ. 6. yüzyılın ilk yarısına ait amphoriskoslar zarif geniş omuzlu ve yüksek ayaklıdır (Tablo 2. 4).

İkinci grup ise baskılı gruptur (Tablo 2. 6). Gövde üzerindeki bezeme siyah figürde yapılırken herhangi bir kabın kopyası değil şarap kaplarının uyarlaması olmuştur. Siyah figürde gövde üzerinde mühür bulunurken kırmızı figürde nadiren mühür bulunmaktadır. Dışbükey ağız, dar boyun, yumurta şeklinde gövde, iki ince dikey kulp ve profilli bir kaide bu grubun özelliğidir. Bu grubun üretimi MÖ. 430'lardan MÖ. 4. yüzyılın başına kadar gitmektedir.

Amphoriskosların yoğun olarak Doğu'da bulunmasına rağmen Atina, Olympia, Aigina, Pella ve Karadeniz'deki bazı şehirlerden ve İtalya'dan gelen örneklerle ihracatın geniş bir yelpazesini göstermektedir²⁷⁵. Fenike'den ithal edilmiştir. İthalat ve ihracatı yapılan amphoriskosların yüksekliği 19 ile 26,7 cm arasında değişmektedir.

Antik kaynaklarda Attika'da parfüm endüstrisine atıf yapılmamıştır. Bu nedenle çömlekçilerin, parfümleri başka yerden gelen bu kaplara döktüğü ileri sürülmüştür. ΣΟΣ işaretli amphoriskosların cenaze törenlerinde kullanılan ya da tanrılara sunulan kokulu bir yağ içerdiği önerilmiştir²⁷⁶. Baskılı amphoriskoslar ise ticari amaçla kullanılmış olabilir. Sivri dipli olmaları ve taşıma sırasında çok yer kaplamıyor olmaları ticaret için kolaylık sağlamaktadır.

Pişmiş toprak eserlerin yanında cam eserler de vardır. Koyu mavi zemin üzerine sarı, turkuaz, beyaz renk cam bezemesi yapılır. Form olarak dışa taşkın ağızlı, yumurta gövdeli, sivri diplidir (Tablo 2. 5). Bazı amphoriskosların gövdeleri

---

²⁷⁴ Brian A. Sparkes and Lucy Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", *The Athenian Agora*, Vol. XII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1970, s. 155.

²⁷⁵ Susan Rotroff, "Hellenistic Pottery: The Plain Wares", *The Athenian Agora*, Vol. XXXIII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 2006, s. 162.

²⁷⁶ Alexandra Alexandridou, "The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)", *Monumenta Graeca et Romana*, Vol. 17, Leiden: Boston, Brill, 2011, s. 31.

üzüm ve deniz kabuğu biçimlidir²⁷⁷. İç kalıp tekniğiyle yapılır. Form, bezeme ve renkler yüzyıllara göre farklılık gösterir. Cam amphoriskoslar MÖ. 6. ve 5. yüzyılın önemli kaplarındandır. Mezopotamya'daki cam işçiler, MÖ. 7. yüzyıl sonunda Rodos ve İtalya'ya giderek cam endüstrisini geliştirmişler²⁷⁸.

Yağ ve şarap taşıyan büyük sivri dipli amphoraların taklidi kabul edilen bu kap parfümlü yağlar için tercih edilmiştir. Antik dönemde insanların kişisel bakım için tercih ettikleri kaplardan olmuştur. Dar ağız yapısına sahip amphoriskoslar parfüm gibi akışkan maddeler için tasarlanmış olabilir²⁷⁹. Yağ ve parfüm şişesi olarak kullanılmıştır²⁸⁰.

3.1.3. Aryballos

Yunanca 'ἀρύβαλλος' aryballus kelimesinden "çanta" anlamına gelir²⁸¹. Yunan vazolarının birçoğunun ismi 'ἀρώ' "çizmek" anlamına gelen fiilden türemiştir²⁸². Athenaeus, aryballosu kupa olarak tanımlar²⁸³. Aristophanes, Athena'nın Demos'un başına ambrosia döktüğü bir vazo olarak tanımlamıştır²⁸⁴.

Cook aryballosların öncü formunun Geometrik Dönem ve sonrasında görülen küçük küresel gövdeli oinochoeler olduğunu savunur²⁸⁵. Jug ile aryballos arasında form olarak benzerlik vardır ve aryballosların öncüsü olabilir. Aryballosun prototipleri Girit'tedir²⁸⁶. Protogeometrik Dönem'de Girit'te yaygın hale gelen aryballoslar Orientalizan Dönem'de Korinth etkisiyle Protokorinth formu üretilmiş olabilir (Tablo 3. 1).

---

²⁷⁷ Clasina Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, Archaeologica Traiectina II, Wolters, Groningen/Djakarta, 1957, s. 109.

²⁷⁸ Donald B. Harden, *Catalogue of Greek and Roman Glass in the British Museum I*, Core and Rod-Formed Vessels and Pendants and Mycenaean Cast Objects, British Museum Press, London, 1981, s. 52.

²⁷⁹ Darrell Arlynn Amyx, *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period*, Vol. II Commentary, University of California Press, Berkeley, 1988, s. 496.

²⁸⁰ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 155.

²⁸¹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 226.

²⁸² Daremberg and Saglio, *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D'Après les Textes et les Monuments*, s. 453.

²⁸³ Athenaeus, *The Deipnosophists*, XI. 26.

²⁸⁴ Aristophanes, *The Knights*, Robert Alexander Neil (ed.), Cambridge University Press, London, 1901, 1094.

²⁸⁵ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 222.

²⁸⁶ Thomas James Dunbabin and Humfry Payne, *Perachora: The Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia; Excavations of the British School of Archaeology at Athens 1930-1933*, Vol. II, Clarendon Press, Oxford, 1962, s. 11.

Aryballosun ortaya çıktığı dönemle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Payne'e göre, aryballos Kıbrıs kökenlidir. Korinth'te Girit etkisinin olmasıyla Protokorinth Dönem'e uzanan bir geçmişi vardır²⁸⁷. Amyx, aryballosların Korinth'te icat edildiğini ve Geometrik Dönem'de prototiplerinin olduğunu öne sürer²⁸⁸. Weinberg, form ve betimlemelerdeki benzerlikleri, Erken Geometrik ve Geç Protogeometrik'te yapılan el yapımı aryballosların Submiken ve Protogeometrik Dönem'de çok popüler olan lekythos formunun gelişmiş hali olduğunu savunur²⁸⁹. Aryballoslar, Doğu kökenli kap formlarındandır²⁹⁰. MÖ. 7. yüzyıla tarihlenen Lur stilinde bronzdan yapılan eserlerde Doğu etkisi altında olan küresel formlu aryballoslar görülmektedir²⁹¹. Bilinen en eski örnekler MÖ. 22. ve 18. yüzyıllarında Tello ve Mari Duvar kabartmalarında, Gudea Heykeli'nin elinde küresel aryballos görülmüştür²⁹².

Aryballoslar kısa ve kalın boyunlu, küresel veya oval gövdeli, yuvarlak ya da düz kaidelidir. İki tip aryballos vardır. Korinth tipi olanı küresel gövdeli, geniş disk şeklinde ağız, kulp ağızdan omza iner, genellikle yuvarlak veya düz diplidir²⁹³ (Tablo 3. 3). Dip kısmının yuvarlak olması kabın devrilmesini zorlaştırır. Böylece ağız çapı geniş olan bu kaptan yağların dökülmesi engellenmiş olur. Korinth seramikleri, Arkaik dönemin başlangıcından Yunan seramikçiliğinin gerilediği döneme kadar görülmektedir²⁹⁴. Bu tip MÖ. 7. ve 5. yüzyıllar arasında oldukça popüler olmuştur. MÖ. 8. yüzyılın sonlarında tercih edilen küresel gövdeli aryballoslar Erken Protokorinth Dönemi'nde ortaya çıkmıştır²⁹⁵. Erken Korinth aryballosları MÖ. 725-700 yılları arasında 7-5 cm arasında yüksekliktedir. MÖ. 550 yıllarında ise 8 cm civarında yüksekliğe sahiptir. Aryballoslar Lakonia, Boeotion, Güney İtalya ve

---

²⁸⁷ Humfry Payne, *Necrocorinthia: A Study of Corinthian Art in the Archaic Period*, Clarendon Press, Oxford, 1931, s. 5.

²⁸⁸ Amyx, *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period*, Vol. II Commentary, s. 437.

²⁸⁹ Saul S. Weinberg, "The Geometric and Orientalizing Pottery", *Corinth Vol. VII, I*, The American School of Classical Studies at Athens, 1943, s. 22.

²⁹⁰ André Parrot, *Sumer*, Gallimard, 1960, s. 196, fig. 243.

²⁹¹ Ekrem Akurgal, *Urartäische und Altiranische Kunstzentren*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968, s. 84-85.

²⁹² Parrot, *Sumer*, s. 214, fig. 264.

²⁹³ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 27.

²⁹⁴ Robert Slade Folsom, *Handbook of Greek Pottery: A Guide for Amateurs*, New York Graphic Society, Greenwich, 1967, s. 177.

²⁹⁵ Alexandridou, "The Early Black- Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)", s. 28.

Yunanistan'ın doğusunda Attik atölyelerinde de taklit edilmiştir²⁹⁶. Korinth tipi aryballoslara Attika siyah ve kırmızı figürde çok sık rastlanmamıştır²⁹⁷.

Orta Protokorinth ve Geç Protokorinth Dönemi'nde kadın başlı ve hayvan figürlü plastik aryballoslar yapılmıştır²⁹⁸. Protokorinth Dönemi boyunca aryballoslar git gide daha ince ve uzun yapılmıştır. Kaide iyice daralmıştır (Tablo 3. 2). Omuzlarda bitkisel bezeme kontur tekniğiyle yapılmıştır. Gövde üzerinde ana sahne vardır. MÖ. 6. yüzyılın sonuna kadar Korinth aryballoslarını Attika siyah ve kırmızı figürlü vazolarda ve mermerden yapılan mezar stellerinde görülür²⁹⁹. Korinth tipi aryballoslar içinden bir kordonun ya da ipin geçtiği sağlam bir sapla asılmıştır³⁰⁰.

Attik aryballos tipi yarım küre ya da çan şeklinde ağza sahip iki kulpludur. Düz dipli, küresel gövdeli ve dar kısa boyunludur (Tablo 3. 4). Attik aryballos tipinin ağzı erken dönem lekythosların ağızlarına benzer. MÖ. 6. yüzyılın son çeyreğinden 4. yüzyılın başına kadar üretilmiştir. MÖ. 5. yüzyılın erken örnekleri 9 cm yüksekliğindedir. İlk örnekler çift kulplu, kulplar ağız üzerinden omza bağlanır. Attik tipi aryballoslar boyuna bağlanan bir ip ile taşınmıştır³⁰¹. Korinth tipinden farklı bir forma sahip olan Attik aryballoslar günlük kullanımda kolaylığı olmayan bir kaptır.

Aryballosların ana malzemesi kil idi. Daha sonra bronz, cam, gümüş gibi malzemelerden yapılmaya devam edilmiştir. MÖ. 6. yüzyılda pişmiş topraktan yapılan aryballosların iç kalıp tekniğinde cam örnekleri üretilmiştir. MÖ. 1. yüzyılda camda üfleme tekniğinin gelişmesiyle cam kapların erişilebilir hale gelmesiyle seramiklerin yerini camlar almıştır³⁰². Genellikle saydam, yeşilimsi veya mavi-yeşilimsi cam tercih edilir. Yüksekliği 5-10 cm arasında değişmektedir. Cam aryballos örnekleri Korinth, Myrina, Mısır, Nubia, Dura Europas, Kıbrıs ve Girit'te bulunmuştur. Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde bulunan aryballosların kendine özgü

²⁹⁶ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 27.

²⁹⁷ Moore, "Attic Red Figured and White Ground Pottery", s. 50.

²⁹⁸ Kadın başlı vazoların Doğu örneklerden esinlenerek yapıldığı düşünülür. Kuros ve korelerin başlarıyla benzerlik göstermektedir. Meral Akurgal, *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, s. 50; Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 89.

²⁹⁹ Alexandridou, "The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)", s. 29.

³⁰⁰ Caroline Henriette Emilie Haspels, "How the Aryballos Was Suspended", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 29, 1927/1928, s. 216.

³⁰¹ Haspels, "How the Aryballos Was Suspended", s. 216.

³⁰² Efyhia Zachariou Kaila, "Personal Grooming: Metal Objects from Roman Cyprus", *Cahiers du Centre d'Études Chypriotes*, Vol. 39, 2009, s. 331.

formu vardır³⁰³. İnce kenarlı, yatay ve dikey çizgilerle süslenmiştir. Form, MS. 1. yüzyılın ilk yarısından MS. 4. yüzyıla kadar görülmektedir.

Aryballosların boyunlarında zincir, ağızlarında bronz tıplar bulunmaktadır (Tablo 3. 5). Herculaneum ve Pompei gibi birçok yerde zincir ve tıpa kalıntılarına rastlanmıştır³⁰⁴. Korinth'te tıpa ve zincirli örnek bulunmuştur³⁰⁵.

Aryballos, sporcuların bileğine taktığı kil, bronz, gümüşten yapılan küresel gövdeli merhem kabıdır³⁰⁶. Sporculara palaestralarda eşlik eden dar boyunlu yağ şişesidir. Genellikle vazo betimlemelerinde ve mezar stellerinde bir sporcunun bileğinde asılmış ya da strigil ve süngerle birlikte duvara asılmış ya da banyoda bazen kadınlar tarafından kullanılırken görülür³⁰⁷. Mezarlıklarda çok sık bulunan aryballoslar mezar geleneği için özellikle yapılan bir kap olmadığı iddia edilmiştir³⁰⁸. Erken Korinth Dönemi'nde bol miktarda üretilen yuvarlak gövdeli aryballoslar mezar hediyeleri arasında yer almıştır³⁰⁹. Çanakkale'de bulunan cam bir aryballosun kaidesinde ince gevşek dokunmuş bir bez parçasının izine rastlanmıştır. Bu aryballosun ölen kişinin giysisine temas ettiği anlamına gelir³¹⁰. Kişiye özel kullanımı olan bir kaptır. Roma Dönemi duvar resimlerinde kadınların hazırlanırken kullandıkları önemli eşyalardan biri olmuştur.

3.1.4. Askos

Askos sözcüğü Yunanca 'ἄσκος³¹¹' deriden yapılan çanta, şarap tulumu³¹² anlamına gelmektedir. Askos; sıvıların, yağın, şarabın ya da balın dökülmesi için yapılan küçük ağızlı yuvarlak kap olarak tanımlanır³¹³. Yunan seramik sanatında

³⁰³ Sorokina Karadeniz'de bulunan aryballosları 11 tipe ayırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Nina P. Sorokina, "Glass Aryballoi (First-Third Centuries A.D.) from the Northern Black Sea Region", *Journal of Glass Studies*, Vol. 29, 1987, s. 40.

³⁰⁴ Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, s. 79.

³⁰⁵ Gladys R. Davidson, "The Minor Objects", *Korinth Vol. XII*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 1952, s. 105-106, no. 676, fig. 11.

³⁰⁶ Hubert Cancik and Helmuth Schneider, *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike*, Band 2, J. B. Metzler, Stuttgart, 1997, s. 70.

³⁰⁷ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 16.

³⁰⁸ Carl William Blegen and Hazel Palmer and Rodney S. Young, "The North Cemetery", *Korinth Vol. XIII*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, 1964, s. 98.

³⁰⁹ Akurgal M., *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, s. 46.

³¹⁰ Nurten Sevinç and Charles Brian Rose and Donna Strahan, *A Child's Sarcophagus from the Salvage Excavations at Gümüşçay*, Studia Troica, Band 9, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1999, s. 493.

³¹¹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 232.

³¹² Homeros, *İlyada*, III. 247; Homeros, *Odyseia*, Azra Erhat ve İbrahim Abdülkadir Meriçboyu (çev.), Can Yayınları, İstanbul, 2000, VI. 78, IX. 196; Herodotus, *The Histories*, III. 9.

³¹³ Moore, "Attic Red Fgured and White Ground Pottery", s. 55.

Geometrik Dönem’de görülmüştür (Tablo 4. 2). Miken vazolarına biçim olarak benzemektedir³¹⁴. Rüdiger³¹⁵, Erken ve Orta Kiklad Dönemi’ndeki küresel kapları askosların başlangıcı olarak kabul etmiştir (Tablo 4. 1).

Dört farklı gövde formu vardır: derin/şişkin, sığ, torba ve halka gövde. Karakteristik özelliği emzikli ve sepet kulplu olmasıdır. Askosların halka, kubbeli ve ördek formu Miken Dönemi’nde bilinmektedir. Halka gövdeli askoslar dikey ağızlı, gövdenin merkezi delinerek halka şeklini alan, ağızdan gövdenin uç kısmına bitleştirilen kulba sahiptir. Halka gövdeli askoslar tarih öncesine kadar gitmektedir. Miken Dönemi³¹⁶’nde görülen halka gövdeli askoslar bu dönemden sonra ortadan kaybolur. Halka askos MÖ. 500-480 yıllarında en çok ihraç edilen Doğu Yunan türü kaptır.

Torba gövdeli askoslar, Attika seramiğinde MÖ. 6. yüzyıldan 5. yüzyılın sonuna kadar görülen bir tiptir. MÖ. 5. yüzyıldan sonra bu tip gerilemeye başlar³¹⁷. Torba gövdeli askosların ağızları geniş ve dikey, içbükey bir boyun, gövde torba biçimli, gövdenin bitiminden ağıza bağlanan kısa halka kulp, yüksek kaidelidir. Siyah firmisli, ince parlak sırlı ve süslemelidir (Tablo 4. 8).

Sparkes- Talcott, askosları altı grupta toplamıştır. Derin/şişkin, sığ, kabartmalı, süzgeçli, kapaklı ve guttus tipi³¹⁸. Şişkin gövdeli askos, şişkin ve derindir (Tablo 4. 3). Ağız çapı küçük ve gövdeye dikey emzik, ağzın hemen altından boyun başlar ve boynun bitiminden gövde üzerinde ağza birleşen kemerli bir kulp bulunur³¹⁹. Dar boyunlu, şişkin bir ağız ve omuz üzerinde yükselir. Genellikle düz diplidir. Askosun üst kısmında genellikle kulbun iki tarafına yerleştirilmiş hayvan betimlemesi bulunur. Bazen de oturan gençler, bazen uzanan insan figürleri de görülür³²⁰. Figürlü bezemelerde insan başının yanı sıra eşek veya katır başı da vardır. Bu formun en erken örneği Makron tarafından yapılmıştır. MÖ. 5. yüzyılın ortalarına

³¹⁴ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 31.

³¹⁵ Ulrich Rüdiger, “Askoi in Unteritalien”, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Römische Abteilung*, Band 73/74, F. H. Kerle, Heidelberg, 1966-1967, s. 6.

³¹⁶ Mathias Prange, *CVA Kiel, Kunsthalle Antikensammlung 2*, Deutschland 64, Kiel Band 2, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1993, Levha 10: 5, 6.

³¹⁷ Jindra Kohoutková, “An Apulian Askos in Prague”, *Folia Philologica*, Vol. 112, No. 2, 1989, s. 82.

³¹⁸ Sparkes and Talcott, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1”, s. 158.

³¹⁹ Sparkes and Talcott, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1”, s. 158.

³²⁰ Moore, “Attic Red Figured and White Ground Pottery”, s. 56.

tarikhlenir. Attik askosların prototipleri Atina Agorası'nda bulunmuştur. Figürlü, siyah astarlı ve sade askoslar MÖ. 5. yüzyıl boyunca üretilmiştir³²¹.

Sığ gövdeli askoslar küçük ağızlı, ince gövdeli, disk kaideli, gövde üzerinde ağza bağlanan kulba sahiptir (Tablo 4. 5). Tek kulplu olan sığ gövdeli askosların MÖ. 5. yüzyılın sonlarında kulbu yükselir ve içbükey çift yuvarlanmış kulba dönüşür. Kulp, gövde üzerinde daha da genişler ve yükselir. Ağız daha belirgin bir hal alır. Sığ askoslar MÖ. 480'de Makron ile başlar ve MÖ. 4. yüzyıla kadar devam etmektedir.

Kabartmalı askoslar; Atina Agorası'nda bulunan bu tip yüksek kaideli şişkin/derin askosun devamı olarak bilinir. Agoradaki parçalar MÖ. 5. ve 4. yüzyıla tarikhlenir. Gorgon başı, Herakles, Apollon gibi alçak kabartmalar yapılmıştır.

Süzgeçli askoslarda gövdenin en üst kısmına yatay bir ağız yerleştirilir. Sığ gövdeli fakat sepet kulp yerine içbükey kaide ve halka kulp³²² ile tamamlanır (Tablo 4. 4). MÖ. 5. yüzyılın sonlarında süzgeç tipi icat edilmiştir. Gövdenin merkezi hafifçe içe batırılmıştır. Süzgeç kısmını oluşturmak için delinmiştir. Askoslara depolama kaplarından aktarılan yağ hem ağız hem de gövde üzerinde bulunan emzik olduğu için hava alarak yağın doldurulması ve boşaltılması sırasında sıkışmasını önler. MÖ. 5. yüzyılın sonlarında ağız aslan başı biçiminde yapılır. Zaman zaman askosların boynunda da aslan başı görülmüştür. MÖ. 4. yüzyılın sonuna kadar bu formun örneklerini görmek mümkündür³²³.

Kapaklı askosların ağız bölümü aslan başı şeklinde olurken bazıları da boru şeklinde olmaktadır. Süzgecin yerine var olan açıklığı kapatmak için kapak kullanılmıştır (Tablo 4. 6). Askoslar tamamen sırlıdır³²⁴. Fitzwilliam Müzesi'ndeki kapaklı askos 57 cm'dir ve MÖ. 4. yüzyılın sonu ya da 3. yüzyıl başı olarak tarihlendirilmiştir.

Guttus tipinde gövdenin en üst kısmına dikey bir ağız yerleştirilir. Dikey bir boyun, bulbous gövdeli ve alçak bir ayağı vardır (Tablo 4. 7). Halka biçimli kulba

³²¹ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 158; Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 31.

³²² Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 31.

³²³ Moore, "Attic Red Figured and White Ground Pottery", s. 57.

³²⁴ Winifred Lamb, *CVA Cambridge, Fitzwilliam Museum, Great Britain II*, Cambridge Fascicule 2, Oxford University Press, London, 1936, Levha III A, C, H, L; IV E 18: 17.

sahiptir³²⁵. MÖ. 4. yüzyılın başlarında ilk örnekleri geniş ayaklı ve ayağın alt kısmı sırsızdır. Form geliştikçe ayak küçülür, vücut daralır, boyun genişler ve ağzı uzar.

Cook askosları dört ana gruba ayırmıştır. İlk grup; Doğu Yunan'da 15 cm'ye kadar yükselen düz dipli askoslardır. İkinci grup; Attik kırmızı ve siyah figürde yapılan MÖ. 5. ve 4. yüzyıllarda popüler olan 10 cm yüksekliğindeki gruptur. Üçüncü grup; Apulia kırmızı figürde yapılan düz dipli derin askoslardır. Dördüncü grup; Canos malları olarak bilinen yuvarlak dipli Daunian atölyesinin üretimi olan askoslardır³²⁶.

Parfüm, yağ veya bal için kullanılmış olabilir³²⁷. Aynı zamanda kullanımı için içine sirke konularak yağ kabı olan lekythos ile birlikte masada duracağı fikri önerilmiştir. Bir başka fikir ise cenaze töreni³²⁸ sırasında şarap dökmeye ya da lambalara yağ doldurmak için kullanılmış olabileceğidir. Yağ kabı olarak düşünülen askosların; mutfak eşyası olarak, koku, yağ ve parfüm kabı olarak da kullanıldığı bilinmektedir.

3.1.5. Guttus

Latince; 'damla- damlacık' anlamına gelen 'gutta³²⁹' sözcüğünden türemiştir. Guttus³³⁰; sıvıları (şarap, yağ, merhem gibi) damla damla dökülen dar boyunlu bir kap olarak tanımlanmıştır³³¹. Guttuslar; daha büyük kaplardan şarap alarak dağıtmaya yarayan kepçe görevi gören bir seramik formudur³³². Miken Dönemi'nde de kullanılan bir formdur. Miken'de görülen formu; kalın dudaklı, içbükey boyunlu, basık oval gövdeli, omuz üzerinde ince uzun emzikli, halka kaideli, dudak üzerinde bağlanan sepet kulpludur³³³ (Tablo 5. 1). Dışa taşkın ağızlı, ince boyunlu, torba gövdeli, halka kaideli ve halka kulpludur. Gövde üzerinde bant bulunmaktadır. Dar

³²⁵ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 31.

³²⁶ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 223.

³²⁷ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 157.

³²⁸ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 70.

³²⁹ Andrews and Lewis and Short, *Harpers' Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on The Translation of Freund's Latin- German Lexicon*, s. 832.

³³⁰ Varro, *On the Latin Language*, V. 21. 124.

³³¹ Eva Marianne Stern, *Roman Mold-blown Glass: The First Through Sixth Centuries*, L'erma di Bretschneider, Rome, 1995, s. 31.

³³² Varro, *On the Latin Language*, V. 21. 124.

³³³ Ann Harnwell Ashmead, *Haverford College Collection of Classical Antiquities*, University of Pennsylvania Museum, Philadelphia, 1999, s. 2.

ağızlı, ince uzun boyunlu, boyundan aşağıya doğru daralan şişkin gövdeli, ince uzun kaideli ve dudaktan omza inen tek kulplu testi tipi örneklerde vardır³³⁴.

MÖ. 4. yüzyılın ilk yarısında görülür. Kaide erken örneklerde geniş ve gövde kavisli ya da köşeli yapılıdır³³⁵. Helenistik Dönem’de guttus üretimi devam eder. Kaide ve gövde üzerinde farklılıklar olmuştur. MÖ. 3. yüzyılın başlarında guttusların boyunlarında çelenk, omuzlarında ise sıçrayan yunusların betimlenmesi batı yamacı tekniği için bir araç olmuştur³³⁶. MÖ. 1. yüzyılın başlarına kadar kullanılmıştır. Bazı guttusların emzik kısmı aslanağzı biçimli, madalyon üzerinde kabartma ve bazıları kapaklı ağız kısmı dikey konumdadır. Kapaklı guttuslara Verona’da bulunan MÖ. 4. yüzyıla tarihlenen guttus örnek verilebilir. Huni şeklinde bir ağız, küre gövdeli, dikey emzikli, halka kulpludur³³⁷ (Tablo 5. 2). Ticino³³⁸’dan MÖ. 4. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen guttus Apulian atölyesinde üretilmiştir. Yüksekliği 5,6 cm olan bu guttus siyah glazürlüdür (Tablo 5. 3). Metalik bir görünüme sahiptir. Form olarak diğer guttuslardan farklıdır. Dışa taşkın kalın dudaklı, içbükey ve uzun dar boyunludur. İnce dar ve küçük emzikli, emzik bitiminden omuz genişler. Omuzdan gövdeye geçiş serttir. Gövdesi silindirik ve kaideye doğru hafif daralmaktadır. Omuz üzerindeki halka kulp yine omza bağlanmıştır. Omuz ve gövde üzerinde kazıma çizgileri vardır.

Sofra yağı ve şarap kabı olarak mutfaklarda, kurban törenlerinde, kozmetik yağ olarak palaestra ve hamamlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır³³⁹. Guttuslar kişisel banyolarda yağ taşımak için pişmiş topraktan yapılmıştır³⁴⁰. Erkekler ya da kadınlar tarafından kullanılan bu kap servis kabı olarak da tercih edilmiştir.

³³⁴ Anthony Rich, *A Dictionary of Roman and Greek Antiquities: With Nearly 2000 Engravings on Wood from Ancient Originals Illustrative of the Industrial Arts and Social Life of the Greeks and Romans*, Longmans, London, 1890, s. 323.

³³⁵ Sparkes and Talcott, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1”, s. 160.

³³⁶ Susan Rotroff, “Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material”, *The Athenian Agora*, Vol. XXVIII, Part 1, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1997, s. 173.

³³⁷ Givliana Riccioni, *CVA Verona, Museo del Teatro Roman di Verona 1*, Italia 34, Verona Fascicolo I, Istituto Poligrafico Della Stato, Roma, 1961, Levha IV. E 1: 7.

³³⁸ Ingrid Metzger and Matilde Carrara Ronzani and Hansjör Bloesch, *CVA Ostschweiz, Ticino, Schweiz 5, Svizzera Fascicolo 5*, Archäologisches Institut der Universität Zürich, 1979, Levha 42: 22.

³³⁹ Georg Wissowa, *Paulys Real- Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Band VII, 2, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, 1912, s. 1953.

³⁴⁰ Samuel Birch, *History of Ancient Pottery*, In Two Volumes, Vol. II. Greek, Etruscan and Roman, John Murray, London, 1858, s. 319.

3.1.6. Lekythos

Yunanca ‘λήκυθος’ ya da ‘ληκύθιον³⁴¹’ küçük yağ şişesi veya parfüm şişesi olarak tanımlanmıştır. Genel olarak yağ şişesi olarak bilinir³⁴². Kelimenin en erken kullanımı Homeros’un *Odysseia* kitabında geçmektedir. Phaiak prensesi Nausikaa’nın yıkanması için, Arete tarafından altından yapılmış bir lekythosta zeytinyağı verilir³⁴³.

Kökeni MÖ. 1400’lerde üretilen Miken üzengi testilerine dayanmaktadır. Girit adasında üretilen üzengi testileri genellikle yağ ve şarap depolamak için kullanılmaktadır³⁴⁴. Üzengi testileri çift kulplu, yalancı ağız ve küresel gövdelidir. Üzengi vazolarını temsil ettiği fikrini Kanowski³⁴⁵ ve Cook³⁴⁶ paylaşmaktadır. Erken örneklerine bakıldığında Submiken Dönemi’ne ait mezarlarda düztabanlı şişe ya da lekythos olarak adlandırılan kaplar vardır³⁴⁷ (Tablo 6. 1).

MÖ. 10. yüzyılda Miken üzengi³⁴⁸ vazolarının bazı özelliklerini alması ile Proto geometrik Dönem vazolarına dönüştüğü düşünülmektedir. Proto geometrik lekythoslar küresel gövdeye sahip, kısa boyun ve tek ağızlıdır. Genellikle yağ ve parfüm şişesi olarak kullanılan aryballoslar erken Protokorinth Dönemi’nin en önemli formlarından olmuştur. MÖ. 6. ve 5. yüzyıl lekythoslarının kökenini oluşturan formların başında gelmektedir³⁴⁹.

Proto- Korinth Dönemi’ne tarihlenen bir aryballosun üzerinde ‘Ben Tataie’nin lekythosuyum. Beni çalan kör olsun’ yazıtı bulunmaktadır. Eboli’den ele geçen Apulian lekythosu üzerinde ‘Matalos’un oğlu Dionysios’a aittir’ yazmaktadır³⁵⁰.

³⁴¹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 889.

³⁴² Elferink, *Lekythos: Archäologische, Sprachliche und Religionsgeschichtliche Untersuchungen*, s. 21.

³⁴³ Homeros, *Odysseia*, VI. 79.

³⁴⁴ Reynold Alleyne Higgins, *Minoan and Mycenaean Art*, Oxford University Press, New York, 1981, s. 110.

³⁴⁵ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 95.

³⁴⁶ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 221.

³⁴⁷ Snodgrass, *The Dark Age of Greece: An Archeological Survey of the Eleventh to the Eighth Centuries B.C.*, s. 37.

³⁴⁸ Bernd Kaiser, *CVA Bonn, Akademisches Kunstmuseum 2*, Deutschland 40, Bonn Band 2, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1976, Levha 33: 1, 2.

³⁴⁹ John Howard Oakley, *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, Cambridge University Press, New York, 2004, s. 4.

³⁵⁰ Annali Dell’ Instituto di Corrispondenza Archeologica. Annales de L’Institut de Correspondance Archéologique V3, A Spese Dell’ Instituto, Roma, 1831, s. 407.

Lekythoslar; Deianeira, Shoulder, Cylinder, Squat olmak üzere dört alt gruba ayrılmıştır. MÖ. 6. yüzyılda Korinth’de başlayıp Atina tarafından takip edilmiştir³⁵¹. Attik siyah figürde MÖ. 6. yüzyılda lekythos iki tiptir. Biri oval gövdeye sahip diğeri hydria gibi keskin omuz açısına sahiptir. İlk tipin örneği Deianeira³⁵² grubudur. Deianeira grubuna şekil ve üslup Deianeira ressamı tarafından verilmiş olabilir³⁵³. En erken deianeira lekythos trompet ağızlı, ovoid ya da küresel gövdeli, kısa ve halka ile çevrelenmiş boyun, ekhinus kaideli, dikey ya da şerit kulpludur (Tablo 6. 2). Bu formun gövdesi boyundan itibaren genişlemektedir. Korinth alabastron formunda etkilenecek yapılmıştır³⁵⁴. Bu tipin ikinci versiyonu; yuvarlak ve kısa gövdeli, ağız, boyun, kulp ve kaide özellikleri ilk forma benzemektedir. İkinci versiyonu Korinth aryballos formunun geliştirilmiş hali olarak düşünülmektedir³⁵⁵. Deianeira lekythosları siyah ve kırmızı figür tekniğinde yaygındır³⁵⁶. Figürler, gövde ve bazen omuz üzerine yapılmıştır. Bu grup ilk olarak MÖ. 590-580 yıllarında siyah figür tekniğinde görülür ve korinth lekythos modelini oluşturur³⁵⁷. MÖ. 6. yüzyılın son çeyreğine kadar kullanılmış ve geç üretilenler Sub- Deianeira tipi olarak adlandırılmıştır.

İkinci grup Shoulder³⁵⁸ (omuzlu) lekythos MÖ. 6. yüzyılın 2. çeyreğinde görülmeye başlamıştır³⁵⁹. Birinci tipten farkı omuzun arasından halka bir boynun ortaya çıkmasıdır. İç bükey ağız, dar boyun ve omuz şişkindir. Omuz gövdeden ayrılarak daha belirgin bir hal almıştır. Gövdeden kaideye doğru daralma olmuş, kaide ters ekhinustur (Tablo 6. 3). Yaklaşık olarak MÖ. 530 yıllarında omuzlu lekythoslar dar ve yuvarlak ağızlı, kısa boyunlu, oval- silindirik ve eğimli omuzlu bir görünüme sahip olmuşlardır³⁶⁰. MÖ. 6. yüzyılın 2. çeyreğinde Attika icadı olan

³⁵¹ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 95.

³⁵² Hildegund Gropengiesser, *CVA Heidelberg, Universität 4, Deutschland 31, Heidelberg Band 4, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1970, Levha 168: 1, 3.*

³⁵³ Caroline Henriette Emilie Haspels, *Attic Black- Figured Lekythoi*, De Boccard, Paris, 1936, s. 1; Alexandra Alexandridou, “The Early Black- Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)”, s. 27.

³⁵⁴ Haspels, *Attic Black- Figured Lekythoi*, s. 1.

³⁵⁵ Haspels, *Attic Black- Figured Lekythoi*, s. 3.

³⁵⁶ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 95.

³⁵⁷ Oakley, *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, s. 5.

³⁵⁸ Juliette De La Genière, *CVA Palermo, Collezione Mormino Banco Di Sicilia 1, Italia 1, Palermo Collezione Mormino Fascicolo I, L'Erme di Bretschneider, Roma, 1971, Levha III H. 5: 4, 5.*

³⁵⁹ Haspels, *Attic Black- Figured Lekythoi*, s. 7; Sparkes and Talcott, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1”, s. 152.

³⁶⁰ Oakley, *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, s. 6.

omuzlu lekythosların yerini Samien tipi lekythoslar almıştır. Bunlar prototip lydionlarla ilişkilendirilir³⁶¹. Omuzlu lekythosların birçoğu Amasis ressamına aittir.

En erken beyaz zeminli lekythoslar siyah renkte boyanmıştır. Vazo ressamları suyla seyreltilmiş sır, mat boyalar ve pastel tonlarla farklı renkleri denemiştir. Beyaz zemin tekniğinde ressamlar, kabı önce fırınlamış sonra boyamıştır³⁶². Diğer seramik ressamlarına göre daha fazla renk seçeneğine ulaşabilmişlerdir. Ancak bu tür uygulama yapılan kaplar günlük kullanıma uygun değildir. MÖ. 6. yüzyılın 3. çeyreğinde omuzlu lekythoslarda daha kısa ve dar boyun görülür. Dolphin Grubu, Şişman Koşucu ve Vatikan Grubu'nun tercih ettiği form olmuştur³⁶³.

Üçüncü grup Cylinder (silindir) lekythos MÖ. 530 civarında omuzlu lekythosların daha zarif versiyonu olarak ortaya çıkmıştır³⁶⁴. Siyah figür sanatçılarından Edinburgh Ressamı, silindir tipi lekythoslara beyaz astar kullanarak figür yapan ilk sanatçıdır. Beyaz zemin lekythosları mezarlarda farklı renklerde betimlenmiş olabilir fakat boyları değişiklik göstermektedir. Trompet ağızlı, ince uzun dar boyun, dar omuz, omuzdan genişleyerek inen uzun gövde, disk kaideli ve dikey kulptan oluşur. Omuzlarda genellikle asılı lotus tomurcukları, palmet ve dil motifi yer alır. Ana sahne gövdeyi tamamen sarar ya da sınırlandırılır (Tablo 6. 4).

Silindir gövdeli lekythoslar beyaz zeminli lekythos olarak farklı amaçlar doğrultusunda kullanım göstermiştir. Beyaz zeminli kaplar mermer alabastronların taklit edilmesiyle MÖ. 5. yüzyılda üretilmeye başlamıştır. MÖ. 5. yüzyılın 2. çeyreğinde kırmızı figür ressamları lekythosları benimsemiş, beyaz zemin tekniğinin karakteristik kabı haline gelmiştir³⁶⁵. Beyaz zeminli lekythoslar Atina'da üretilmiş ve muhtemelen ölü gömme törenlerinde içine kokulu yağ konulmuştur. Üzerinde mitolojik sahnelerden ölü gömme törenine kadar olan günlük yaşamdan sahneler betimlenmiştir³⁶⁶. Beyaz zeminli lekythos üzerinde sepetler, plemochoai, alabastron,

³⁶¹ Genière, “Parfumés Comme Crésus, De l’Origine du Lécythe Attique”, s. 92.

³⁶² Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 97.

³⁶³ Mary B. Moore and Mary Zelia Pease Philippides, “Attic Black Figured Pottery”, *The Athenian Agora*, Vol. XXIII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1986, s. 44.

³⁶⁴ Moore and Philippides, “Attic Black Figured Pottery”, s. 45.

³⁶⁵ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 221.

³⁶⁶ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 95.

pyxis ve bantlar stellerin üzerinde betimlenir³⁶⁷. Bunlar mezar hediyesi olarak konulmaktadır.

Lekythosların dar boyunlu olması yağın akışını ve damlamayı sınırlar. Sanatsal olarak birçoğu desenlerle süslenmiş kırmızı figürün icadından sonra siyah figürlü lekythoslar düşük kalitelidir. Mezarlarda bulunan lekythoslar genellikle beyaz zeminli iyi dekore edilmiş vazolardır³⁶⁸. MÖ. 500 yıllarında mezar ziyaretlerini göstermektedir. Psiax, Phanyllis Grubu, Cock Grubu ve Edinburgh Ressamı bu formu tercih edenlerden birkaçıdır.

Dördüncü grup Squat³⁶⁹ lekythos MÖ. 5. yüzyılın 2. yarısında gelişen MÖ. 4. yüzyılda popüler olan bir formdur³⁷⁰. Genellikle 8-15 cm yüksekliğindedir. Geniş ağızlı, yuvarlak veya ovoid gövdeli, kısa boyunlu, dikey kulp ve halka kaidelidir. Kırmızı ve siyah figür tekniğinde ressamlar tarafından kullanılan önemli bir formdur. MÖ. 500- 450 yıllarında mezar hediyesi olarak kullanılan silindirik gövdeli lekythosların yerine squat lekythoslar gelmiştir. Bezeme olarak omuzun hemen altına, gövdenin ön tarafını kaplayan hareketli desenler yapılır. Squat tipi lekythoslar yerini bezemesiz olarak yapılan unguentariumlara bırakmıştır³⁷¹. Bu formu tercih eden ressamlardan birkaçı; Cerberus Ressamı, Brygos Ressamı, Achilleus Ressamı ve Icarus Ressamı'dır (Tablo 6. 6).

Lekythosların pişmiş toprak örnekleri çokça bulunmaktadır. Farklı malzemelerden eserler görmekte mümkündür. Alabaster, bronz ve fayanstan yapılan pişmiş toprak kopyalar da vardır. British Museum'da MÖ. 4. yüzyıla tarihlenen alabasterden yapılan squat lekythos sergilenmektedir. Mısır'a özgü olan alabaster Mısırlılar dışında kullanılan bir malzeme olmuştur. Bu eser Naukratis'te muhtemelen bir mezarlıktan ele geçmiştir³⁷².

---

³⁶⁷ Maria Pipili, "White-Ground Lekythoi in Athenian Private Collections: Some Iconographic Observations", *Athenian Potters and Painters Volume II*, John Howard Oakley and Olga Palagia (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2009, s. 244.

³⁶⁸ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 112.

³⁶⁹ Reinhard Lullies, *CVA Kassel, Antikenabteilung der Staatlichen Kunstsammlungen 1*, Deutschland 35, Kassel Band 1, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1972, Levha 44: 4, 5.

³⁷⁰ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 15; Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 153.

³⁷¹ Oakley, *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, s. 6.

³⁷² Masson, "Stone Vessels, Naukratis: Greeks in Egypt", s. 6.

Lekythos için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yağ şişesi olarak genel bir isimlendirme yapılırken atletlerin kullandığı yağ şişesi olan aryballosla ilişkilendirilmiştir³⁷³. Lekythoslar yağ, merhem ve sofraya eşyası olarak kullanılan şişelerdir. Mezarlarda ölü sunularında görülmektedir. Aristophanes; lekythosları parfüm, yağ bazen de şarap taşıyan hamam ya da gymnasiumlarda kullanılan küçük dar boyunlu kap olarak tanımlar³⁷⁴.

Lekythoslar için farklı tanımlamalar yapıldığı gibi kullanım alanları için de birkaç düşünce vardır. Mutfakta içerisine yağ konulmuş, sofraya aracı olarak, banyo ve gymnasiumlarda aromatik yağların konulduğu, mezar hediyesi olarak ve son olarak da mezar steli olarak kullanılmıştır. Lekythoslar mezarlara adak ya da sunum yapmak için kullanılır, betimlemelerde bu sahnelere çokça rastlanılır. Betimlemelerde mezar basamaklarına³⁷⁵ bırakılan pişmiş toprak kaplar ve çelenekler görülmektedir. Tapınakta, mezarlarda, Atina'da günlük hayatta, hamamlarda hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılan bir yağ kabıdır³⁷⁶. Lekythoslar mezarların içine veya bazen mezar anıtının merdivenlerine hediye amaçlı bırakılmaktadır³⁷⁷. Atinalılar evinde, banyosunda, gymnasiumda hatta savaş alanında bile sürekli yanlarında taşıdıkları küçük vazoları, yağ şişeleri mezarlara kendileri ile birlikte gömülmüştür³⁷⁸.

Aristophanes; ölümler için yapılan lekythosları boyayan ve dekore eden ressamalara atıfta bulunmuştur³⁷⁹. Platon'un *Charmides*³⁸⁰ ve *Hippias Minor*³⁸¹ adlı eserlerinde yağ şişesi olan lekythos strigil ile anılmaktadır. Aristophanes; lekythosların ölümlerin yanına yerleştirildiği gibi, klinenin altına ya da başına, ayaklarının ucuna konulduğundan bahseder³⁸².

---

³⁷³ Richter and Milne, 'Shapes and Names of Athenian Vases', s. 14.

³⁷⁴ Aristophanes, *The Frogs*, Thomas George Tucker (ed.), Macmillan, New York, 1906, 1202.

³⁷⁵ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 15.

³⁷⁶ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 171. Bk. Donna Carol Kurtz, *Athenian White Lekythoi: Patterns and Painters*, At the Clarendon Press, Oxford, 1975, s. 77.

³⁷⁷ Moore, "Attic Red Figured and White Ground Pottery", s. 45.

³⁷⁸ Aristophanes, *Ecclesiazusae*, Benjamin Bickley Rogers (ed.), George Bell & Sons, London, 1902, 537.

³⁷⁹ Aristophanes, *Ecclesiazusae*, 996.

³⁸⁰ Plato, *Charmides*, Walter Rangeley Maitland Lamb (ed.), Harvard University Press, London, 1955, 161e.

³⁸¹ Plato, *Hippias Minor*, Walter Rangeley Maitland Lamb (ed.), Harvard University Press, London, 1925, 368c.

³⁸² Aristophanes, *Ecclesiazusae*, 1032.

Atina'da MÖ. 6. yüzyılın sonunda kabartmalı figürlü mezar stellerinin üretimi sona ermiştir³⁸³. Atina'da MÖ. 5. yüzyılın 3. çeyreğinin sonuna kadar kabartmalı mezar taşlarının bulunmaması başka tür mezar işaretlerine yöneltmiştir. Cicero tarafından kaydedilen yasalarda mezar stellerinin ve mezar işaretlerinin yasaklandığı, bunların vazolar üzerinde temsil edildiği görülmektedir. Yaklaşık 50 yıl boyunca mezar taşı oymacılığı Attika'da durmuş durumdadır³⁸⁴.

Beyaz zeminli lekythosların üretimi MÖ. 5. yüzyılın sonlarında durmuştur. Seramikten yapılan lekythosların yerini mermerden yapılan lekythoslar almıştır. Kurtz ilk önce squat lekythoslarının daha sonra ise unguentariumların Atina mezarlarında kullanılmaya devam ettiğini bildirmiştir³⁸⁵.

Peloponnessos Savaşları'ndan sonra beyaz zeminli lekythosların üretilmemesinin başka nedenleri de olmalıydı. Savaş sonrası Atina'nın ekonomik durumunun düşüşü, ticarete bozulmalar beyaz lekythosun ortadan kaybolmasını kısmen açıklayabilir. Ekonominin gerilemesiyle en az ihtiyaç duyulan nesnelerin ve pahalı mezar hediyelerinin yok olması gerekiyordu.

Aristokratların zenginlik ve girişimleri, tiranların getirdiği kısıtlamalar, Pers savaşının verdiği yıkım ve Perikles'in yeniden güçlenmesiyle, MÖ. 4. yüzyılda Phaleronlu Demetrios'un çıkardığı anti-luxury kararnamesi anıtların formlarını ve kalitesini etkilemiştir³⁸⁶. Atina'da Pers savaşından sonra refah bir döneme girilmiş olsa da Atinalı aileler metal ve fildişi gibi gösterişli hediyeleri rahat bir şekilde kullanmayı göze alamadılar³⁸⁷. Dohrn; mezar stellerinin MÖ. 410'dan daha erken

---

³⁸³ Solon döneminde yasada birçok değişikliğe gidilmiştir. Seramik ve anıt mezar inşasındaki savurganlık, özel kişilerin mezarlarını üç günde on kişinin yapması, heykellerle süslenmesi, kamu cenazelerinde ölümlere methiyelerin düzülmesi gibi konularda yasaklar gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Cicero, *The Nature of the Gods; On Divination; On Fate; On the Republic; On the Laws; And On Standing for the Consulship*, Charles Duke Yonge (ed.), Henry G. Bohn, York Street, London, 1853, II. 26.

³⁸⁴ Gisela Marie Augusta Richter, *Archaic Attic Gravestones*, Martin Classical Lectures Volume X, Harvard University Press, Cambridge, 1944, s. 119.

³⁸⁵ Oakley, *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, s. 217.

³⁸⁶ Gisela Marie Augusta Richter, "An Athenian Gravestone", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Vol. 5, No. 7, 1947, s. 179. Attika hariç Yunanistan'da MÖ. 6. yüzyıldan kalma mezar taşları bulunmuştur. Kararname gereği form ve süsleme abartıdan kaçılmıştır. Bu abartılı mezar taşlarının yerine ahşap ve sıva ile kaplanmış tuğladan yapılan kolay bozulabilecek bir malzemeden oluşan mezar işaretlerine yönelme olmalıdır. Bk. Richter, *Archaic Attic Gravestones*, s. 120.

³⁸⁷ Michael Vickers, "The Influence of Metal Work on Athenian Painted Pottery", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 105, 1985, s. 114.

dönemlerde görülmediğini düşünmüş ve beyaz zeminli lekythosların yasaklanan stellerin yerine kullanılacağını öne sürmüştür³⁸⁸.

Mermer mezar lekythoslarının ilk üretimi MÖ. 5. yüzyıl sonlarıdır³⁸⁹ (Tablo 6. 5). Kullanım amacı olarak olası iki görüş vardır. Bunlardan ilki tek bir mezarın başına dikilerek mezar belirtici, ikincisi ise mezar alanının iki köşesine dikilerek mezar sınırı belirticisi³⁹⁰ olarak düşünülmüştür. Mermer lekythos mezar anıtı olarak ölümle ilgili konuları temsil eden en iyi örneklerdendir. Lekythoslar mezar steli olarak büyük boyutlu mermerden yapılmış olanları kullanılmıştır³⁹¹.

3.1.7. Lydion

Lydion parfüm kabı olarak tanımlanır. İlk kez lydion ismi kırmızı figürlü Attik stamnos üzerinde kazınmış olarak görülmüştür. Vulci'de bulunan stamnosa '10 larger lydion' yazısı kazınmıştır³⁹². Berlin'de Antikensammlung Museum'da sergilenen stamnos MÖ. 500-450 yılları arasına tarihlenmiştir. Würzburg'da Leagros grubuna ait siyah figür tekniğinde yapılmış Attik hydria üzerinde (*λν*) kısaltması lydion sözcüğünün karşılığı olabilir³⁹³.

Lydia'ya özgü bir kap olan lydionlar büyük olasılıkla *bakkaris*³⁹⁴ adı verilen merhem için konulduğu kap Doğu Yunanistan'da taklit edilmiştir. Athenaeus; *bakkaris* adlı merhem için Lydia Bölgesi'ne ait olduğundan bahsetmiştir³⁹⁵.

Lydionlar Sardes'de 1853 yılında Bintepele'de Alyattes tümülüsünün mezar odasında bulunmuştur³⁹⁶. Perrot & Chipiez ve Boehlau gibi bilimadamları lydionların kökeninin Mısır kozmetik kaplarına kadar uzandığını kabul etmektedirler.

---

³⁸⁸ Avgi Maria Proukakis, *The Evolution of the Attic Marble Lekythoi and Their Relation to the Problem of Identifying the Dead among the Figures Shown on the Funerary Reliefs*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of London, Londra, 1971, s. 13.

³⁸⁹ Proukakis, *The Evolution of the Attic Marble Lekythoi and Their Relation to the Problem of Identifying the Dead among the Figures Shown on the Funerary Reliefs*, s. 12.

³⁹⁰ Janet Burnett Grossman, *Greek Funerary Sculpture- Catalogue of the Collections at the Getty Villa*, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 2001, s. 71; Proukakis, *The Evolution of the Attic Marble Lekythoi and Their Relation to the Problem of Identifying the Dead among the Figures Shown on the Funerary Reliefs*, s. 17.

³⁹¹ Birch, *History of Ancient Pottery: Greek, Etruscan, and Roman*, s. 196.

³⁹² John Davidson Beazley, "Some Inscriptions on Vases", *AJA*, Vol. 31, No. 3, 1927, s. 350; Angelika Schöne Denking, *CVA Deutschland Berlin, Antikensammlung, ehemals Antiquarium 11*, Deutschland 86, Berlin Band 11, C. H. Beck, München, 2009, Levha 65: 7.

³⁹³ Crawford H. Greenewalt, "Two Lydian Graves at Sardis", *California Studies in Classical Antiquity*, Vol. 5, 1972, s. 132.

³⁹⁴ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 157.

³⁹⁵ Athenaeus, *The Deipnosophists*, XV. 41.

Lydia kökenli parfüm vazosudur. Lydion, sadece Lydia’da değil Doğu Yunanistan’da üreten bir formdur³⁹⁷. Lydionların birçoğu MÖ. 6. yüzyıla aittir. Lidya seramiğinin kronolojisi düşünüldüğünde lydionların MÖ. 600’den daha erken üretildiğini gösteren kanıt yoktur. Lydia, Doğu Yunanistan ve Etrüsk en önemli buluntu merkezleridir³⁹⁸. Lydionların genel özelliği; dışa taşkın dudaklı, düz ağızlı, uzun boyunlu, şişkin gövdeli, yüksek kaideli ve kulpsuzdur.

İtalya ve Yunanistan’daki lydionların çoğunluğu Doğu Yunan taklididir. Deniz ticaretinin Batı Anadolu’dan Grek kolonileri tarafından yapıldığını göstermektedir. Bu deniz ticaretinin sadece Ege’de sınırlı olmadığını, Karadeniz’de de yapıldığını İonik taklitlerin dağılımı kanıtlamaktadır³⁹⁹.

Greenewalt *Lydian Pottery of the Sixth Century B. C.* adlı çalışmasında lydionları şişkin karınlı, geçiş ve geç dönem olarak üç grupta incelemektedir. Şişkin karınlı lydionlar; dışa taşkın düz ağızlı, uzun boyunlu, küresel gövdeli, konik kaideli ve kulpsuzdur (Tablo 7. 2). Genellikle şişkin lydionlar metalik çizgili, sırlı ve bantlıdır. Sardes, Tire, Gordion, Doğu Yunan (Samos, Rodos), Yunanistan (Atina, Korinth), İtalya (Taranto, Locri) gibi birçok şehirde bu gruba ait buluntular ele geçmiştir.

Geçiş dönemi MÖ. 6. yüzyılın 2. yarısından itibaren üretilen bir gruptur. Şişkin karınlı form ile geç lydionlar arasında kalan bu form hamur özelliği olarak diğer gruplarla aynıdır. Kaide ve boyunda incelmeye olurken, gövdede de hacim olarak azalma görülmektedir (Tablo 7. 3).

Geç lydionlar şişkin karınlı lydionlar gibi aynı bezemeye sahiptir. Dikey boyunlu, yuvarlak ya da basık gövdeli ve yüksek kaidelidir. Kaide dışa taşkındır. Lydionun dış yüzeyi metalik çizgili sırla kaplıdır (Tablo 7. 5). Mermer görünüm vermeye çalışılır. Ağız ve omuz çevresi ince bantlarla süslenir. Bu grup buluntuları azdır ve Batı Anadolu’dan buluntular gelmektedir. Sardes ve Daskyleion buluntuları bu gruba verilecek en iyi örneklerdendir.

---

³⁹⁶ Susan Wrigley, *The Lydion: Revealing Connectivity across the Mediterranean in the Sixth Century B.C.*, University of Sydney, Sydney, 2011, s. 38.

³⁹⁷ Wolfgang Schiering, *Die Griechischen Tongefässe: Gestalt, Bestimmung und Formenwandel*, Gebr. Mann, Berlin, 1983, s. 151.

³⁹⁸ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 328.

³⁹⁹ Carl Roebuck, “İonian Trade and Colonization”, *Monographs on Archaeology Fine Arts IX*, Archaeological Institute of America, New York, 1959, s. 56, dipnot 70.

Lydionlar; Lidya ve Frigya dışında Etrüsk, Attik, Lakonia mezarlarında görülmüştür. Attik, Lakonia, Doğu Yunan atölyelerinde yapılan lydionların form ve bezeme özellikleri bakımından farklı olduğu gözlenmektedir.

Siyah sırlı bant süslemeli lydionlar İyonya veya Doğu Yunan olarak anılırlar⁴⁰⁰. Bu lydionlar genellikle MÖ. 6. yüzyılın 2. ve 4. çeyreğine tarihlenirler (Tablo 7. 4). Sicilya, İtalya, İspanya ve Güney Rusya buluntu yerlerinin birkaçıdır. Dudak genellikle düz, torba gövde, kaide dışa taşkındır. Omuz ve karın bölgesinde genellikle siyah sır inceltilerek kullanılmıştır. İnce bant uygulması dudak, omuz üzeri ve gövdenin alt kısmında uygulanmıştır.

Desenli ve figürlü lydionlar birçok yerde üretilmiştir. Greenewalt; Lakonian, Etrüsk, İtalik ve Attik olarak listelemiştir. Boyun ve kaide siyah sırlıdır. Gövde ve omuz üzerinde yatay ince bantlar vardır. Gövde ve boyun üzerinde zigzag ve nar motifleri yapılmıştır (Tablo 7. 1). Gövdenin alt bölümünde şua motifleri bulunmaktadır. Etrüsk tipi lydionların gövde üzerinde hayvan betimlemeleri vardır. Boyun ve kaide siyah sırlıdır. Boyun uzun, gövde merkezde şişkin, kaideye doğru hızlı bir daralma görülür. İtalik tip ise kısa boyunlu, uzun kaidelidir. Kaide ve boyun siyah sırlıdır. Gövde şişkin ve rozet bezemelidir⁴⁰¹. MÖ. 6. yüzyılın ortalarına tarihlenir. Attik lydionlar geniş ağızlı, piriform gövdeli ve alçak geniş kaidelidir. Kısa boyunlu olması bu tipin en önemli özelliğidir. Boyun ve kaide metalik sırlıdır. Gövdenin merkezinde hayvan motifi vardır. Omuz ve kaidenin üzerinde şua motifi yer almaktadır.

Lydion bir parfüm, merhem kabıdır. Bu kokulu veya kokusuz merhemler cilde damlatılarak dökülmüştür⁴⁰². Alabastron, aryballos ve diğer plastik kaplar gibi bileğe ya da evin duvarına asılarak kullanılmış olabilir. Lydionlar, mezarlarda ve aynı zamanda günlük kullanım alanlarında bulunmuştur.

---

⁴⁰⁰ Wrigley, *The Lydion: Revealing Connectivity across the Mediterranean in the Sixth Century B.C.*, s. 45.

⁴⁰¹ Eleni Walter Karydi, *CVA Deutschland München, Museum Antiker Kleinkunst 6*, Deutschland 28, München Band 6, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1968, Levha 303: 2.

⁴⁰² Wrigley, *The Lydion: Revealing Connectivity across the Mediterranean in the Sixth Century B.C.*, s. 52.

3.1.8. Unguentarium

Unguentarium ‘*unguent*’ ve ‘*unguenta*’ kelimelerinden türemiştir. ‘*Unguent*’ güzellik merhemi güzellik kokusu anlamına gelmektedir. ‘*Unguenta*⁴⁰³’ ise antik dönemde banyo ve atletlerin spor müsabakalarında kullanılan yağlar, merhemler, sıvı aromaların genel bir ismidir.

*Unguentārūs/unguentarii*⁴⁰⁴ parfüm/merhem üreticisi, *unguentāriā/unguentariae*⁴⁰⁵ kadın parfümör, *unguentum*⁴⁰⁶ merhem veya sıvı üründür. Antik dönemde parfümleri ve merhemleri ile ünlü Capua kentinde merhem ve parfümlerin satışının yapıldığı dükkânların olduğu sokağa *Seplasia*⁴⁰⁷ adı verilmiştir. Parfümlerin saklandığı yere *unguentaria cella*, parfüm şişelerinin yerleştirildiği kaplara *unguentarium scrinicum*⁴⁰⁸ denilmektedir.

Unguentariumlar uzun zaman yas tutanların gözyaşlarını biriktirdiği, mezarlara yerleştirilen bu form gözyaşı şişesi olarak anılmıştır⁴⁰⁹. Unguentarium, antik bir isim değildir ve ilk kez Kartaca’da araştırma yapan arkeologlar tarafından kullanılan bir terimdir⁴¹⁰. Unguentariuma seçilen modern terimler *lacrimaria*⁴¹¹, *balsamaria*⁴¹² ve *olfactum/olfactarium*⁴¹³ dur.

⁴⁰³ Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, s. 364.

⁴⁰⁴ Horace, *Satires, Epistles and Ars Poetica*, H. Rushton Fairclough (ed.), Harvard University Press, London, 1942, II. 3. 228; Cicero, *De Officiis*, Walter Miller (ed.), William Heinemann, London, 1913, I. 42. 150; Rich, *A Dictionary of Roman and Greek Antiquities: With Nearly 2000 Engravings on Wood from Ancient Originals Illustrative of the Industrial Arts and Social Life of the Greeks and Romans*, s. 709. Roma’da parfüm üreticileri ilk kez *collegium aromatariorum* adı altında toplanmıştır. Augustus Dönemi’nde İmparatorluğun idaresinde *collegium thurariorum et unguentariorum* adıyla birleşmiştir. Brun, “The Production of Perfumes in Antiquity: The Cases of Delos and Paestum”, s. 302.

⁴⁰⁵ Andrews and Lewis and Short, *Harpers’ Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on The Translation of Freund’s Latin- German Lexicon*, s. 1931; Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, s. 364.

⁴⁰⁶ Sina Kabağaç ve Erdal Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1995, s. 618.

⁴⁰⁷ Francesco Sirano, “Le Rose di Capua. Per l’archeologia del Profumo Campano dal III Secolo A.C.”, *Rosantico. Natura, Bellezza, Gusto, Profumi tra Paestum, Padula e Velia*, Adele Campanelli (ed.), Paestum, 2013, s. 70.

⁴⁰⁸ Günay Tuluk, “Die Unguentarium in Museum von İzmir”, *Anatolia Antiqua VII*, Catherine Marro and Aksel Tibet (eds.), De Boccard, Paris, 1999, s. 128.

⁴⁰⁹ Homer A. Thompson, “Two Centuries of Hellenistic Pottery”, *Hesperia Vol. 3*, No. 4, The Journal of the American School of Classical Studies at Athens, 1934, s. 473; Pontus Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, Swedish Excavations and Researches, Vol. II, Part 1, Skrifter Utgivna av Svenska Institutet i Athen, CwK Gleerup, Lund, 1965, s. 23.

⁴¹⁰ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 24.

⁴¹¹ *Lacrimare* ağlamak, yas tutmak, gözyaşı dökmektir. *Lacrimaria* ya da *lacrimarium* gözyaşlarının toplandığı kap olarak tanımlanır. Fernand Cabrol and Henri Leclercq, *Dictionnaire D’archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Fascicule LXXX- LXXXI, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1927, s. 106-

Plinius *vasa unguentaria*⁴¹⁴ terimini kullanarak alabastron kaplarını ifade ettiği düşünülmektedir. *Ampulla* ve *strigilis* terimleri antik kaynaklarda birlikte kullanılmıştır. Plautus ve Cicero⁴¹⁵ *ampulla et strigilis*⁴¹⁶ olarak Roma palaestralarının en önemli alet ve kabından söz etmektedirler. *Ampulla unguentarium*un başka kullanımı olabilir. Antik dönemde isimlendirmeler sadece malzemeyi baz alarak değil formun genel tanımına yönelik olmalıdır.

Unguentariumlar, muhtemelen klasik lekythoslardan sonra kullanılmıştır. Athenaeus, klasik lekythosların kaybolduğu sırada lekythoi adı verilen ince formlu şişelerin ortaya çıktığını aktarmaktadır⁴¹⁷. Demostenes ise, lekythion ismini fusiformla bağdaştırmıştır (Tablo 8. 1). Lekythion, fusiformun erken formu olarak görülmekte ve MÖ. 4. yüzyılın ortalarında kullanılmıştır. Klasik dönem mezarlarında görülen lekythosların yerini unguentariumların aldığı düşünülmektedir⁴¹⁸. Fusiformun, Campanian lekythosları ile Ampurias'taki lydion arasında benzerlikler vardır⁴¹⁹.

Unguentariumların ortaya çıkış yeri için kesin tarih vermek zordur. Forti, ilk çıkış yerinin İspanya'daki yerleşim yeri olan Ampurias olacağını savunur. Thompson, İskender'in fetihlerinden sonra kokuların Doğu'dan Yunan dünyasına geldiğini ve ticaretin yapılmaya başladığını düşünmektedir⁴²⁰. Myres, bu kapların çıkış noktasının Suriye olduğunu ileri sürmektedir. Westholm, Mısır kökenli olduğunu öne sürmektedir⁴²¹. Guz- Zilberstein, Ege kökenli olduğu (Kıbrıs, Rhodos,

---

108; Ulrich Dotterweich, *Unguentarien mit Kuppelförmiger Mündung aus Knidos*, Knidos- Studien Band I, Bibliopolis, Möhnese, 1999, s. 4; Virginia R. Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", *AJA*, Vol. 91, No. 1, 1987, s. 106.

⁴¹² Balsarium seramiğin içindeki malzemeyi belirtmiş olabilir. Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 106.

⁴¹³ Olfactum koklamak, kokusunu almak anlamını taşır. Kabağaç ve Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, s. 408.

⁴¹⁴ Plinius, *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1962, XXXVI. 12.60.

⁴¹⁵ Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum*, H. Rackham (ed.), William Heinemann, London, 1909, IV. 12. 30.

⁴¹⁶ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 24.

⁴¹⁷ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 25.

⁴¹⁸ Nabil I. Khairy, "Nabataean Piriform Unguentaria", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 240, 1980, s. 85; Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 106.

⁴¹⁹ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 25-26.

⁴²⁰ Thompson, "Two Centuries of Hellenistic Pottery", s. 473.

⁴²¹ Olof Vessberg and Alfred Westholm, *The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus*, The Swedish Cyprus Expedition, Vol. IV, Part 3, The Swedish Cyprus Expedition, Stockholm, 1956, s. 74.

Yunanistan)⁴²²; Talcott, tek kulplu Kıbrıs amphoralarının minyatür kulpsuz tipi olarak düşünülmektedir. Jones, unguentariumların parfüm üreten merkezlerin yakınlarındaki yerleşmelerde üretildiğini⁴²³; Hellström, ise formların değişkenlik gösterdiğini ve ortak bir köken önermenin imkânsız olduğunu savunmuştur⁴²⁴.

Unguentariumlar birçok malzemedan yapılmıştır. Pişmiş toprak, gümüş, altın, kurşun, alabaster, cam ve onyks bu kapların yapımında kullanılmıştır⁴²⁵. Pişmiş toprak kapların maliyet açısından ucuz olması kaliteli ürünler olmasının yanında özensiz ve astarsız örneklerinin çeşitliliğini göstermektedir. Mezarlarda bulunan unguentariumlar kalitesizdir ve ticari amaçla yapılan unguentariumlar astarlıdır⁴²⁶.

Hellström, kilin gözenekli yapısı parfüm gibi kişisel bakım ürünlerinin taşınmasına uygun olmadığını belirtmiştir⁴²⁷. Stobi, tarafından unguentariumlar üzerinde testler yapılmıştır⁴²⁸. Test malzemesi olarak pirinç ve su seçilmiştir. Test sağlıklı bir sonuç vermemiştir. Atina Agorası'nda bulunan siyah astarlı ve gri unguentariumlar üzerinde yapılan testlerde parfüm veya yağa göre suyun emiliminin daha hızlı olduğu gözlenmiştir. Siyah astarlı ve gri unguentariumlar yapılan testlerde farklı sonuçlar vermiştir. Siyah astarlı unguentariumun içindeki sıvıların iki günde 1/3 oranında azaldığı, erken dönem gri unguentariumun ise beş günde %20 oranında sızdığı gözlenmiştir⁴²⁹.

Helenistik Dönem'de unguentariumlar mezarlarda ve yerleşim alanında bulunmuştur⁴³⁰. Helenistik ve Roma Dönem'leri boyunca Filistin'den İspanya'ya bütün Akdeniz havzasına yayılan bu form özellikle mezarlarda ele geçmiştir⁴³¹. MÖ. 4. yüzyılın sonu ve MS. 7. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan süreçte unguentariumların üretimi yapılmıştır.

---

⁴²² Bracha Guz Zilberstein, "The Typology of the Hellenistic Coarse Ware and Selected Loci of the Hellenistic and Roman Period", *Excavations at Dor, Final Report Vol. I B, Areas A and C: The Finds*, A. Belfer Cohen & A. Ben & Y. Tsafir (eds.), Jerusalem, 1995, s. 304.

⁴²³ Hetty Goldman, *Excavations at Gözli Kule, Tarsus I: The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton University Press, Princeton, 1950, s. 171.

⁴²⁴ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 26.

⁴²⁵ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 24.

⁴²⁶ Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 117.

⁴²⁷ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 24.

⁴²⁸ Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 117.

⁴²⁹ Rotroff, "Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material Part 1", s. 176, dipnot. 33.

⁴³⁰ John N. Coldstream and L. J. Eiring and G. Forster, *Knossos Pottery Handbook Greek and Roman*, British School at Athens Studies 7, London, 2001, s. 123.

⁴³¹ Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 105.

Unguentarium formları incelendiğinde iki form dikkat çekmektedir. Fusiform yani iğ biçimli ve bulbous formu soğan gövdeli olarak iki gruba ayrılmıştır. Fusiform tipinin ilk örnekleri Klasik Dönem lekythos ve amphoriskoslara benzemektedir. MÖ. 4. yüzyılın ortalarından MÖ. 1. yüzyılın sonlarına kadar fusiform görülür. Fusiform, Helenistik Dönem içinde üç evrede incelenir. Erken dönem unguentariumların genel özellikleri kısa boyunlu, küresel gövdeli, geniş kaidelidir. Gövde üzerinden boyun ve ayaklara doğru uzama görülmektedir⁴³² (Tablo 8. 2). Dışa dönük ağız kenarı devam ederken boyun ve ayaklarda uzamalar olmaktadır. MÖ. 2. yüzyıl unguentariumlarında gövdenin hacminin azaldığı ve iğ formuna dönüştüğü, boyun ve ayakların incelendiği bilinir. 8-20 cm arasında boyları değişmektedir. Bezeme olarak boyun, gövde ya da omuz üzerinde bantlar yapılmıştır⁴³³.

Hamur rengi ve dış yüzeyine göre inceleme yapıldığında Atina Agorası'nda gri unguentariumlar dikkat çekmektedir. Çıkış noktası belli olmayan gri unguentariumlar Helenistik Dönem boyunca üretilmiştir (Tablo 8. 3). Hellström⁴³⁴, Atina'da üretildiğini; Rotroff⁴³⁵, ise Kıbrıs amphoralarının minyatür versiyonu olduğunu savunur. Thompson, kırmızı hamurlu gri yüzeyle unguentariumların Atina örnekleri olduğunu düşünmektedir. Hamur rengine bakıldığında mika ağırlıklı kilin Ege ve Anadolu kökenli olduğu düşüncesi sunulmuştur⁴³⁶. Bölgesel üretimin çok olduğu bilinmekte ve birçok fırın kontexleri bulunmaktadır. Gordion'da fırınlarda ele geçen unguentariumların bölgesel seramik karakterini yansıtmıştır⁴³⁷.

Atina, Korinth, Tarsus, Labraunda, Pergamon, Ephesos, Stratonikeia, Kaunos, Knidos, Kıbrıs, Alexandria gibi pek çok merkezde fusiform tipine rastlanmıştır.

İğ formlu unguentariumlar Roma Dönemi'nde kaide düz dar tabanlı olur. İğ form İtalya'da MS. 15. yüzyıla kadar görülür⁴³⁸. Fusiform unguentariumların üretimi tamamen durmamış, kaideleri düz yapılan bu form değiştirilerek kullanılmaya devam

---

⁴³² Ingrid R. Metzger, *Die Hellenistische Keramik in Eretria*, Francke, Bern, 1969, s. 28.

⁴³³ Thompson, "Two Centuries of Hellenistic Pottery", s. 472.

⁴³⁴ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 25.

⁴³⁵ Rotroff, "Hellenistic Pottery: The Plain Wares", s. 142.

⁴³⁶ Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, ss. 23-25.

⁴³⁷ G. Roger Edwards, "The Gordion Campaign of 1958: Preliminary Report", *AJA*, Vol. 63, No. 3, 1959, s. 267.

⁴³⁸ John W. Hayes, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, British Museum Press, London, 1997, s. 85.

edilmiştir⁴³⁹. Bulbous ya da soğan gövdeli unguentarium olarak adlandırılır. MÖ. 1. yüzyılın ortalarından MS. 6. yüzyıl sonlarına kadar sık kullanıldığı bilinir. Bulbous tipi dışa dönük dudak, uzun boyun, boyundan aşağıya doğru genişleyen torba bir gövde ve geniş düz dip genel özelliğidir (Tablo 8. 4). Roma Dönemi eserleri oldukça parlak, siyah veya kahverengi astarlıdır⁴⁴⁰. Küçük boyutlu bir tip olan bulbous unguentariumları 4-5 cm arasında yüksekliğe sahiptir⁴⁴¹. Sardes, Samos, Filistin, Atina, Fenike ve Mısır gibi yerleşim yerlerinde bulunmuştur.

Form olarak ince uzun boyun ve ince uzun kaideli olması ayakta dik durmasını zorlaştırmıştır. Fusiformlu unguentariumların yatay kullanılacağı düşüncesini akla getirmiştir. Yatay olarak kullanılsa da içindeki sıvı ve merhemlerin dökülmesini ya da buharlaşarak uçmasını engelleyecek tıplar gerekmektedir. Tıpların balmumu veya mantar gibi organik maddelerden yapılacağı fikrini ortaya çıkarmıştır⁴⁴². Geç dönem unguentariumlarının pişmiş toprak tıpları insitu halinde bulunmuştur⁴⁴³. Cam kaplar için kurşundan yapılan tıplar yaygındır.

Dar boyunlu unguentariumların içindeki akışkan maddelerin kullanımı ile ilgili varsayımlar bulunmaktadır. Şarap, su, yağ, bal, merhem ve parfüm gibi malzemelerin kaşık yardımı ile içinden alındığı veya boynunu kırarak içindeki malzemeye ulaşıldığı fikri ileri sürülmüştür⁴⁴⁴.

Pişmiş toprak unguentariumlar üretimi yerini cama bırakmıştır. Daha ucuza mal edilen cam unguentariumlar üfleme tekniğiyle yapılmıştır (Tablo 8. 5). En erken üfleme tekniğiyle yapılan cam unguentarium örnekleri Toscanella'da MÖ. 3. ve 2. yüzyıla tarihlenir⁴⁴⁵. MÖ. 1. yüzyılın 2. yarısından MS. 3. yüzyılın sonuna kadar cam unguentariumlar kullanılmıştır. Cam üretimi Augustus Dönemi'nde Roma sınırlarının dışına çıkmıştır. Armudi gövdeli, küresel gövdeli, tüp biçimli, nokta dipli, şamdan, makara biçimli, bulbous, ve iğ biçimli cam unguentariumlar tiplere ayrılmıştır.

⁴³⁹ John W. Hayes, "A New Type of Early Christian Ampulla", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 66, 1971, s. 243.

⁴⁴⁰ Hayes, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, s. 87.

⁴⁴¹ Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 99.

⁴⁴² Hayes, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, s. 85; Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 114.

⁴⁴³ Celal Şimşek ve Bahadır Duman, "Laodikeia'da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları", Kayhan Dörtlük ve Tarkan Kâhya ve Remziye Boyraz (eds.), *Adalya*, No. X, Suna İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2007, s. 305.

⁴⁴⁴ Anderson Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", s. 115.

⁴⁴⁵ Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, s. 22.

Bazı cam unguentariumların içinde zeytinyağı kalıntılarına rastlanılmıştır⁴⁴⁶. İngiltere’de içeriği korunmuş birkaç cam unguentarium üzerinde analiz yapılmıştır. İçinde reçineli şarap ve günlük tespit edilmiştir. Knossos’taki bir oda mezarında içinde pembe toz bulunan cam bir unguentarium bulunmuştur. Bu tozun kırmızı aşı boyası olduğu ve kozmetik için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir⁴⁴⁷.

Farklı alanlarda bulunan unguentariumların farklı yerlerde betimlendiği görülmektedir. Mezar stelleri üzerinde betimlenen unguentariumların fonksiyonları hakkında bilgiler vermektedir. Bazen mezar stellerinin raflarında bazen de kadın, çocuk ya da hizmetçi tarafından taşınırken betimlenir. Unguentariumla birlikte ayna, pyxis, kalathos, tarak gibi nesnelere mezar stelinin kadınlara ait olduğunu göstermektedir⁴⁴⁸. Her unguentarium betimi görülen mezar stelinin kadına ithaf etmek doğru değildir. Strigilis, at, asa, miğfer, balta, unguentarium, kadeh ve zafer çelenkleri gibi eşyalar mezar stelinin erkek ya da askere ait olduğu belirtir.

Yağ bazlı parfümlerin hem yaşayanların hem de ölümlerin kişisel bakım ürünüdür. Adak ve cenaze armağanı olarak, aynı zamanda tıbbi tedavi için de kullanılmıştır⁴⁴⁹. Parfümleriyle ünlü olan İskenderiye Helenistik Dönemde merkez olarak görünse de Akdeniz’in her yerinde kokular üretilmiştir. Antik kaynaklar ise Atina⁴⁵⁰’daki üretime atıfta bulunmaktadır. Unguentariumların içinde pahalı parfümler, yağlar gibi bakım ürünleri haricinde silphium, bal, sirke, garum⁴⁵¹, sıvı çeşniler ve ilaçların taşındığı bilinmektedir⁴⁵².

Bu merhemlin asıl kullanım amacı insan sağlığı ve vücut esnekliğini korumaktır. Ancak zamanla lüks bir ürün olarak kabul görmüştür⁴⁵³.

Unguentariumların içindeki madde ne olursa olsun törenlerde pek çok farklı kullanımı olmuştur. Ölen kişinin yağlanması, ölüyü mezara yerleştirirken mezarın

---

⁴⁴⁶ Dan Barag, “Two Roman Glass Bottles with Remnants of Oil”, *Israel Exploration Journal*, Vol. 22, No. 1, 1972, s. 24-26.

⁴⁴⁷ Anderson Stojanović, “The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria”, s. 116.

⁴⁴⁸ Marc Waelkens, *Die Kleinasiatichen Türsteine: Typologische und Epigraphische Untersuchungen der Kleinasiatichen Grabreliefs mit Scheintür*, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1986, no. 337-399.

⁴⁴⁹ Rotroff, “Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material Part 1”, s. 176.

⁴⁵⁰ Plinius, *Natural History*, XIII. 2. 4-6.

⁴⁵¹ Antik Yunan ve Roma’da kullanılan bir tür balık sosudur.

⁴⁵² Hellström, *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, s. 24.

⁴⁵³ Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, s. 364.

çevresine şarap ve yağ dökmek, ölünün vücudu yakıldıktan sonra kalan kemiklerin şaraba batırılması⁴⁵⁴ ve mezara yağ damlatılması, törene katılanların mezar başında yağ dökmesi gibi durumlar tören ritüelidir. Mezarlarda birden çok unguentarium bulunabilir. Mezarlardaki unguentarium sayısı törene katılan kişilerin sayısını göstermektedir⁴⁵⁵.

3.2. Merhem Kapları

3.2.1. Exaleiptron

ἔξάλειπτρον⁴⁵⁶, Yunanca merhem kabı demektir. Antik dönemde exaleiptron kelimesi kullanılmıştır⁴⁵⁷. Kothon ve plemochoe modern zamanlarda kullanılan isimlerdir⁴⁵⁸. Richter ve Milne bu formu plemochoe olarak tanımlamıştır. Athenaeus, sabit bir ayak üzerinde şekillendirilen pişmiş toprak kap olarak isimlendirmiştir⁴⁵⁹.

Exaleiptron MÖ. 7. yüzyıldan MÖ. 4. yüzyıla kadar üretilmiştir. En temel özelliği ağzın açık olması ve dudağın içe eğik olmasıdır. Exaleiptron, geniş ağız kısmı ve küçük geniş silindirik gövde formundadır. Formun genel yüksekliği 15-20 cm arasında ve gövde genişliği 10-15 cm arasındadır⁴⁶⁰. MÖ. 600'lerde Korinth seramiğinde yaygındır. MÖ. 6. yüzyılda atölyelerin tercih ettiği bu form şekil ve bezeme olarak Atina üretimlerinden farklıdır. En erken Korinth exaleiptronu Smyrna'da bulunmuştur. Ağız kenarları içe dönük ve ayaklı bir kaidesi vardır. Boeotia ve Attika'daki exaleiptronlar gibi ayaklı kaideye sahiptir. Geç Korinth II Dönemi'nde de görülür⁴⁶¹. Korinthli çömlekçiler exaleiptronu düşük ayak halkalı yapmıştır. Boeotian ve Atinalı çömlekçiler yüksek ayak, aslanpençeleri ile sonlanan kaide ya da üç ayaklı exaleiptronlar üretmiştir⁴⁶² (Tablo 9. 2). Üç ayaklı oluşu üç ayaklı pyxis türüne benzetilmektedir.

⁴⁵⁴ Anderson Stojanović, “The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria”, s. 121.

⁴⁵⁵ Anderson Stojanović, “The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria”, s. 122.

⁴⁵⁶ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 493.

⁴⁵⁷ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 89.

⁴⁵⁸ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 107; Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 90.

⁴⁵⁹ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 21; Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 107.

⁴⁶⁰ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 107.

⁴⁶¹ Amyx, *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period*, Vol. II Commentary, s. 470.

⁴⁶² Bettina Kreuzer, “The Exaleiptron in Attica and Boeotia: Early Black-Figure Workshops Reconsidered”, *Shapes and Uses of Greek Vases (7th – 4th centuries b.c.)*. Proceedings of the Symposium held at the Université de Bruxelles, 27-29 April 2006, Athena Tsingarida (ed.) *Études d'Archéologie 3*, Centre de Recherches en Archéologie et Patrimoine, Bruzelles, 2009, s. 24.

Beazley vazoyu ayaklarına göre tip A ve B olarak ayırmıştır. A tipi daha kısa ve genişleyen ayağı varken (Tablo 9. 3), B tipinin disk benzeri orta genişlikte bir ayak bulunmaktadır. A tipi kabın ayağı ters Siana kabının tutamağına benzer bir kulp vardır. B tipi kabın ise gövdesi daha geniş bırakılmış ve daha geniş bir kulpu bulunmaktadır⁴⁶³.

Payne kulba göre üç tipe ayırmıştır⁴⁶⁴. İlk tip, exaleiptron üç makara kulpludur. İkinci tip, yatay tek kulp (Tablo 9. 4), üçüncü tip yatay bükülü kulptur. Siyah figür ve polychrom tekniğinde bezeme yapılmıştır.

Genellikle exaleiptronlar kapaklıdır. Boeotia örnekleri kapaklıdır ve kapak içeriğinin buharlaşmasını önlemektedir. Eski Smyrna'da Korinth Dönemi'ne ait exaleiptronda vanilya kokusu tespit edilmiş ve sıvı parfüm taşıdığı düşünülmektedir⁴⁶⁵. Kreuzer'e göre, kapaksız Korinth ve Attika formları atletlerin spor için kullandıkları tozları içerir ve erkeklerle bağlantılıdır⁴⁶⁶.

Pişmiş topraktan yapılan exaleiptronlar bronz, demir, değerli metal ve taş kullanılarak da yapılmıştır. Mermer exaleiptronların yüksekliği 23 cm civarında ve ayak yükseliği 9 cm civarında olmaktadır⁴⁶⁷. Bazı pişmiş toprak exaleiptronlara mermer görünüm vermek için beyaz renge boyamışlardır⁴⁶⁸.

Yazıtlar, exaleiptronun bir doktorun ekipmanına dâhil edebileceğini ve bunların Atina ya da diğer Asklepios kutsal alanına adanmış olduğunu göstermiştir.

Vazo resimlerinde çoğunlukla banyo yapan ya da cenaze törenlerine katılan kadınların olduğu sahnelerde görülür⁴⁶⁹. Sahneler MÖ. 5. yüzyılın ortası ve 2. yarısında sıklıkla yer alır. Exaleiptron, kadınların odalarında kullandıkları bir parfüm vazosu idi. Ancak cenaze törenlerinde daha genel bir kullanımı olmuştur⁴⁷⁰.

⁴⁶³ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 180; Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 107.

⁴⁶⁴ Amyx, *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period*, Vol. II Commentary, s. 471.

⁴⁶⁵ J. K. Anderson, "Old Smyrna: The Corinthian Pottery", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 53/54, 1958/1959, s. 143.

⁴⁶⁶ Alexandridou, "The Early Black- Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)", s. 30.

⁴⁶⁷ Maria True and Kenneth Hamma, *A Passion for Antiquities: Ancient Art from the Collection of Barbara and Lawrence Fleischman*, Getty Publications, Malibu, 1994, s. 106.

⁴⁶⁸ Coldstream and Eiring and Forster, *Knossos Pottery Handbook Greek and Roman*, s. 87.

⁴⁶⁹ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 89.

⁴⁷⁰ Pipili, "White-Ground Lekythoi in Athenian Private Collections: Some Iconographic Observations", s. 243

Yunanlılar ölümlere süt, şarap, yağ, su ve parfüm sunmak için kullanmışlardır⁴⁷¹. Banyodan sonra düzenli olarak kullanılan parfüm kabı olarak kabul edilirse ritüellerden sonra ve cenaze törenlerinde arındırma amaçlı da kullanıldığı düşünülebilir. Muhtemelen exaleiptronlarda koku, kokulu su, merhem, pudra gibi kozmetik ürünleri parmakla, süngerle ya da bez parçası yardımı ile sürülerek kullanılmıştır⁴⁷². Betimlemelerde cenaze töreni, düğün töreni, diğer ritüeller gösterilir ve hep kadın ile ilişkilendirilir. Kadın mezarlarında bulunduğu kadar erkek mezarlarında da exaleiptron bulunmuştur. MÖ. 6. yüzyıl Boeotian örneklerinde erkeklerle exaleiptron arasında bağlantı kurulan ikonografiler vardır⁴⁷³. Beyaz zeminli lekythoslar üzerinde mezar işlevi için kullandığını gösteren betimlemeler görülmüştür.

3.2.2. Lekanis

‘λεκάνις⁴⁷⁴’ yiyecek koymak, yıkamak gibi hem sofralarda hem de kişisel amaçla kullanılan bir kaptır. Lekanis kapaklı ve iki yatay kulplu düz bir kâsedir.

Lekanis sığ ve ayaklı bir çanaktır. Genelde kapaklıdır. Kapakların merkezinde topuzu olan yüksek bir kulp yer alır. Gövde üzerinde de yatay kulp bulunur. Kulpları metal kapların taklididir⁴⁷⁵. Kaidesi halka biçimindedir. Form MÖ. 6. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkar⁴⁷⁶. MÖ. 5. yüzyılın 2. yarısında popüler olmuştur. Attika siyah figürin erken örnekleri Vari nekropolünde bulunmuştur. Örnekler Nettos ve Panther ressamlarının çalışmaları olduğu bilinmektedir⁴⁷⁷.

Kapaksız lekanisler geniş yassı çıkıntılı bir ağza, iki yatay şerit kulp ve dışa dönük halka kaideye sahiptir⁴⁷⁸ (Tablo 10. 1). Ağız kenarının altında iki yatay kulp deri ve hasır sepetlerin kulplarından kopyalanmıştır. Yatay kulplar skyphos tipi kulplar yapılmıştır. Yüksek ve dışa dönük halka kaide zamanla alçak halka kaide yapılmaya başlar. Kaide üzerindeki bu değişimler tarihleme ve üretim atölyeleri hakkında bilgi vermektedir. Bu lekanisler, Geç Geometrik Dönemi sığ kaselerden türemiş ve erken siyah figürlü örneklerin öncüsü olmuştur. Kapaksız lekanislerin ilk

⁴⁷¹ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 22.

⁴⁷² Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 35.

⁴⁷³ Alexandridou, “The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)”, s. 30.

⁴⁷⁴ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 883.

⁴⁷⁵ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 92.

⁴⁷⁶ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 24.

⁴⁷⁷ Moore and Philippides, “Attic Black Figured Pottery”, s. 51.

⁴⁷⁸ Alexandridou, “The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)”, s. 26.

örnekleri MÖ. 7. yüzyılda ortaya çıkmış ve MÖ. 500 yılına kadar devam etmiştir. MÖ. 7. yüzyılda lekanislerin iç ve dış yüzeyinde, ağız kenarında kırmızı bantlar yer almıştır. Bantların MÖ. 6. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmadığı görülmüştür.

Kapaklı lekanislerden sonra kurdele kulplu kapaklı tip ortaya çıkmıştır. Erken örneklerde gövde yüksek ve kulplara doğru dikleşme olur. Halka kaide alçalır. Erken dönemde kaidenin altı rezerve bırakılır. Geç örneklerde kaidenin merkezi nokta ve firnis çemberlerle bezenmiştir. En sık rastlanan bu tip MÖ. 4. yüzyıla kadar üretimi devam etmiştir⁴⁷⁹. MÖ. 6. yüzyılda ince cidarlı ve mat siyah firnisli, bezeme alanlarında kırmızı ek boya sıkça kullanılmıştır. MÖ. 4. yüzyılda siyah figürlü lekanisler daha küçüktür.

Kapaklı lekanislerin MÖ. 6. yüzyılda kapakları kubbelidir⁴⁸⁰. MÖ. 5. yüzyıldan itibaren kapak giderek düzleşir ve yüzyılın sonuna kadar kapağın açısı keskinleşir (Tablo 10. 2). Kapaklı örnekler KX Ressamı ve Dresden grubuna atfedilmiştir⁴⁸¹.

Lykinic lekanis ismi Beazley tarafından lekanis kapağında lykinos yazısının keşfedilmesiyle isimlendirilmiştir⁴⁸². Bu formun özelliği; alçak ve geniş kâsenin yüzeyinde plastik bir bantlı olması, yüksek ağız kenarına sahip olması, karşılıklı duran iki yatay kulp ve halka kaideye sahip olmasıdır (Tablo 10. 3). MÖ. 5. yüzyıl sonunda gövde üzerinde bulunan bantın ortadan kalktığı ve dar kâse görünümüne sahip olduğu görülmüştür. Lykinic kapaklar topuz biçiminde tutamağı vardır.

Lekanisler üzerinde tek bir sahne yer almaz. Silah taşıyan iki kadın, kolye takas eden iki kadın, çocuk ve atı tutan adam gibi çoklu sahnelerin başında öne çıkan kadın figürüdür⁴⁸³. Eros, kadın başı, hayvan temalı frizler ve düğün törenleri gibi konular işlenmiştir.

İçinde çeşitli ürünlerin saklandığı bu kabın siyah firnisli örnekleri kozmetik eşyası olarak kullanılmıştır. Bazı siyah firnisli lekanislerin servis tabağı olarak

---

⁴⁷⁹ Sparkes and Talcott, ‘‘Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1’’, s. 166.

⁴⁸⁰ Moore, ‘‘Attic Red Figured and White Ground Pottery’’, s. 54.

⁴⁸¹ Alexandridou, ‘‘The Early Black- Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)’’, s. 26; Moore and Philippides, ‘‘Attic Black Figured Pottery’’, s. 52.

⁴⁸² Form gelişimi için bk. Sparkes and Talcott, ‘‘Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1’’, s. 168.

⁴⁸³ Florence Le Bars Tosi, ‘‘Sur un Couvercle Lékanis à Figures Rouges du Musée Archéologique de Naples: Attribution et Nouvelle Interprétation Iconographique’’, *Revue Archéologique*, Fascicule 2, Presses Universitaires de France, Paris, 2017, s. 353.

kullanılabileceği öne sürülmüştür. Kozmetik eşyası dışında servis kabı olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür. Düğün hediyesi ve mezar hediyesi olarak da kullanım görmüştür⁴⁸⁴.

Photios⁴⁸⁵ podanipter⁴⁸⁶ ismini lekane için kullanmış ve lekanisi pişmiş toprak düz bir kase olarak tanımlamıştır. Lekane yerine Lekanion, lekanis gibi kapların pişmiş yemek ve benzerleri için kullanıldığını ifade etmektedir. Eupalia⁴⁸⁷’da, babaların gelinlere mücevherleri lekanislere koyarak gönderdikleri hediye kutusu olduğu da söylenir. Gelinlerin lekanislere baharat ve iplik yerleştirerek damat evine getirdiği düşünülmektedir. Düğünlerle bağlantılı vazolarda kadınlar giyinirken, hazırlanırken kullanılan ürünler veya küçük eşyalar için (oyuncak, baharat, iplik) tercih edilen kaptır⁴⁸⁸. Pyxisler gibi mezarlarda görünür.

3.2.3. Lykion

Yunanca ‘λύκιον⁴⁸⁹’ bir tür dikendir. Lykion; Likya ve Kapadokya’da yetişen yabani bir bitkidir. Göz hastalığının tedavisinde kullanılan, adının damgalandığı merhemde seramik ve kurşun kaplar ilaç kapları olarak tanımlanmıştır. Lykion içinde bulunan maddeden ismini almaktadır. Diğer ilaçlar ve kozmetiklerin için uygun bir kap olabilir.

Hindistan’da yetişen dikenli bir çalı olan lykion bitkisinin tohum ve köklerini bakır kap içinde kaynatılarak krem elde edilir. Plinius tıbbi amaç için üretilen bu krem Hindistan’dan ithal edilen deve ya da gergedan derisinden yapılmış şişelerde saklandığından bahsetmektedir. Pelion Dağı’nda da yetişen bu dikenli çalı Yunanistan’da Chironian pyxanathus adıyla anılmaktadır⁴⁹⁰. Dioscorides; kremin göz kapağı kaşıntısına, kulak ve bademcik iltihaplarına, dişeti yaralarına, dudak ve

⁴⁸⁴ Sparkes and Talcott, “Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1”, s. 164; Kathleen M. Lynch and Mark L. Lawall and Lisa M. Little, “The Symposium in Context: Pottery from a Late Archaic House near the Athenian Agora”, *Hesperia Supplements*, Vol. 46, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 2011, s. 159.

⁴⁸⁵ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 23.

⁴⁸⁶ Ayak yıkamada kullanılan bir kaptır, bilgi için bk. Birch, *History of Ancient Pottery: Greek, Etruscan, and Roman*, s. 101.

⁴⁸⁷ Evliliğin ertesi günüdür, bilgi için bk. Ayşe Gül Akalın, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 33, Cilt: 21, 2003, s. 30.

⁴⁸⁸ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 112.

⁴⁸⁹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 906.

⁴⁹⁰ Plinius, *Natural History*, XII. 15. 31.

perineal⁴⁹¹ çatlaklarına iyi geldiğini bildirir⁴⁹². Aynı zamanda su ile birlikte alındığında kolik, dizanteri, öksürük ve kuduz gibi hastalıklarında tedavisinde kullanılmıştır.

İmparator Claudius Dönemi'nde tanınan hekim Scribonius Largus, Hint Lykion'un etkisinin başka hiçbir göz merheminde olamayacağını savunmuştur. Hindistan'da lykion kremi Rusot veya Ruswut olarak isimlendirilmiştir⁴⁹³.

Bu kapların kökeni Mısır'da MÖ. 3. binlere kadar uzanmaktadır. Yunan dünyasında ve Lidya'da MÖ. 6. yüzyılda yaygındır⁴⁹⁴. Helenistik Dönem boyunca lykionlarda krem ticareti yapılmıştır.

Suriye-Filistin'de bulunan bir kabın üzerinde "gençliğin çiçeği" yazısının olması güzellik için hazırlandığına işaret etmektedir⁴⁹⁵. Attik şişeler kulpsuz ve armut şeklindedir. Hafifçe genişleyen bir ağız, yükseltilmiş taban ve düz diplidir. Lykion 2,5- 6,5 cm yüksekliğine sahiptir⁴⁹⁶. Gövdede yazıt bulunmaktadır. Yazıtlarda lykion, nard, iris parfümü, sedef otu ve tıbbi ilaçların isimleri geçmektedir⁴⁹⁷.

Lykionların gövdelerinin üzerinde kabın içinde bulunan madde ya da kremi hazırlayan kişinin adı görülür. Bazıları da eczacının mührünü veya kalıplaşmış adını taşımaktadır⁴⁹⁸. Morgantina, Priene ve Atina'daki seramikler eczacının adının mührünü taşımaktadır⁴⁹⁹. Sjöqvist, hem günlük hem de dini alanda kullanıldığını öne sürmektedir⁵⁰⁰. Lykionların içinde bulunan maddelerin korunması

---

⁴⁹¹ Vajina ile makat arasındaki bölge.

⁴⁹² Dioscorides, *De Materia Medica*, Book 1, s. 133.

⁴⁹³ Sir James Y. Simpson, "Notes on Some Ancient Greek Medical Vases for Containing Lykion; and on the Modern Use of the same Drug in India", *Archaeological Essays*, John Stuart (ed.), Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1872, s. 190.

⁴⁹⁴ Gül Işın, "Ointment or Medicine Vessels from Patara: An Overview of a Simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World", *Archäologischer Anzeiger*, Vol. 2, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 2002, s. 85.

⁴⁹⁵ Rotroff, "Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material Part 1", s. 198.

⁴⁹⁶ Luigi Taborelli, "Sull'isola del Gattopardo", *Papiri, Medicina Antica e Cultura Materiale*, Nicola Reggiani (ed.), Athenaeum Edizioni Universitarie, Parma, 2018, s. 76.

⁴⁹⁷ Robert Houston Smith, "Bloom of Youth: A Labelled Syro-Palestinian Unguent Jar", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 112, 1992, s. 164.

⁴⁹⁸ G. Roger Edwards, "Corinthian Hellenistic Pottery", *Corint Vol. VII*, No. 3, Princeton, New Jersey, 1975, s. 99.

⁴⁹⁹ Malka HersHKovitz, "Miniature Ointment Vases from the Second Temple Period", *Israel Exploration Journal*, Vol. 36, No. ½, 1986, s. 50.

⁵⁰⁰ Edwards, "Corinthian Hellenistic Pottery", s. 100.

gerekmektedir. Mısır'dan bir lykion örneğinin içindeki aromatik madde veya ilacın korunması için bir bezle kapatılmıştır⁵⁰¹.

Simpson, gövdede bulunan mühürleri dört grup altında toplamıştır. Birinci mühür grubu, British Museum'da bulunan kurşun krem kabıdır. Bu kabın bir yüzünde tripot, diğer yüzünde Yunanca 'ΛΥΚΙΟΝ ΠΑΡΑΜΟΥΣΑΙΟΥ' yer almaktadır. İkinci grupta ise; 'ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΛΥΚΟΝ' mührü bulunmaktadır. Fakat 'ΛΥΚΟΝ' yazısında hata olduğu düşünülmektedir. Üçüncü grupta ise; 'ΙΑΚΟΝΟC ΑΥΚΙΟΝ' mührü yazılmıştır. Dördüncü grupta da 'ΙΑΚΟΝΟC ΑΥΚΙΟΝ' mührü vardır⁵⁰².

Lykionlar 6 gruba ayrılmıştır. İlk grup Atina Agora grubudur. MÖ. 4. yüzyılın 3. çeyreğinde kullanılmaya başlamıştır. Agora'daki lykionlar üç alt grupta değerlendirilmiştir. İlk alt grup; dışa dönük kaideli, kulpsuz, bikonik gövdelidir (Tablo 11. 1). İkinci alt grup; orta Stoa binasında bulunmuştur. MÖ. 175 yılına tarihlenen lykionların kaideleri ilk gruba göre daha uzundur ve gövdesi daha dardır (Tablo 11. 3). Üçüncü alt grup; düz dipli ve oval gövdelidir. Bu grup 3. yüzyılın sonu ve 2. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir⁵⁰³ (Tablo 11. 2). Atina tipi Morgantina'da da bulunmuştur. Sjöqvist tarafından sınıflandırılan lykionların Tip 3A ve Tip 3B örnekleriyle benzerlik göstermektedir⁵⁰⁴.

İkinci grup, Morgantina grubu 4 farklı alt gruba ayrılmıştır. Tip 1A; genişleyen ağız, içbükey boyunlu, gövde armut şeklinde, yüksek kaideli, dikey ya da yatay kulpludur (Tablo 11. 4). Tip 1B; içbükey boyun, boyun Tip 1A'ya göre daha dar, kaideye doğru genişleyen gövde, kaide içbükey kıvrımlı ve dikey iki kulba sahiptir (Tablo 11. 5). Tip 1A ve Tip 1B'de 'ΛΥΚΙΟΝ' mührü gövde üzerindedir. Tip 2A'nın hafif genişleyen ağız, boyun geçişi yumuşak ve geniş, konik gövdesi, yüksek kaidesi ve iki yatay kulbu vardır. Yazıt iki kulp arasındadır (Tablo 11. 6). Tip 2B ise daha dar boyunlu ve yükseltilmiş kaidelidir (Tablo 11. 7). Tip 2A ve Tip 2B'de 'ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΛΥΚΙΟΝ' mührü yer almaktadır⁵⁰⁵. Tip 3A düz ağızlı, geniş

⁵⁰¹ Taborelli, "Sull'isola del Gattopardo", s. 81.

⁵⁰² Simpson, "Notes on Some Ancient Greek Medical Vases for Containing Lykion; and on the Modern Use of the same Drug in India", s. 188.

⁵⁰³ Rotroff, "Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material Part 1", s. 198.

⁵⁰⁴ Erik Sjöqvist, "Morgantina: Hellenistic Medicine Bottles", *AJA* Vol. 64, No. 1, 1960, pl. 19, fig. 7-9.

⁵⁰⁵ Sjöqvist, "Morgantina: Hellenistic Medicine Bottles", s. 80.

boyunlu, şişkin gövde, dar yükseltilmiş kaideli ve kulpsuzdur. 3A tipinin mühründe yazıt yoktur. Asklepion başı mühür olarak kullanılmıştır. Tip 3B dışa taşkın dudaklı, düz kenarlı, gövde kaideye doğru keskinleşir. Kaide yüksek ve kulp yoktur. Bu tipte yazıt veya mühür bulunmaz. Tip 4, Tip 2 ve Tip 3'ün karışımıdır (Tablo 11. 8).

Üçüncü grup; Patara⁵⁰⁶ grubu Küçük Asya merkezlidir. Bikonik gövdelidir. Düz ağız kenarlı, içbükey boyunlu, gövde merkezde keskinleşir ve kaideye doğru daralır. Kaide düz dipli ve kulpsuzdur (Tablo 11. 11). Kabın yüksekliği 4-5 cm arasındadır. Patara grubu Hershkovitz⁵⁰⁷ sınıflandırmasının Tip B ve Tip C grubuna benzemektedir.

Dördüncü grup; Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio-Palestina grubu Hershkovitz tarafından sınıflandırılmıştır. Tip A, Morgantina örneklerinin 4. tipine ve Atina Agora'sı buluntularıyla benzerlik göstermektedir (Tablo 11. 12). Tip B ise, Patara buluntuları gibi gövdede keskinleşmektedir (Tablo 11. 13). Tip C, küçük dar ağızlı, uzun boyunlu, basık küre gövdeli, yüksek uzun kaidelidir (Tablo 11. 14). Tip D⁵⁰⁸ ise, diğerlerinden farklıdır (Tablo 11. 15). Tek kulplu testi formundadır. Kalın dudaklı, geniş ağızlı, küre gövdeli, düz dipli ve ağızdan gövde üzerinde bağlanan şerit ya da halka tek kulbu vardır. Yüksekliği 3-5 cm arasında değişmektedir.

Beşinci grup; Atina Agora- Louvre grubu olpenin minyatür halidir. Tek kulplu armut gövdelidir (Tablo 11. 16). Geniş ağızlı, içbükey uzun boyunlu, oval gövdeli, gövde kaideye doğru daralmaktadır. Yüksek uzun kaideli ve ağız üzerinden gövdeye bağlanan halka kulp vardır. Atina Agora kazılarında çıkan buluntular bu grubun en iyi örnekleridir⁵⁰⁹. Louvre⁵¹⁰ Müzesi'ndeki bir buluntuda 'ιασονος λύκιον' yazıtı gövde üzerindedir. MÖ. 5. yüzyılda ilk olarak kullanılmaya başlamıştır.

Altıncı grup; Priene grubudur. Dışa taşkın dudaklı, geniş ağızlı, silindirik gövdeli, yükseltilmiş halka kaideli ve kulpsuzdur. 10 cm yüksekliğindedir. Priene buluntularında eczacı isimlerinin olduğu mühür bulunur (Tablo 11. 17).

---

⁵⁰⁶ Gül, "Ointment or Medicine Vessels from Patara: An Overview of a Simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World", s. 89.

⁵⁰⁷ Hershkovitz, "Miniature Ointment Vases from the Second Temple Period", s. 48.

⁵⁰⁸ Hershkovitz, "Miniature Ointment Vases from the Second Temple Period", s. 49.

⁵⁰⁹ Rotroff, "Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material Part 1", pl. 139. 1774-1777.

⁵¹⁰ Sjöqvist, "Morgantina: Hellenistic Medicine Bottles", fig. 14.

3.2.4. Pyxis

Yunanca ‘*πυξίς*⁵¹¹’ kelimesi; tahtadan yapılan doktorların ilaçları koymak için kullandığı bir kutu, kadınların kozmetik eşyalarını koyduğu kap anlamına gelmektedir. Attik ismi *κυλιχνίς* olarak görülmektedir⁵¹². Quintilian⁵¹³, pyxisi herhangi bir malzemedan yapılmış kutu olarak tanımlar.

Genellikle silindirik, yuvarlak gövdeli kapaklı, çoğuklukla kulpsuz küçük bir kaptır⁵¹⁴. Protogeometrik Dönem’den başlayarak MÖ. 3. yüzyıla kadara üretildiği bilinmektedir. Desborough, Protogeometrik seramiğini ikiye ayırmıştır. Küresel gövdeli, torus profilli bir ayağa sahiptir. Konik kapaklı ve kulp yoktur. Diğeri ise dikey iki kulplu, kulplar omuza bağlanmıştır⁵¹⁵.

Erken Geometrik seramiğindeki pyxisler, Protogeometrik Dönem’in küresel tiplerinden türemiştir. Erken Geometrik pyxisleri oval tiplidir. Geç dönemde ise pyxislerde düzleşmeler olur. Bazı Geometrik Dönem örneklerinde kapakların üstünde at figürleri vardır⁵¹⁶ (Tablo 12. 1).

Protokorinth pyxisler düz kenarlı ya da içbükey konkav kenarlıdır⁵¹⁷. Gövde silindirik, kapak yüksek ve kubbe şeklinde, kapağın tutamağı düğme biçimindedir. Kaide düz ve yatay iki kulp bulunmaktadır. Gövde ve kapak üzerinde hayvan figürlü frizler vardır. Erken Korinth Dönem pyxisleri kulpsuzdur. Ağızları dardır. Kapaklar çıkıntılıdır. Orta Korinth Dönemi’nde dik kulplu, dışbükey yüksek ayaklı, gövdeye doğru daralan gövdeye sahiptir. Aynı zamanda halka kulplu, geniş kapaklı ve tutamaklı örnekleri de vardır. Orta Korinth ve Geç Korinth Dönemi pyxislerinde plastik kadın başlı kulplarda yer almaktadır.

Tripod, Nikosthenik, A, B, C, D ve Pudra tipi gibi farklı tipte pyxisler bulunmaktadır. Tripod tipi pyxisler Erken Korinth Dönemi’nden Geç Korinth sonuna kadar üretilmiştir. MÖ. 6. yüzyıl boyunca görülmektedir. Kapaksız kase yüksekliği

⁵¹¹ Liddell and Scott, *A Greek-English Lexicon*, s. 1347.

⁵¹² Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 20; Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 137.

⁵¹³ Quintilianus, *The Institutio Oratoria*, H. E. Butler (ed.), Harvard University Press, London, 1976, VIII. 6. 35.

⁵¹⁴ Cook, *Greek Painted Pottery*, s. 223.

⁵¹⁵ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 127.

⁵¹⁶ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 127.

⁵¹⁷ Dunbabin and Payne, “*Perachora: The Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia; Excavations of the British School of Archaeology at Athens 1930-1933*”, s. 103.

4,5 ile 8,5 cm arasında değişmektedir⁵¹⁸. Gövde silindirik kase biçimindedir. Kapak kubbe şeklinde ve aralıklı üç ayak kabı taşımaktadır. Kapağın merkezinde tutamak şeklinde topuz görülmektedir (Tablo 12. 2).

Nikosthenik pyxisler Atina atölyelerinde MÖ. 6. yüzyılın 2. yarısı ve MÖ. 5. yüzyılın ilk yıllarında üretilmeye başlamıştır⁵¹⁹. Tip ismini çömlekçi Nikosthenes'ten almıştır. Kaideye doğru daralan uzun konik gövdeli, kapakta yüksek topuz, tek basamağı olan yüksek kaide ve kulpsuz bir tiptir (Tablo 12. 3). Kabın genel yüksekliği 13 ile 19 cm arasında değişmektedir. Genellikle kırmızı figür tekniğinde resmedilmiştir. İlk olarak Naukratis ve Samos'taki Doğu Akdeniz tapınaklarında ve aynı zamanda Chiusi'deki Etrüsk nekropolünde ortaya çıkmıştır⁵²⁰.

A tipi; iç bükey ya da silindirik gövdeli, üç ya da dört ayaklıdır⁵²¹. Geç dönem örneklerinde kaide halka şekline dönüşmüştür. Kapak düz ve gövdeye kenetlenmiştir. Kapağın merkezinde yükseltilmiş topuz görülmektedir. Kapağıyla birlikte 11 cm yüksekliği bulunmaktadır⁵²². MÖ. 6. ve 4. yüzyılda ağırlıklı olarak görülmektedir (Tablo 12. 4).

B tipi; kubbe şeklinde kapak ve silindirik kısa kaidelidir. Dikey kenarlı silindirik gövdelidir (Tablo 12. 5). B tipi pyxis hem kırmızı hem de siyah figür tekniğiyle üretilmiştir⁵²³. MÖ. 5. ve 4. yüzyılda sevilen bir kap tipi olmuştur. Pudra kutusu olarak düşünülen bu tip, pek çok tasvirde tütsü kutusu olarak kullanıldığını göstermektedir. B tipinde düz, silindirik gövdenin üzerinde üstü kubbe biçiminde derin kapak ve halka kaidesi bulunmaktadır. Pyxislerin boylarının yüksekliği kadar kapak çapı da önemlidir. Kapakların ortalama çapı 8-12 cm'dir⁵²⁴.

C tipi; A tipinin geç halidir. Silindirik, sığ iç bükey profilli gövde, halka biçiminde kısa kaide, kapağın üstünde topuz şeklinde kulp, kapağın merkezinde

---

⁵¹⁸ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 227.

⁵¹⁹ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 234.

⁵²⁰ Claire L. Lyons, "Nikosthenic Pyxides between Etruria and Greece", *Athenian Potters and Painters Volume II*, John Howard Oakley and Olga Palagia (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2009, s. 164.

⁵²¹ Kanowski, *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, s. 128.

⁵²² Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 227.

⁵²³ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 175.

⁵²⁴ Schreiber, *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, s. 229.

metalden halka, kapak kubbe biçiminde kavislidir⁵²⁵ (Tablo 12. 6). MÖ. 5. ve 4. yüzyılın sonlarında popülerdir. Hem kırmızı hem de siyah figür tekniğiyle üretilmiştir. Yükseklik 6-7 cm arasında, genişlik 14-18 cm'dir.

D tipi; B tipine biçimsel olarak benzer özelliklere sahiptir. B tipi pyxise göre daha yalın, küçük silindirik bir kap tipidir. Kapak düz disk biçimindedir (Tablo 12. 7). Görünüşte basit yuvarlak bir kutudur. Yüzük veya küpelerin saklandığı, farklı amaçlarla kullanılan pudralar için uygun bir tiptir⁵²⁶. MÖ. 5. ve 4. yüzyılda popülerdir. Kırmızı figürlü pyxisler Atina'da çok yaygındır.

Pudra tipi; Geç Korinth Dönem'de ortaya çıkar. Kutu ayaksızdır. Kapak genellikle kabın yüksekliğinden daha derindir (Tablo 12. 8). Genişlik 4,5 ile 7 cm arasında değişmektedir. Bu tip MÖ. 7. yüzyılın başlarında Korinth'te üretilmeye başlar ve MÖ. 6. yüzyılda Atina tarafından ödünç alınmıştır⁵²⁷.

Kadınların mücevher ve diğer süs eşyalarını koydukları pyxisler altın, gümüş, fildişi, sedef ve kaplumbağa kabuğundan yapılmıştır⁵²⁸. Gümüş pyxisler MÖ. 5. yüzyılda bilinmemektedir. Yunanistan, Etruria, Taman ve Kerch yarımadalarında ahşap pyxisler bulunmuştur⁵²⁹.

Cam pyxisler genellikle küçük, kapaklı dairesel veya çokgen kenarlı kutudur⁵³⁰ (Tablo 12. 9). Mavi, yeşil, beyaz, sarı ve altın şeritler gövde etrafındadır⁵³¹. Kaide düzdür. MÖ. 1. yüzyıl pyxislerinin yükseliği 4 cm'den fazladır. Kapak genişliği 7,5 ile 9,5 cm arasındadır. Silindir gövdeli pyxislerin bazı örnekleri küçük halka kulpludur⁵³². Gövde üzerinde palmet motifleri görülmektedir.

MÖ. 5. yüzyılda tütsü kabı olarak temsil edilmiştir⁵³³. Berlin'de bir mezar stelinde genç bir kızın elinde hafif çıkıntılı kenarı olan silindirik bir kutu tuttuğu

⁵²⁵ Clark and Elston and Hart, *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, s. 137.

⁵²⁶ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 173.

⁵²⁷ Sparkes and Talcott, "Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1", s. 175.

⁵²⁸ Smith, *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, s. 269.

⁵²⁹ Sally Rutherford Roberts, *The Attic Pyxis*, Ares Publishers, Chicago, 1978, s. 3.

⁵³⁰ Stern, *Roman Mold-blown Glass: The First Through Sixth Centuries*, s. 31.

⁵³¹ Axel von Saldern and Birgit Nolte and Peter la Baume and Thea Elisabeth Haevernick, *Gläser der Antike: Sammlung Erwin Oppenländer*, Herausgegeben vom Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg, Hamburg, 1974, s. 104.

⁵³² Stern, *Roman Mold-blown Glass: The First Through Sixth Centuries*, s. 172.

⁵³³ Marjorie J. Milne, "Kylichnis", *AJA*, Vol. 43, No. 2, 1939, s. 250.

görülmüştür⁵³⁴. Ludovisi tahtında elinde pyxis tutan kadın betimlenmiştir. Thymiaterionlar⁵³⁵ ile form bakımından benzerlik taşımaktadır. Bazı pyxislerin içinde beyaz kurşun⁵³⁶ ve zincifre bulunmuştur.

Antik dönemde kadınların kozmetik, tütsü, merhem gibi malzemelerini, kıymetli ya da kıymetsiz takılarını, kişisel eşyaların içinde saklandığı kapaklı bir kaptır. Pyxis; kadınların odalarında, seramik ve mezar kabartmalarında görülür. Pyxis, Roma Dönemi'nde banyo kutusu olarak kullanılmıştır⁵³⁷. Cenaze törenlerinde hediye olarak verildiği sahneler bulunmaktadır. Pyxisler genellikle silindirik biçimlidir. Kadınlı ilişkili konular ressamlar tarafından betimlenmiştir. Bu betimlemelerden pyxislerin sadece kadınlar tarafından kullanılan bir kap olduğu kanıtlanmıştır. Mezar hediyesi olarak pyxisi kullanan kişinin mezarına bırakılmıştır. Bu kapların en önemli işlevi tütsülerin saklanmasıdır⁵³⁸.

---

⁵³⁴ Roberts, *The Attic Pyxis*, s. 3.

⁵³⁵ Antik Yunan'da tütsü kabıdır.

⁵³⁶ Pastil şeklindeki parçalar sayılmadan önce kırılmıştır, bilgi için bk. Percy N. Ure, *Black Glaze Pottery form Rhitsona in Boeotia*, Oxford University Press, London, 1913, s. 44. ; Gianna Giachi vd., “Ingredients of a 2,000- y- old Medicine Revealed by Chemical, Mineralogical, and Botanical Investigations”, *PNAS*, Vol. 110, No. 4, 2013, s. 1193.

⁵³⁷ Richter and Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, s. 20.

⁵³⁸ Roberts, *The Attic Pyxis*, s. 3.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANALİZLER

4.1. Analiz Sonuçları

Ribechini vd., “*Gas Chromatographic and Mass Spectrometric Investigations of Organic Residues from Roman Glass Unguentaria*” adlı çalışmalarında cam unguentariumlar üzerinde yoğunlaşmışlardır. Oplontis Villası’nda yapılan kazılarda yedi adet Roma Dönemi unguentariumun içeriği için kimyasal analiz yapılmıştır. Bu tür merhem kavanozların içeriğinin; cildi yumuşatan kokulu merhemler, tıbbi preparatlar, makyaj ürünleri ve dini ritüel balsamları olduğu ileri sürülmüştür. Roma Dönemi kozmetiklerinde merhem ve kremlerin üretiminde terpenik reçinelerin kullanıldığı bir baza işaret edilmiştir. Fakat şimdiye kadar arkeolojik alanlarda bulunan organik maddelerin analizleri bunu doğrulamamıştır. Gaz kromatografisi- kütle spektrometre yöntemiyle balmumu ve pinaceae reçinesini gösteren mumsu materyale rastlanmıştır. Bu bileşenler, nemlendirici kremlerin ya da cilt kremlerinin hazırlandığını gösteren tortulara işaret etmektedir. Balmumu, kozmetiklerin temelini oluşturmuş olabilir. Çam aroması olması antioksidan özelliğinden dolayı dâhil edilmiştir. Analiz sonuçları kokulu merhemlerin yapımında olan bitkisel ve hayvansal yağlar, balmumları, reçine, çiçekler, baharatlar ve aromatik ağaçlar tarihi kaynaklarla eşleşmektedir⁵³⁹.

Colombini vd., “*An Etruscan Ointment from Chiusi (Tuscany, Italy): Its Chemical Characterization*” adlı araştırmalarında analiz çalışmalarını yayınlamışlardır. Chiusi’de La Paccianese olarak bilinen yerleşimde Helenistik Dönem mezarı tespit edilmiştir. Mezar aristokrat bir Etrüsk kadınına aittir. Mezar üzerindeki yazıtta kadının adının Thana Presnti Plecunia Umranalisa olduğu anlaşılmıştır. Mezar içinde bir kozmetik kutusu bulunmuştur. Kozmetik kutusunda bronz bir yüzük, demir cımbız, tarak ve unguentarium vardır. Analizde X ışını mikroanalizi, kızılötesi spektroskopisi ve gaz kromatografisi- kütle spektrometrisi kullanılmıştır. Pinaceae ve anacardiaceae ağaçlarından elde edilen iki doğal reçine saptanmıştır. Mısırlılar ve Yunanlılar tarafından bilinen, merhem ve parfüm üretmek için kullanılan moringa yağı, susam yağı, zeytinyağı, balanos yağı, keten tohumu

⁵³⁹ Erika Ribechini and Francesca Modugno and Maria Perla Colombini and Richard P. Evershed, “Gas Chromatographic and Mass Spectrometric Investigations of Organic Residues from Roman Glass Unguentaria”, *Journal of Chromatography A*, 1183, 2008.

yağı, aspir (kır safranı) yağı, hint yağı ve myrobalan yağı tespit edilmiştir. Myrobalan yağı krallık parfümün reçetesinde görülmektedir⁵⁴⁰.

Giachi vd., “*Ingredients of a 2,000- y- old Medicine Revealed by Chemical, Mineralogical, and Botanical Investigations*” adlı çalışmada pyxis analizi yapılmıştır. Etrüsk kenti olan Populania yakınlarında bulunan Baratti Körfezi’nde Pozzino batığında pyxis bulunmuştur. X ışınları, elektron mikroskobu, gaz kromatografisi- kütle spektrometrisi ile analiz yapılmıştır. Kalay pyxisin içinde beş adet tablet bulunmuştur. Tabletler 1 cm kalınlığında 4 cm çapındadır. Tabletlerin birinde analiz işlemi uygulanmıştır. Hydrozincite ve smithsonite maddesi bol miktarda bulunmuştur. Antik dönem hastalıklarının tedavisinde çinko, karbonat ve hidroksikarbonat ilaçların formüllerinin aktif bileşeni olduğu bilinir. Pozzino tabletlerinde keten lifleri bulunurken antik ilaçlarda bu liflerin olmadığı saptanmıştır. Tabletlerin kırılmasını ya da parçalanmasını önlemek için bitkisel lifler eklenmiş olabilir. Aynı zamanda bitki kalıntıları kömür içermektedir. Buğday nişastası tespit edilmiş ve MS. 2. yüzyılda Roma kozmetik ürünün bir bileşeni olarak bulunmuştur. Hayvansal ve bitkisel yağ ve olgunlaşmamış zeytinlerden elde edilen yağlar tablet üzerinde görülmüştür. Antik dönemde bitki reçineleri önemli bir yer tutmaktadır. Tablette çam reçinesinin bulunması antioksidan özelliğinden dolayı yağın bozulmasını yavaşlatmış olabilir. Bu tabletlerin collyrium olduğu ve göz ile ilintili olduğu belirlenmiştir⁵⁴¹.

Welcomme, “*Investigation of White Pigments used as Make-up during the Greco- Roman Period*” yayınında cam ve pişmiş toprak şişeler üzerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Demetrius, Eleusis, Derveni, Paestum, Pompeii, Alesia, Amiens ve Cologne sekiz arkeolojik alandan ele geçen MÖ. 4. ile MS. 3. yüzyıla tarihlenen cam ve pişmiş toprak şişeler üzerinde analiz yapılmıştır. Senkrotron radyasyonu ile X ışını kullanılmıştır. Farklı tahıl morfolojisi hakkında fikir vermiştir. Greko- Roman numunelerinin sonucuna bakılacak olursa kozmetik tozunun hazırlanması için çok çeşitli materyaller tanımlanmıştır. Psimythium veya Cerussa

---

⁵⁴⁰ M. P. Colombini and G. Giachi and M. Iozzo and E. Ribechini, “An Etruscan Ointment from Chiusi (Tuscany, Italy): Its Chemical Characterization”, *Journal of Archaeological Science*, 36, 2009.

⁵⁴¹ Gianna Giachi vd., “Ingredients of a 2,000- y- old Medicine Revealed by Chemical, Mineralogical, and Botanical Investigations”, *PNAS*, Vol. 110, No. 4, 2013.

adı verilen yeni bir sentetik ürün keşfedilmiştir. Alçı taşı, kalsiyum karbonat, kaolin ve kalay oksit tespit edilmiştir⁵⁴².

Elslande vd., “*Analysis of Ancient Greco- Roman Cosmetic Materials using Laser Desorption Ionization and Electrospray Ionization mass Spectrometry*” adlı çalışmasında üç analiz yapmıştır. İlk analiz örneği; Wederath Roma mezarlığında bulunan ve şimdi Almanya’nın Trier kentindeki Rheinisches Landesmuseum’da sergilen Roma Dönemi cam unguentariumdur. İkinci analiz örneği; Römisch-Germanisches Müzesi’nde sergilenen cam bir şişedir. Üçüncü analiz örneği; Demetrias kentinden çıkarılan Volos Müzesi’nde sergilenen pyxistir. Üç örnekte de pembe kozmetik toz görülmektedir. Bu tozlar bitki köklerinden elde edilir. Rubia peregrina, rubia cordifolia, galium verum, asperula tinctoria gibi kökler tespit edilmiştir. Analizde sodyum, potasyum, alüminyum, kurşun karbonat ve purpurin iyonları bulunmuştur. Antrakinon pigmentlerin bozulmasını engellemiştir⁵⁴³.

---

⁵⁴² E. Welcomme and P. Walter and E. Van Elslände and G. Tsoucaris, “Investigation of White Pigments used as Make-up during the Greco- Roman Period”, *Applied Physics A: Materials Schiencie & Processing*, 83, 2006.

⁵⁴³ Elsa Van Elslände vd., “Analysis of Ancient Greco- Roman Cosmetic Materials using Laser Desorption Ionization and Electrospray Ionization mass Spectrometry”, *Anal Bioanal Chem*, 390, 2008.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Antik Dönem Kozmetik Kapları adlı tez çalışmamızda antik Mısır, Mezopotamya ve Akdeniz coğrafyası incelenerek parfüm, koku üretimi ve kullanımı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Coğrafyanın sunduğu imkânlar parfümeri ve kozmetik açısından zenginleştirildiği için bitki ve hayvan dünyası ile insan yapısının birlikteliği ele alınmıştır. Kentlere ismini veren vazolardan dolayı kozmetik ve vazoların önemi ortaya çıkar. Toplumların- Medeniyetlerin kimliğini oluşturan unsurlar parfüm, kozmetik açısından değerlendirilmiştir.

Kozmetik sözcüğü çeki düzen verme ve birini süsleyen kimse olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle insanların dikkat çekmek, fark edilir olabilmek, korkularının önüne geçebilmek, tanrıya ulaşmak gibi özellikleri içinde barındırmıştır. Bir kokunun, kozmetiğin insanın kendisini sunmasında etkin bir rolü vardır.

Kozmetik; parfüm, merhem, yağ ve bitkiler gibi bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin tümü Mısır'a dayandırılmıştır. Fakat yaptığımız çalışmada kozmetiğin çıkış noktasına Mısır diyebileceğimiz örneklerimiz çok azdır. İlk olarak prehistorik dönem mağaralarında boya kullanımı görülmüştür. Ayrıca insanların yüzlerini boyadıkları bilinmektedir. Bu durum kozmetiğin insanlık tarihi ile eşit olduğunu gösterir. Avusturalya'da erkekler ve kadınlar yüzlerini boyamışlar ve bu boyalar için kutular taşımışlardır. Antik dönemde de bu boyalar ve pigmentler kullanılmaya devam etmiştir.

Mısır hanedanlık öncesinde mezarlarda boya izlerine rastlanmaktadır. Mezar buluntularında çeşitli paletler, pudra kutuları, parfüm ve yağ kapları ele geçmiştir. Duvar resimleri ve papirüslerden ele geçen verilerde kadınların ve erkeklerin göz boyası, dudak boyası kullandıklarını göstermektedir. Bu boyalar sadece güzel görünmek için kullanılmamıştır. Göz boyalarının (kohl) göz sağlığına yararı olduğunu bilinmektedir. Güneş ışınlarından korunmak, yanık ve yaraların tedavisi için de kullanılmıştır. Kozmetiğin; doğumdan dine, günlük yaşamdan ölüm yolcuğuna kadar her zaman ve her kültürde yeri olmuştur.

Kokunun en erken kullanımı olan tütsü Mezopotamya'da tespit edilmiştir. Koku kullanımı Mezopotamya'da başlarken Mısır'da parfüm sanatı ortaya çıkmıştır. Sümer ve Pylos tabletleri, parfüm üretimi ile ilgili bilgiler içermektedir. Parfüm daha

dar bir alanı ifade ederken koku tümünü kapsamaktadır. Ninova, Babil, Fenike önemli ticaret merkezleridir. Bu merkezler Mısır'a hammadde sağlamaktadır. Mısır, dışarıya bağımlı bir uygarlık ve Mezopotamya ile ticari ilişkiler sayesinde tütsüyü öğrenmişlerdir. Sudan, Arabistan, Habeşistan ve Somali'den bitki ve reçineler ithal edilmiştir.

Parfüm, merhem, pudra gibi ürünlerin üretiminde çeşitli baharatlar, bitkisel ve hayvansal yağlar kullanılmıştır. Bu ürünler günlük yaşamın bir parçası olmuştur. Vücut losyonu, ağız çalkalama suyu, içeceklere katılan aroma, ev ve kıyafet temizliği gibi birçok alanda yer almaktadır. Günlük yaşam dışında tıbbi, dini amaç ve cenaze törenlerinde de önemli rol oynamaktadır.

Mısır'da üretilen parfümlerin isimleri ve reçeteleri tez kapsamında incelenmiştir. Kyphi, kupar, susinum, mendesium, amaracinum gibi parfümlerin Mısır'da üretildiği görülmüştür. Megaleion, rhodinum gibi parfümlerin ise Yunanistanda üretildiği ve ticaretinin yapıldığı tespit edilmiştir. Reçetelerde birçok parfüm ve merhem formülleri belirtilmiştir. Örneğin; megaleion parfümü için reçine, balanos yağı, çin tarçını ve mür; kypros için bergamot, nane ve kekik ana maddeleridir. Commagenum olarak bilinen merhem Commagene krallığında kaz yağından yapıldığı bilinir. Fakat bu merhem Mısır ile bağlantısı hakkında doğrudan bir kanıt yoktur.

Kokuların, bitkilerin, merhemlerin ve ilaçların saklanması için şişelere ihtiyaç duyulmuştur. Koku şişelerinden biri olan alabastron ilk olarak MÖ. 3. binde Mısır'da ortaya çıkmıştır. Bu şişe ismini Mısır'da bulunan Alabastron kentinden almaktadır. Payne, Protokorinth Dönemi alabastronların kökeni olarak Yakın Doğu olduğu düşüncesini savunmaktadır. Elimizde bu görüşü destekleyecek fazla veri bulunmamaktadır.

İlk yapılan alabastronlar mermerdir ve bu şişe oldukça korunaklıdır. Damarlı yapısı sayesinde içine konulan malzemenin bozulması ve uçması engellenmiştir. İçine konulan maddeyi uzun süre muhafaza eden oniks kaplar daha pahalıdır. Taşa şekil vermek ve bezeme yapmak daha kolaydır. Fakat maliyeti düşürmek için farklı yollar aranmıştır. Talebi karşılamak için cam, metal ve seramik üretimine geçilmiştir. Hem maliyetin düşmesi hem de teknolojinin gelişimi ile seri üretim yapılmıştır.

Taşın yerine alternatif olan seçilen pişmiş toprağın, hava geçirici olması nedeniyle kokulu maddelerin saklanması uygun olmadığı düşünülmüştür.

Alabastronlar üzerindeki betimlemelerden yola çıkılarak kabın kullanımı genellikle kadınlar ile ilişkilendirilir. Fakat günlük hayat, mitolojik sahneler, zenci betimleri dönemin bezeme üslubunu göstermektedir. Bu durumda bütün alabastronları, kullanım kabı olarak genellemek pek mümkün değildir. Bitkisel motifler sarmaşıklar, dallar gibi örnekler doğu sanatının yansımalarıdır. Bu motifler çoğunlukla MÖ. 7. yüzyılda görülmektedir. Doğu etkisi aynı zamanda formlar üzerinde de görmek mümkündür.

Öte yandan beyaz zemin tekniğinde yapılan pek çok alabastron vardır. Beyaz zemin tekniğinde üretilen kaplar, antik çağda ölüm ile ilgili ritüellerde kullanılmıştır. Pahalı olan mermer alabastronların taklididir. Erken klasik dönemde MÖ. 5. yüzyıl başlarında üretilmiştir. Yoğunlukla beyaz zeminli kaplar mezarlarda ele geçmiştir. Beyaz zemine olan ilginin artması taş eserlere yakın bir zemin rengi yakalanmış olmasıdır.

Genellikle parfüm, yağ, merhem gibi kozmetik maddelerin saklanmasında kullanılan kap türüdür. Siyasi amaçlı hediye, geline hediye ve ölüyü yağlamak için de kullanılmıştır.

Amphoriskoslar, Submiken Dönemi'nden itibaren görülmüştür. Amphoraların küçük formu olarak tanımlanır. Yağ, kokulu su, parfüm gibi ürünler için tercih edilmiştir.

Cook, Geometrik Dönem küresel gövdeli oinochoelerin aryballoslar için öncü form olduğunu savunur. Payne, Kıbrıs kökenli olduğunu; Amyx, Korinth icadı olduğunu düşünmektedir. Weinberg, Protogeometrik Dönem'de popüler olan lekythosların gelişmiş formu olduğunu ifade etmektedir. Aryballosların doğu kökenli olduğunu destekleyen duvar resimleri bulunmaktadır. MÖ. 22. ve 18. yüzyılına ait Tello ve Mari duvar resminde Gudea heykelinin elinde aryballos resmedilmiştir.

Korinth seramik atölyesi Neolitik Dönem'den itibaren vazo üreten önemli bir merkez olmuştur. Seramik sanatına oryantalizan adı ile anılan figür ve mitolojik konulu tasvirlerin akımını MÖ. 8. yüzyılda Korinth atölyelerinde görmekteyiz. Korinth; geleneksellikten uzaklaşan, öyküleyici konulu ürünler seçen, iç detayları kazıma çizgisi ile veren, metal işçiliğin oymacılık sanatından esinlenerek yeni

bezeme stili geliştirmiştir. Doğulu sanatçıların geliştirdiği bazı kap türlerini üretmişlerdir. Geometrik üslubu terk eden bu kent seramik sanatında öne çıkmıştır.

Rüdiger, askosları Kiklad Dönemi'nde görülen küresel kapların başlangıcı olarak kabul eder. Derin/şişkin, sığ, torba, halka tip olarak tipoloji yapılmıştır. Sparkes 6 grupta inceleme yaparken, Cook 4 gruba ayırmıştır. Yağ, bal, sirke ve parfüm gibi sıvılar konulduğu düşünölmektedir.

Guttuslar, Miken Dönemi boyunca kullanılmıştır. şarap, merhem, yağ gibi sıvıların konulduğu kaptır. Sıvıların akışını yavaşlatan bir boyna sahiptir.

Cook ve Kanowski, Miken üzenđi testilerinin lekythosların prototipi olduğunu fikrini ileri sürmektedir. Yağ, parfüm gibi maddelerin muhafazasında kullanılan bir kaptır. MÖ. 6. yüzyılda kabartmalı mezar stellerinin üretimi durdurulmuştur. Mezar taşı yerine onu temsil edecek başka işaretler bulmaya çalışılmıştır. Cicero, lekythosların mezar stellerinin temsili olarak kullanıldığını düşünmektedir. Peloponnessos Savaşı'ndan sonra beyaz zeminli lekythosların üretimi durmuştur. Ekonominin bozulması, ticaretin gerilemesi ve siyasi olaylar seramik üretimini etkilemiştir. MÖ. 4. yüzyılda Anti-luxury Kararnamesi ile anıtların form ve kalitesinde değişikliğe gidilmiştir. Mermer lekythosların üretimi başlamıştır. Mermer lekythosların kullanmasında 2 fikir öne sürölmüştür. Mezar belirtici ve mezar sınırlayıcısı olarak kullanılabileceği düşünölmektedir.

Lydionlar, Lydia kökenli olduğu düşünölen kaplardır. Fakat bazı bilim adamları bu şişelerin Mısır kökenli olduğu ve Mısır kozmetik kabı olarak düşünmektedir.

Unguentariumlar, gözyaşı şişesi olarak literatüre geçmiştir. Modern isimlendirme olarak balsamaria, olfactum ve lacrimaria kullanılır. Unguentariumların ne zaman ve nereden yayıldığı bilinmemektedir. Athenaeus, lekythoi olarak isimlendirilen şişelerin unguentarium olduğu; Demosthenes ise, lekythion ismini unguentariumun fusiform tipi olduğunu savunmaktadır. Forti, ilk olarak Ampurias; Thompson, Doğu'dan Yunanistan; Myres, Suriye; Westholm, Mısır; Guz-Zilberstain, Ege ve Jones, parfüm merkezlerine yakın yerlerden çıkıp dağıldığını ileri sürer. MÖ. 4.- 3. yüzyılda popöler olan kaptır. Form olarak alabastron, arybalos ve lekythosa benzemektedir.

Lykion, adını içindeki malzemeden alır. İlaç ve merhemlerin içine konulduğu bir kaptır. Bu kabın kökeni Mısır'da MÖ. 3. binlere kadar uzanmaktadır.

Lekanis'in, hangi amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. İçinde bulunan kozmetik eşyaları bu kabın kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Düğün hediyesi ve mezar hediyesi gibi amacı da bulunmaktadır.

Exaleiptron, merhem yağ gibi maddeler için kullanılmıştır. Bu kabında kadınlar tarafından kullanıldığı ve düğün, cenaze ve ritüellerde bulunan bir kap olduğu anlaşılmıştır.

Pyxis, ilaç ve kozmetik eşyalarını koymaya yarayan bir kap olduğu bilinmektedir. Bu kap tütsü ve ritüel için kullanılan bir kaptır.

Buraya kadar ifade edilen geleneksel saklama kapları dışında üretilen merhem ve parfümlerin içeriği nedeniyle özel muhafaza kapları da mevcuttur. Merhem gibi yarı akışkan maddelerin kurşun kaplarda saklanması gerektiği ve eskidikçe daha güzel koktuğu savunulmuştur. Sıcaklığın merhemler üzerinde kötü etki yarattığı ve bu yüzden avuç içi yerine elin tersine sürülmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Koku kabı olarak bilinen formların birbirlerinin ön örnekleri olarak görünseler de kapların tanımsal sorunları belirgindir. Bu kapların yoğun olarak bulunduğu nokta nekropoldür. Kullanılan malzemenin de kalitesi buluntu yerini destekler niteliktedir. Birçoğunun kökeni ve isimleri uyuşmamaktadır. Şişelerin tarihsel yakınlığı dikkat çekmektedir. Form olarak da benzerlik taşımaktadırlar. Duvar resimleri, papirüsler, mezar taşları ve seramikler üzerindeki betimlemelerde formlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak sıvı, yarı akışkan ve toz ürünler için kullanılan bu şişeler cam, taş, seramik ve metal malzemelerden yapılmıştır. İçindeki ürünlerin korunması için bazılarında kapak bulunurken diğerlerinde kapak ya da tıpa bulunmamaktadır. Kazılarda ele geçen bu şişeler için ahşap ve bez malzemelerden yapılan tıpların kullanıldığı fikri ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalarda bu kaplarla ilgili birkaç analiz sonucuna rastlanıldı. Analizlerde çeşitli pigmentler, bitkisel kalıntılar incelenmiştir. Pudrayı oluşturan bileşenler, göz için kullanılan pigmentler, merhem ve parfümlerin içinde bulunan yağlar ve bitkiler tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; analiz çalışmalarındaki eksiklik bu kaplar için sadece kronolojik çalışmaların olduğu ortaya çıkmıştır. Kap isimlerinin nasıl ortaya çıktığı birçok kap için hala belirsizdir. Şişelerin isimlendirilmesinde olduğu kadar gelişimi

ve ortaya çıkış yerleri konusunda da farklı görüşler vardır. Verilen isimlerle içinde olabileceği düşünülen maddeler uyuşmamaktadır. Ele geçen bu kaplara genel olarak sıvı kabı demek daha tutarlı olacaktır. Genelleme yapılarak parfüm, merhem ve ilaç kabı demek yanıltıcı sonuçlar doğurmaktadır. Her buluntu için ayrıca bir çalışma yapmak gerekmektedir. Vazoların boyutlarının farklı olması kozmetiklerin kullanımını elverişsiz hale getirebilir. Kozmetik ürünlerinin çeşitli olması ve içindeki maddeyi oluşturan etkenlerin fazla olması ürünlerin reçeteleriyle eşleştğinde asıl sonucu verecektir. İçinde bal ya da yağ kalıntıları olması bu kabın yağ kabı veya bal için kullanılan bir kap olduğu sonucunu vermemektedir. Çünkü parfüm, yağ, merhem, bitki, bal, sirke bunlar bir bütündür. Parfümü ve merhemi elde edebilmek için bitki, çiçek, bitkisel ve hayvansal yağlar, sirke, bal gibi maddelere ihtiyaç duyulmaktadır.

ANTİK KAYNAKLAR

Aelianus; *Various History*, N.G. Wilson (ed.), Harvard University Press, Cambridge, 1997.

Aristophanes; *The Knights*, Robert Alexander Neil (ed.), Cambridge University Press, London, 1901.

_____; *Ecclesiazusae*, Benjamin Bickley Rogers (ed.), George Bell & Sons, London, 1902.

_____; *The Frogs*, Thomas George Tucker (ed.), Macmillan, New York, 1906.

_____; *The Acharnians*, Jeffrey Henderson (ed.), Harvard University Press, Cambridge, 1998.

Athenaeus; *The Deipnosophists*, Charles Duke Yonge (ed.), Henry Bohn, London, 1854.

Cicero; *The Nature of the Gods; On Divination; On Fate; On the Republic; On the Laws; And On Standing for the Consulship*, Charles Duke Yonge (ed.), Henry G. Bohn, York Street, London, 1853.

_____; *De Finibus Bonorum et Malorum*, H. Rackham (ed.), William Heinemann, London, 1909.

_____; *De Officiis*, Walter Miller (ed.), William Heinemann, London, 1913.

Dioscorides; *De Materia Medica*, Book 2, Being and Herbal with Many other Medicinal Materials, İbidis, Johannesburg, 2000.

Herodotus; *The Histories*, George Rawlinson (ed.), Roman Roads Media, Moscow, 2013.

Horace; *Satires, Epistles and Ars Poetica*, H. Rushton Fairclough (ed.), Harvard University Press, London, 1942.

Homer; *İlyada*, Azra Erhat ve İbrahim Abdülkadir Meriçboyu (eds.), Can Yayınları, İstanbul, 2008.

Homer; *Odyseia*, Azra Erhat ve İbrahim Abdülkadir Meriçboyu (eds.), Can Yayınları, İstanbul, 2000.

Hyperides; *The Orations Against Athenogenes and Philippides*, Frederic George Kenyon (ed.), George Bell & Sons, London, 1893.

Plinius; *Natural History*, Harris Rackman (ed.), Harvard University Press, London, 1961.

Martialis; *Epigrams*, Walter Charles Alan Ker (ed.), Vol. II., G.P. Putnam's Sons, New York, 1920.

Plato; *Hippias Minor*, Walter Rangeley Maitland Lamb (ed.), Harvard University Press, London, 1925.

Plato; *Charmides*, Walter Rangeley Maitland Lamb (ed.), Harvard University Press, London, 1955.

Quintilianus; *The Institutio Oratoria*, H. E. Butler (ed.), Harvard University Press, London, 1976.

Tacitus; *The Histories*, Clifford Moore and John Jackson (eds.), Harvard University Press, London, 1962.

Theophrastus; *Enquiry into Plants*, Arthur Hort (ed.), Harvard University Press, London, 1916

_____; *De Odoribus*, Ulrich Eigler and Georg Wöhrle (eds.), Teubner, Stuttgart, 1993.

Varro; *On the Latin Language*, Harvard University Press, London, 1938.

KAYNAKÇA

Allé, Françoise; "Travail et Identité Professionnelle: Analyse Lexicographique Des Termes Relatifs Aux Métiers du Parfum Dans L'occident Romain", *L'Antiquité Classique*, Vol. 79, 2010, ss. 199- 212.

Alexandridou Alexandra; "The Early Black- Figured Pottery of Attika in Context (c. 630-570 BCE)", *Monumenta Graeca et Romana*, Vol. 17, Leiden: Boston, Brill, 2011.

Akalın, Ayşe Gül; "Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 33, Cilt: 21, 2003, ss. 17- 47.

Akurgal, Ekrem; *Urartäische und Altiranische Kunstzentren*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968.

Akurgal, Meral; *Korinth Seramiği MÖ. 750-550*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1997.

Annali Dell' Instituto di Corrispondenza Archeologica. Annales de L'Institut de Correspondance Archéologique V3, A Spese Dell' Instituto, Roma, 1831.

Amyx, Darrell Arlynn; "The Attic Stelai", Part III, *Hesperia Vol. 27*, No. 3, 1958a.

_____; *Corinthian Vase- Painting of the Archaic Period*, Vol. II Commentary, University of California Press, Berkeley, 1988.

Amouretti, Marie Claire; *Le Pain et l'Huile Dans la Grèce Antique: De l'Araire au Moulin*, Annales Littéraires de l'Université de Besançon, Centre de Recherche d'Histoire Ancienne, Vol. 67, Les Belles Lettres, Paris, 1986.

Anderson, J. K.; "Old Smyrna: The Corinthian Pottery", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 53/54, 1958/1959, ss. 138- 151.

Anderson Stojanović, Virginia R.; "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", *American Journal of Archaeology*, Vol. 91, No. 1, 1987, ss. 105-122.

Andreou, Stelios and Heron, Carl; "Smelly Barbarians or Perfumed Natives? An Investigation of Oil and Ointment Use in Late Bronze Age Northern Greece", *Pharos Supplement I Diet, Economy and Society in the Ancient Greek World*, Sofia Voutsaki & Sultana Maria Valamoti (eds.), Peeters Leuven, Paris, 2013, ss. 173-185.

Andrews, Ethan Allen and Lewis, Charlton Thomas and Short, Charles; *Harpers Latin Dictionary. A new Latin Dictionary Founded on The Translation of Freund's Latin- German Lexicon*, New York, 1891.

Arantegui, Josefina Pérez and Cepriá, Gemma; "Suitability of The Voltammetry of Immobilized Microparticles to Detect and Discriminate Lead Compounds in Microsamples of Ancient Black Cosmetics", *Electrochimica Acta*, Volume 138, 2014, ss. 247- 255.

Ashmead, Ann Harnwell; *Haverford College Collection of Classical Antiquities*, University of Pennsylvania Museum, Philadelphia, 1999.

Baldi, Marco; “Aromatic Essences in Ancient Nubia: The Sacredness of Perfumes and Incense in the Meroitic Kingdom”, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, ss. 73- 87.

Barag, Dan; “Two Roman Glass Bottles with Remnants of Oil”, *Israel Exploration Journal*, Vol. 22, No. 1, 1972, ss. 24- 26.

Barringer, Judith M.; “Atalanta as Model: The Hunter and the Hunted”, *Classical Antiquity*, Vol. 15, No. 1, 1996, ss. 48- 76.

Başer, Hüsnü Can ve Kırımer, Neş'e; “Bitkisel Parfümeri Hammaddeleri”, *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 89- 121.

Başer, Hüsnü Can; “Hayvansal Kokular”, *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 123- 125.

Baumann, Bill; “The Botanical Aspects of Ancient Egyptian Embalming and Burial”, *Economic Botany*, Vol. 14, No. 1, 1960, ss. 84- 104.

Beazley, John Davidson; “Some Inscriptions on Vases”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 31, No. 3, 1927, ss. 345- 353.

_____; *CVA Oxford Ashmolean Museum I*, Great Britain 3, Oxford University Press, London, 1927.

Belgiorno, Maria Rosaria; “Cosmetics”, *Archaeometry and Aphrodite: Proceedings of the Seminar 13rd June 2013 CNR-Rome*, Maria Rosaria Belgiorno (ed.), De Strobel, Italy, 2017, ss. 45- 93.

Bithell, Jethro; *German- English and English- German Dictionary*, London, Sir Isaac Pitman & Sons, 1949.

Boardman, John; *Athenian Black Figure Vases*, Thames and Hudson, London, 1997.

Bushnell, L.; “Mycenaean Perfumed Oil and the Role of Cyprus”, *Cyprus: An Island Culture, Society and Social Relations from the Bronze Age to the Venetian Period*, Artemis Georgiou (ed.), Oxbow Books, Oxford, 2011, ss. 196- 209.

Bunson, Margaret; *Encyclopedia of Ancient Egypt*, New York, Facts on File, 2002.

Birch, Samuel; *History of Ancient Pottery*, In Two Volumes, Vol. II. Greek, Etruscan and Roman, John Murray, London, 1858.

_____; *History of Ancient Pottery: Greek, Etruscan, and Roman*, In Two Volumes, Vol. 1, John Murray, London, 1905.

Brumer, Miri; “The Mystery of Drugs and Perfumed Olive Oil: ‘Samim’ and ‘Besamim’ in Incense and Holy Anointment Oil”, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, Dr. Antonella D’Ascoli (ed.), Vol. 1, 2014, ss. 89-102.

Bruckner, Augusta; *CVA Suisse Genève, Musée D’Art et D’Histoire 1*, Genève Fascicule 1, Éditions Herbert Lang & C, 1962.

Brun, Jean Pierre; “The Production of Perfumes in Antiquity: The Cases of Delos and Paestum”, *American Journal of Archaeology*, Volume 104, No. 2, 2000, ss. 277-308.

Byl, Sheila Ann; *The Essence and Use of Perfume in Ancient Egypt*, Ancient Near Eastern Studies, University of South Africa, 2012.

Cabrol, Fernand and Leclercq, Henri; *Dictionnaire D’archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Fascicule LXXX- LXXXI, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1927.

Cambrodí, Rafael José Pérez vd.; “Collyria Seals in the Roman Empire”, *Acta Medico- Historica Adriatica*, Volume 11, No. 1, 2013, ss. 89- 100.

Canciani, Fulvio; *CVA Heidelberg, Universtät 3, Deutschland 27, Heidelberg Band 3*, C. H. Becks’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1966.

Canoğlu, Emel; *Amphora Mühürlerinden Hareketle Klasik ve Hellenistik Dönemlerde Thasos ve Doğu Akdeniz Ticari İlişkileri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2011.

Carannante, Alfredo; “Dal Sudore ai Profumi. Antropologia ed Ecologia della Scimmia Odrosa”, *I Profumi nelle Società Antiche. Produzione Commercio Usi Valori Simbolici*, Alfredo Carannante and Matteo D’Acunto (eds.), Pandemos, 2012, ss. 15- 53.

Carcopino, Jérôme; *Daily Life in Ancient Rome: The People and the City at the Height of the Empire*, George Routledge & Sons, London, 1968.

Cerceau, Isabelle Erard; “Végétaux, Parfums et Parfumeurs à L’époque Mycénienne”, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, Fascicolo XXVIII, Roma, Edizioni Dell’Ateneo, 1990, ss. 251- 285.

Chase, George H. and Pease, Mary Zelia; *CVA Fogg Museum and Gallatin Collections*, USA Fascicule 8, Harvard University Press, Cambridge, 1942.

Clark, Andrew and Elston, Maya and Hart, Mary Louise; *Understanding Greek Vases: A Guide to Terms, Styles, and Techniques*, J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 2002.

Classen, Constance and Howes, David and Synnott, Anthony; *Aroma: The Cultural History of Smell*, Routledge, London and New York, 1994.

Coldstream, John N. and Eiring, L. J. and Forster, G.; *Knossos Pottery Handbook Greek and Roman*, British School at Athens Studies 7, London, 2001.

Cole, Jane Knaapen; “The History of Fragrance”, *The Herbarist*, Volume 72, 2006, ss. 23- 33.

Colombini, M. P. and Giachi, G. and Iozzo, M. and Ribechini, E.; “An Etruscan Ointment from Chiusi (Tuscany, Italy): Its Chemical Characterization”, *Journal of Archaeological Science*, 36, 2009, ss. 1488- 1495.

Conlin, Robert Middeke; “The Scents of Larsa: A Study of The Aromatics Industry in an Old Babylonian Kingdom”, *Cuneiform Digital Library Journal*, Volume 24, No.1, 2014, ss. 1- 53.

Cook, Robert Manuel; *Greek Painted Pottery*, Routledge, New York, 1960.

Cook, B. F.; “A Protokorinthian Aryballos and Three Late Corinthian Vases”, *The British Museum Quarterly*, Vol. 36, No. ¾, 1972, ss. 110- 117.

D’Acunto, Matteo; “I Profumi Nella Grecia Alto-Arcaica e Arcaica: Produzione, Commercio, Comportamenti Sociali”, *I Profumi nelle Società Antiche. Produzione Commercio Usi Valori Simbolici*, Alfredo Carannante and Matteo D’Acunto (eds.), Pandemos, 2012, ss. 193- 233.

Dalby, Andrew; *Tehlikeli Tatlar: Tarih Boyunca Baharat*, Nazlı Pişkin (ed.), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.

Daremberg, Charles Victor and Saglio, Edmond; *The Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines D'Après les Textes et les Monuments*, Hachette, Paris, 1873.

David, Rosalie; *Handbook to Life in Ancient Egypt*, New York, Facts on File, 2003.

Donato, Giuseppe and Seefried, Monique; *The Fragrant Past: Perfumes of Cleopatra and Julius Caesar*, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Roma, 1989.

Donnison, Alexandra, *The Appropriation of Death in Classical Athens*, Master of Arts in Classics, Victoria University of Wellington, 2009.

Dotterweich, Ulrich; *Unguentarien mit Kuppelförmiger Mündung aus Knidos*, Knidos- Studien Band I, Bibliopolis, Möhnese, 1999.

Draelos, Zoe Diana; "Cosmetics: The Medicine of Beauty", *Journal of Cosmetic Dermatology*, Volume 14, No. 2, 2015.

Dunbabin, Thomas James and Payne, Humfry; *Perachora: The Sanctuaries of Hera Akraia and Limenia; Excavations of the British School of Archaeology at Athens 1930- 1933*, Vol II, Clarendon Press, Oxford, 1962.

Genière, Juliette de la; "Parfumés Comme Crésus, De l'Origine du Lécythe Attique", *Bulletin de Correspondance Hellénique*, Vol. 108, No. 1, 1984, ss. 91- 98.

Giachi, Gianna vd.; "Ingredients of a 2,000- y- old Medicine Revealed by Chemical, Mineralogical, and Botanical Investigations", *PNAS*, Vol. 110, No. 4, 2013, ss. 1196- 1196.

Götte, Erika Kunze; *CVA Stuttgart Württembergisches Landesmuseum*, Germany 26, Stuttgart Band I, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1965.

Denkinger, Angelika Schöne; *CVA Deutschland Berlin, Antikensammlung, ehemals Antiquarium 11*, Deutschland 86, Berlin Band 11, C. H. Beck, München, 2009.

El-Kilany, Engy and Raouf, Enas; "Facial Cosmetics in Ancient Egypt", *Egyptian Journal of Tourism Studies*, Volume 16, No. 1, 2017, ss.1- 19.

Earle, Jason W.; "Cosmetics and Cult Practices in the Bronze Age Aegean a Case Study of Women with Red Ears" Marie- Louise Nosch and Robert Laffineur, *Kosmos. Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age: Proceedings of the 13th International Aegean Conference/ 13e Rencontre Égéenne Internationale*, University of Copenhagen, Danish National Research Foundation's Centre for

Textile Research, 21-26 April 2010, *Aegaeum* 33, Peeters, Leuven, 2012, ss. 771-777.

Edgren, Hjalmar; *An Italian and English Dictionary*, New York, Henry Holt and Company, 1956.

Edwards, G. Roger; “The Gordion Campaign of 1958: Preliminary Report”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 63, No. 3, 1959, ss. 263- 268.

Edwards, G. Roger; “Corinthian Hellenistic Pottery”, *Corint Vol. VII*, No. 3, Princeton, New Jersey, 1975.

Elferink, Lambertus Johan; *Lekythos: Archäologische, Sprachliche und Religionsgeschichtliche Untersuchungen*, N. V. Noord- Hollandsche Uitgevers- Mij, Amsterdam, 1934.

Elslande, Elsa Van vd.; “Analysis of Ancient Greco- Roman Cosmetic Materials using Laser Desorption Ionization and Electrospray Ionization mass Spectrometry”, *Anal Bioanal Chem*, 390, 2008, ss. 1873- 1879.

Emmerling, Stamatia Mayer and Vedder, Ursula; *CVA Frankfurt Am Main Universität und Liebieghaus 4*, Deutschland 66, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1994.

Fappas, Ioannis; “Exchange of Ideas in the Eastern Mediterranean During the 14th and 13th Centuries BC: The Case of Perfumed Oil Use and Ideology”, *Orientalia Lovaniensia Analecta: Intercultural Contacts in the Ancient Mediterranean*, Kim Duistermaat & Ilona Regulski (eds.), Peeters Leuven, Paris, 2011, ss. 495- 510.

Finkel, Irving L. and Reade, Julian E.; “On Some Inscribed Babylonian Alabaster”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, Third Series, Vol. 12, No. 1, 2002, ss. 31- 46.

Folsom, Robert Slade; *Handbook of Greek Pottery: A Guide for Amateurs*, New York Graphic Society, Greenwich, 1967.

Fontaine, Paul and Hodiamont, Chantal Fontaine and Pinson, Michèle Lenoble; “D’unguentarium à Balsamaire, Les noms des Vases à Parfum en verre Hellénistiques et Romains”, *Folia Electronica Classica*, 23, 2012.

Forbes, Robert James; *Studies in Ancient Technology*, Volume III, Leiden, E. J. Brill, Netherlands, 1955.

Franks, Hallie Malcom; “Hunting the Eschata: An Imagined Persian Empire on the Lekythos of Xenophantos”, *The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 78, No. 4, 2009, ss. 455- 480.

Genière, Juliette De La; *CVA Palermo, Collezione Mormino Banco Di Sicilia I, Italia 1*, Palermo Collezione Mormino Fascicolo I, L’erme di Bretschneider, Roma, 1971.

Goldman, Hetty; *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I: The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton University Press, Princeton, 1950.

Green, Ali; “An Ancient and Mysterious Trade: The Search for Helen of Troy’s Perfume”, *Icans News*, 2015, ss. 20- 23.

Greenewalt, Crawford H.; “Two Lydian Graves at Sardis”, *California Studies in Classical Antiquity*, Vol. 5, 1972, ss. 113- 145.

Gropengiesser, Hildegund; *CVA Heidelberg, Universität 4, Deutschland 31, Heidelberg Band 4*, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1970.

Grossman, Janet Burnett; *Greek Funerary Sculpture- Catalogue of the Collections at the Getty Villa*, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 2001.

Gómez, Jorge H. Fernández; *CVA Espagne Musée D’evivissa I, 6, Institut D’ estudis Catalans, Barcelone*, 1987.

Hallmann, Aleksandra; “Was Ancient Egyptian Kohl a Poison?”, The Pultusk Academy of Humanities, *Acta Archaeologica Pultuskiensia*, Volume 1, 2009, ss. 69- 72.

Harden, Donald B.; *Catalogue of Greek and Roman Glass in the British Museum I, Core and Rod-Formed Vessels and Pendants and Mycenaean Cast Objects*, British Museum Press, London, 1981.

Haspels, Caroline Henriette Emilie; “How the Aryballos Was Suspended”, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 29, 1927/1928, ss. 216- 223.

_____; *Attic Black- Figured Lekythoi*, De Boccard, Paris, 1936.

Hayes, John W.; “A New Type of Early Christian Ampulla”, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 66, 1971, ss. 243- 248.

_____; *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, British Museum Press, London, 1997.

Hays, Harold; “Funerary Rituals (Pharaonic Period)”, *UCLA Encyclopedia of Egyptology*, Jacco Dieleman and Elizabeth Froid (eds.), Volume 1, 2010, ss. 1- 14.

Hellström, Pontus; *Labraunda: Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*, Swedish Excavations and Researches, Vol. II, Part 1, Skrifter Utgivna av Svenska Institutet i Athen, CwK Gleerup, Lund, 1965.

Herskovitz, Malka; “Miniature Ointment Vases from the Second Temple Period”, *Israel Exploration Journal*, Vol. 36, No. ½, 1986, ss. 45- 51.

Hill, Dorothy Kent; “To Perfume the Etruscans and Latins”, *Archaeology*, Vol. 18, No. 3, 1965, ss. 187- 190.

Higgins, Reynold Alleyne; *Minoan and Mycenaean Art*, Oxford University Press, New York, 1981.

Holmes, Lorna; “Myrrh and Unguents in The Coma Berenices”, *Classical Philology*, Vol. 87, No. 1, 1992, ss. 47- 50.

Indgjerd, Hallvard; *The Grave Goods of Roman Hierapolis an Analysis of the finds from Four Multiple Burial Tombs*, Department of Archaeology, Master Thesis of Arts, Oslo, 2014.

Isings, Clasina; *Roman Glass from Dated Finds*, Archaeologica Traiectina II, Wolters, Groningen/ Djakarta, 1957.

Işın Gül, “Ointment or Medicine Vessels from Patara: An Overview of a Simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World”, *Archäologischer Anzeiger*, Vol. 2, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 2002, ss. 85- 96.

Jackson, Ralph; *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar*, Şenol Mumcu (çev.), Homer Kitabevi, İstanbul, 1999.

Joannès, Francis; “La Culture Matérielle à Mari (V): Les Parfums”, *Mari Annales de Recherches Interdisciplinaires 7*, Éditions Recherche Sur Les Civilisations, Paris, 1993, s. 251- 270.

Kabağaç, Sina ve Alova, Erdal; *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1995.

Kaiser, Bernd; *CVA Bonn, Akademisches Kunstmuseum 2*, Deutschland 40, Bonn Band 2, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1976.

Kanowski, Max George; *Containers of Classical Greece: A Handbook of Shapes*, University of Queensland Press, New York, 1983.

Karydi, Eleni Walter; *CVA Deutschland München, Museum Antiker Kleinkunst 6*, Deutschland 28, München Band 6, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1968.

Kelder, Jorrit M. and Bricault, Laurent and Schneider, Rolf M.; "A Stone Alabastron in the J. Paul Getty Museum and its Mediterranean Context", *Getty Research Journal*, Vol. 10, 2018, ss. 1- 16.

Khairy, Nabil I.; "Nabataean Piriform Unguentaria", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 240, 1980, ss. 85- 91.

Knowlton, John and Pearce, Steven; *Handbook of Cosmetic Science and Technology*, Elsevier Advanced Technology, Oxford, 1993.

Kohoutková, Jindra; "An Apulian Askos in Prague", *Folia Philologica*, Vol. 112, No. 2, 1989, ss. 81- 82.

Koşay, Hamit Zübeyir ve Vary, Hermann; "İkiztepeler 1965 Kazı Raporu", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı XXI-1, Ankara, 1974.

Kreuzer, Bettina; "The Exaleiptron in Attica and Boeotia: Early Black- Figure Workshops Reconsidered", *Shapes and Uses of Greek Vases (7th – 4th centuries b.c.)*. Proceedings of the Symposium held at the Université de Bruxelles, 27- 29 April 2006, Athena Tsingarida (ed.) Études d'Archéologie 3, Centre de Recherches en Archéologie et Patrimoine, Bruzelles, 2009.

Kurtz, Donna Carol; *Athenian White Lekythoi: Patterns and Painters*, At the Clarendon Press, Oxford, 1975.

Lamb, Winifred; *CVA Cambridge, Fitzwilliam Museum*, Great Britain II, Cambridge Fascicule 2, Oxford University Press, London, 1936.

Liddell, Henry George and Scott, Robert; *A Greek-English Lexicon*, Revise and Augmented Throughout with the Cooperation of Professor Drisler, Harper & Brothers, Franklin Square, New York, 1897.

Limet, Henry; “Pharmacopée et Parfumerie Sumériennes”, *Revue D’Histoire De La Pharmacie*, Volume 66, No. 238, 1978, s. 147- 159.

Lucas, Alfred; “Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt”, *The Journal of Egyptian Archaeology*, Volume 16, No. 1/2, 1930, ss. 41- 53.

Lullies, Reinhard; *CVA München, Museum Antiker Kleinkunst 3*, Deutschland 9, München Band 3, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1952.

_____; *CVA Kassel, Antikenabteilung der Staatlichen Kunstsammlungen 1*, Deutschland 35, Kassel Band 1, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, München, 1972.

Lynch, Kathleen M. and Lawall, Mark L. and Little, Lisa M.; “The Symposium in Context: Pottery from a Late Archaic House near the Athenian Agora”, *Hesperia Supplements*, Vol. 46, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 2011.

Lyons, Claire L.; “Nikosthenic Pyxides between Etruria and Greece”, *Athenian Potters and Painters Volume II*, John Howard Oakley and Olga Palagia (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2009, ss. 166- 180.

Manioudaki, Lena Papazoglou; “A Mycenaean Warrior’s Tomb at Krini near Patras”, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 89, 1994, ss. 171- 200.

Manniche, Lise; *Sacred Luxuries Fragrance, Aromatherapy, and Cosmetics in Ancient Egypt*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1999.

Masson, Aurélia; “Stone Vessels”, *Naukratis: Greeks in Egypt*, The British Museum, Alexandra Villing vd. (eds.), 2015, ss.1- 12.

Massoul, Madame Madeleine; *CVA Musée National de Sèvres I*, France Fascicule 13, Librairie Ancienne Honoré Champion 5, Quai Malaquais 5, Paris, 1934.

Mayence, Fernand; *CVA Bruxelles: Musées Royaux du Cinquantenaire I*, Belgique Fascicule 1, Librairie Ancienne Édouard Champion, Paris, 1926.

Mendels, Michal Dayagi; *Perfumes and Cosmetics in the Ancient World*, The Israel Museum, Jerusalem, 1989.

Metzger, Ingrid R.; *Die Hellenistische Keramik in Eretria*, Francke, Bern, 1969.

Metzger, Ingrid and Ronzani, Matilde Carrara and Bloesch, Hansjör; *CVA Ostschweiz, Ticino, Schweiz 5, Svizzera Fascicolo 5*, Archäologisches Institut der Universität Zürich, 1979.

Mcphee, Ian and Pemberton, Elizabeth G. And Zervos, Orestes and Whitton, Elizabeth; “Late Classical Pottery from Ancient Corinth: Drain 1917-1 in the Forum Soutwest”, *Corinth*, Vol. 7, No. 6, 2012.

Miller, Stephen; *Ancient Greek Athletics*, Yale Univesity, London, 2006.

Milne, Marjorie J.; “Kylichnis”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 43, No. 2, 1939, ss. 247- 254.

Moulos, Megan; *The Textile and Perfumed Oil Industries of Mycenaean Pylos: Production, Scope and Trade of Two Value- Added Goods*, MA Paper, 2015.

Moore, Mary B. and Philippides, Mary Zelia Pease; “Attic Black Figured Pottery”, *The Athenian Agora*, Vol. XXIII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1986.

Moore, Mary; “Attic Red Figured and White Ground Pottery”, *The Athenian Agora*, Vol. XXX, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1997, ss. 1- 419.

Murube, Juan; “Ocular Cosmetic in Modern Times”, *The Ocular Surface*, Volume 11, No. 1, 2013, ss. 2- 7.

Murray, Margaret Alice; *The Splendour That Was Egypt: A General Survey of Egyptian Culture and Civilisation*, Sidgwick and Lackson Limited, London, 1950.

Müller, Werner; *CVA Leipzig, Archäologisches Institut Der Kar- Marx- Universität Band 1*, Deutschland 14, Leipzig Band 1, Akademie Verlag, Berlin, 1959.

Negbi, Moshe; “A Sweetmeat Plant, a Perfume Plant and Their Weedy Prelatives: A Chapter in the History of *Cyperus Esculentus* L. And *C. Rotundus* L.”, *Economic Botany*, Vol. 46, No. 1, 1992, ss. 64- 71.

Oakley, John Howard; *Picturing Death in Classical Athens: The Evidence of the White Lekythoi*, Cambridge University Press, New York, 2004.

____; “Attic Red Figured Type d Pyxides”, *Shapes and Uses of Greek Vases (7th – 4th centuries b.c.)*. Proceedings of the Symposium held at the Université de Bruxelles, 27-29

April 2006, Athena Tsingarida (ed.) *Études d'Archéologie* 3, Centre de Recherches en Archéologie et Patrimoine, Bruxelles, 2009.

Olson, Kelly; "Cosmetics in Roman Antiquity: Substance, Remedy, Poison", *The Classical World*, Volume 102, No. 3, 2009, s. 291- 310.

Paribeni, Enrico; *CVA Italia Milano- Collezione 'H. A.'*, Italia LI, Milano Fascicolo II, L'Erma di Bretschneider, Roma, 1972.

_____ ; *CVA Italia Fiesole Collezione Costantini*, Italia LVII, Fiesole Fascicolo I, Multigrafica Editrice, Roma, 1980.

Parrot, André; *Sumer*, Gallimard, 1960.

Paszthory, Emmerich; "Salben, Schminken und Parfüme im Altertum", *Antike Welt*, SayI: 21, 1990, ss. 1- 64.

Payne, Humfry; *Necrocorinthia: A Study of Corinthian Art in the Archaic Period*, Clarendon Press, Oxford, 1931.

Pavia, Fabienne; *The World of Perfume*, Knickerbocker Press, New York, 1996.

Pfuhl, Ernst and Möbius, Hans; *Die Ostgriechischen Grabreliefs*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz am Rhein, 1979.

Piesse, George William Septimus; *The Art of Pefumery and Methods of Obtaining the Odors of Plants: With Instructions for the Manufacture of Perfumes for the Handkerchief, Scented Powders, Odorous Vinegars, Dentifrices, Pomatums, Cosmetiques, Perfum, Soap*, Lindsay and Blakiston, Philadelphia, 1857.

Pipili, Maria; "White-Ground Lekythoi in Athenian Private Collections: Some Iconographic Observations", *Athenian Potters and Painters Volume II*, John Howard Oakley and Olga Palagia (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2009.

Poucher, William Arthur; *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps, Volume 1: Being a Dictionary of Raw Materials together with an Account of the Nomenclature of Synthetics*, 5th Edition, Chapman and Hall, London, 1941.

_____ ; *Poucher's Perfumes, Cosmetics and Soaps*, 10th edition, Hilda Butler (ed.), Kluwer Academic Publishers Dordrecht, Boston, London, 2000.

Prange, Mathias; *CVA Kiel, Kunsthalle Antikensammlung 2, Deutschland 64, Kiel Band 2*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1993.

Proukakis, Avgi Maria; *The Evolution of the Attic Marble Lekythoi and Their Relation to the Problem of Identifying the Dead among the Figures Shown on the Funerary Reliefs*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of London, Londra, 1971.

Raubitschek, A. E. And Raubitschek, Isabelle K.; ‘‘Early Boeotian Potters’’, *The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 35, No. 2, 1966, ss. 154- 165.

Recht, Laerke; ‘‘Perfume, Women and The Underworld in Urkesh Exploring Female Roles Through Aromatic Substances in The Bronze Age Near East’’, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, ss. 11- 24.

Reger, Gary; ‘‘The Manufacture and Distribution of Perfume’’, *Making, Moving and Managing the New World of Ancient Economies 323-31 BC*, Zofia Halina Archibald and John Kenyon Davies and Vincent Gabrielsen (eds.), Oxbow Books, Oxford, 2005, ss. 253- 297.

Ribechini, Erika and Modugno, Francesca and Colombini, Maria Perla and Evershed, Richard P.; ‘‘Gas Chromatographic and Mass Spectrometric Investigations of Organic Residues from Roman Glass Unguentaria’’, *Journal of Chromatography A*, 1183, 2008, ss. 158- 169.

Riccioni, Givliana; *CVA Verona, Museo del Teatro Roman di Verona 1*, Italia 34, Verona Fascicolo I, Istituto Poligrafico Della Stato, Roma, 1961.

Rich, Anthony; *A Dictionary of Roman and Greek Antiquities: With Nearly 2000 Engravings on Wood from Ancient Originals Illustrative of the Industrial Arts and Social Life of the Greeks and Romans*, Longmans, London, 1890.

Richter, Gisela Marie Augusta and Milne, Marjorie Josephine; *Shapes and Names of Athenian Vases*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1935.

Richter, Gisela Marie Augusta; *Archaic Attic Gravestones*, Martin Classical Lectures Volume X, Harvard University Press, Cambridge, 1944.

_____; ‘‘An Athenian Gravestone’’, *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Vol. 5, No. 7, 1947, ss. 179- 184.

- Rimmel, Eugene; *The Book of Perfumes*, Chapman & Hall, 193 Piccadilly, London, 1867.
- Risser, Martha K.; “Corinthian Conventionalizing Pottery”, *Corinth*, Vol. 7, No. 5, 2001.
- Roberts, Sally Rutherford; *The Attic Pyxis*, Ares Publishers, Chicago, 1978.
- Roebuck, Carl; “Ionian Trade and Colonization”, *Monographs on Archaeology Fine Arts IX*, Archaeological Institute of America, New York, 1959.
- Rohde, Elisabeth; *Corpus Vasorum Antiquorum Deutschland Gotha Schlossmuseum*, Deutschland 24, Gotha Band I, Akademie, Berlin, 1964.
- Romanelli, Pietro; *CVA Italia Museo Provinciale Castromediano di Lecce 1*, Italy 4, Bestetti & Tumminelli, Milano, 1928.
- Roosevelt, Chris H.; “Stone Alabastra in Western Anatolia”, *New Approaches to Old Stones: Recent Studies of Ground Stone Artifacts*, Approaches to Anthropological Archaeology Series, Yorke M. Rowan and Jennie R. Ebeling (eds.), Equinox Publishing, London, 2008, ss. 285- 297.
- Rotroff, Susan; “Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material”, *The Athenian Agora*, Vol. XXVIII, Part 1, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1997.
- _____ ; “Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material”, *The Athenian Agora*, Vol. XXVIII, Part 2, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1997.
- _____ ; “Hellenistic Pottery the Plain Wares”, *The Athenian Agora*, Vol. XXXIII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 2006.
- Rüdiger, Ulrich; “Askoi in Unteritalien”, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Römische Abteilung*, Band 73/74, F. H. Kerle, Heidelberg, 1966-1967. ss. 1- 10.
- Saldern, Axel von; “Ancient Glass”, *Boston Museum Bulletin*, Vol. 64, No. 335, 1966, ss. 4- 17.

Saldern, Axel von and Nolte, Birgit and Baume, Peter la and Haevernick, Thea Elisabeth; *Gläser der Antike: Sammlung Erwin Oppenländer*, Herausgegeben vom Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg, Hamburg, 1974.

Sarpaki, Anaya; “Condiments, Perfume and Dye Plants in Linear B: A Look at the Textual and Archaeobotanical Evidence”, *Manufacture and Measurement: Counting, Measuring and Recording Craft Items in Early Aegean Societies*, Anna Michailidou (ed.), De Boccard, Athens, 2001, ss. 195- 266.

Sax, Jeri; *Herbal Empowerment a Thyme for Tranquility*, Jeri Lynn Simpson, United States of America, 1999.

Schmaltz, Bernhard; *Untersuchungen zu den Attischen Marmorlekythen*, Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1970.

Stewart, Susan; *Cosmetics & Perfumes in the Roman World*, Tempus, 2007.

Scarborough, John; “Drugs and Medicines in the Roman World”, *Expedition*, Vol. 38, No. 2, 1996, ss. 38- 51.

Schauenburg, Konrad; *CVA Heidelberg, Universität I*, Deutschland 10, Heidelberg 1, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1954.

Schauenburg, Brigitte Freyer; *CVA Kiel Kunsthalle Antikensammlung I*, Deutschland 55, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1988.

Schreiber, Toby; *Athenian Vase Construction: A Potter's Analysis*, Getty Trust Publications: J. Paul Getty Museum, Malibu, 1999.

Schiering, Wolfgang; *Die Griechischen Tongefässe: Gestalt, Bestimmung und Formenwandel*, Gebr. Mann, Berlin, 1983.

Sevinç, Nurten and Rose, Charles Brian and Strahan, Donna; *A Child's Sarcophagus from the Salvage Excavations at Gümüşçay*, Studia Troica, Band 9, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1999.

Simpson, Sir James Y.; “Notes on Some Ancient Greek Medical Vases for Containing Lykion; and on the Modern Use of the same Drug in India”, *Archaeological Essays*, John Stuart (ed.), Edmonston and Douglas, Edinburgh, 1872, ss. 185- 196.

Sirano, Francesco; ‘‘Le Rose di Capua. Per l’archeologia del Profumo Campano dal III Secolo A.C.’’, *Rosantico. Natura, Bellezza, Gusto, Profumi tra Paestum, Padula e Velia*, Adele Campanelli (ed.), Paestum, 2013, ss. 69- 75.

Sjöqvist, Erik; ‘‘Morgantina: Hellenistic Medicine Bottles’’, *American Journal of Archaeology*, Vol. 64, No. 1, 1960, ss. 78- 83.

Smith, William; *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities Abridged From the Larger Dictionary*, Harper & Brothers, New York, 1846,

Smith, Robert Houston; ‘‘Bloom of Youth: A Labelled Syro-Palestinian Unguent Jar’’, *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 112, 1992, ss. 163- 167.

Snodgrass, Anthony McElrea; *The Dark Age of Greece: An Archeological Survey of the Eleventh to the Eighth Centuries B.C.*, University Press, Edinburgh, 1971.

Sorokina, Nina P.; Glass Aryballoi (First-Third Centuries A.D.) from the Northern Black Sea Region, *Journal of Glass Studies*, Vol. 29, 1987, ss. 40- 46.

Sparkes, Brian A. and Talcott, Lucy; ‘‘Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 1’’, *The Athenian Agora*, Vol. XII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1970.

_____; ‘‘Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C. Part 2’’, *The Athenian Agora*, Vol. XII, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1970.

Štefanac, Berislav; ‘‘Stakleni Aribali İz Jadera’’, *Archaeologia Adriatica VII*, 2013, ss. 163- 198.

Stern, Eva Marianne; *Ancient Glass at the Fondation Custodia (Collection Frist Lugt)*, *Archaeologica Traiectina* 12, Wolters- Noordhoff, Groningen, 1977.

_____; *Roman Mold- blown Glass: The First Through Sixth Centuries*, L’erma di Bretschneider, Rome, 1995.

Sweha, Fawzi; ‘‘Kohl Along History in Medicine and Cosmetic’’, *Histoire des Sciences Medicales*, Volume 17/2, 1982, ss. 182- 183.

Şimşek, Celal ve Duman, Bahadır; ‘‘Laodikeia’da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları’’, Kayhan Dörtlük ve Tarkan Kâhya ve Remziye Boyraz (eds.),

Adalya, No. X, Suna İnan Kır a  Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2007, ss. 285- 307.

Taborelli, Luigi; ‘‘Sull’isola del Gattopardo’’, *Papiri, Medicina Antica e Cultura Materiale*, Nicola Reggiani (ed.), Athenaeum Edizioni Universitarie, Parma, 2018, ss. 75- 87.

Tatomır, Renata; ‘‘To Cause ‘To Make Divine’ Through Smoke: Ancient Egyptian Incense and Perfume. An İnter-and Transdisciplinary re-Evaluation of Aromatic Biotic Materials Used by The Ancient Egyptians’’, *Moesica Et Christiana*, Studies in Honour of Professor Alexandru Barnea, Editura Istros, 2016, ss. 665- 668.

Tez, Zeki; *İla  ve Parfümün Sihirli Dünyası*, Hayykitap, İstanbul, 2010.

Thayer, Joseph Henry; *A Greek- English Lexicon of the New Testament*, Bussey Professor of New Testament Criticism and İnterpretation in the Divinity School of Harvard University, New York, 1889.

Thompson, Charles John Samuel; *The Mystery and Lure of Perfume*, John Lane (ed.), The Bodley Head Limited, London, 1927.

Thompson, Homer A.; ‘‘Two Centuries of Hellenistic Pottery’’, *Hesperia Vol. 3*, No. 4, The Journal of the American School of Classical Studies at Athens, 1934, ss. 311- 476.

Tosi, Florence Le Bars; ‘‘Sur un Couvercle L kanis   Figures Rouges du Musée Archéologique de Naples: Attribution et Nouvelle İnterpr tation İconographique’’, *Revue Archéologique*, Fascicule 2, Presses Universitaires de France, Paris, 2017, ss. 345- 358.

Triantafyllidis, Pavlos; ‘‘Early Core- Formed Glass from a Tomb at İalysos Rhodes’’, *Journal of Glass Studies*, Vol. 51, 2009, ss. 26- 39.

_____ ; ‘‘Classical Colorless Glass Stands from Rhodes, Dodecanese, Greece’’, *Journal of Glass Studies*, Vol. 57, 2015, ss. 285- 287.

Tuluk, G nay; ‘‘Die Unguentarium in Museum von İzmir’’, *Anatolia Antiqua VII*, Catherine Marro and Aksel Tibet (eds.), De Boccard, Paris, 1999, ss. 127- 156.

Turner, Michael; ‘‘Aphrodite and Her Birds: The İconology of Pagenstecher Lekythoi’’, *Bulletin of the Institute of Classical Studies*, Vol. 48, 2005, ss. 57- 96.

True, Maria and Hamma, Kenneth; *A Passion for Antiquities: Ancient Art from the Collection of Barbara and Lawrence Fleischman*, Getty Publications, Malibu, 1994.

Ure, Percy N.; *Black Glaze Pottery form Rhitsona in Boeotia*, Oxford University Press, London, 1913.

Ürkmez, Özden and Dündar, Erkan; “Remarks on the Possible Uses of the Perfumed Oils, Ointments, and Its Containers in the Cult of Dead From the Fourth Century BC to the Second Century AD: In the Light of the Necropoleis of Kyme, Colophon, and Patara”, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, No. 1, 2014, ss. 51- 104.

Waelkens, Marc; *Die Kleinasiatischen Türsteine: Typologische und Epigraphische Untersuchungen der Kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1986.

Wallenstein, Klaus; *CVA Deutschland Tübingen, Antikensammlung des Archäologischen Instituts der Universtät*, Deutschland 44, Tübingen Band 2, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1979.

Weckerle, Frau Dr. Caroline; “Schönheit und Pflanzen”, *Die Kosmetik in der Kulturgeschichte der Menschheit, Arbeit zum Zertifikatstudiengang in Ethnobotanik und Ethnomedizin*, 2008, ss. 1- 22.

Wehgartner, Irma; “Attisch Weissgrundige Keramik: Maltechniken, Werkstätten, Formen”, *Verwendung(Keramikforschungen V)*, Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1983.

Weinberg, Saul S.; “The Geometric and Orientalizing Pottery”, *Corinth Vol. VII, I*, The American School of Classical Studies at Athens, 1943.

Welcomme, E. and Walter, P. and E. Elslande, Van and Tsoucaris, G. “Investigation of White Pigments used as Make-up during the Greco- Roman Period”, *Applied Physics A: Materials Schience & Processing*, 83, 2006, ss. 551- 556.

Wiegand, Theodor and Schrader, Hans; *Priene: Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898*, Georg Reimer (ed.), Berlin, 1904.

Wilner, Ortha; “Roman Beauty Culture”, *The Classical Journal*, Vol. 27, No. 1, 1931, ss. 26- 38.

Wissowa, Georg; *Paulys Real- Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Band I, Metzlerscher, Stuttgart, 1894.

_____; *Paulys Real- Encyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Band VII, 2, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, 1912.

Wrigley, Susan; *The Lydion: Revealing Connectivity across the Mediterranean in the Sixth Century B.C.*, University of Sydney, Sydney, 2011.

Wylock, Michel; “La Fabrication Des Parfums à L’Époque Mycénienne D’Après Les Tablettes Fr de Pylos”, *SMEA*, 11, 1970, ss. 116- 133.

Ventris, Michael and Chadwick, John; *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge University Press, London, 1973.

Vermeule, Cornelius C.; “Greek Vases for Boston: Attic Geometric to Sicilian Hellenistic”, *The Burlington Magazine*, Vol. 115, No. 839, 1973, ss. 114- 124.

Vessberg, Olof and Westholm, Alfred; *The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus*, The Swedish Cyprus Expedition, Vol. IV, Part 3, The Swedish Cyprus Expedition, Stochholm, 1956.

Vigo, Matteo; “The Use of (Perfumed) Oil in Hittite Rituals With Particular Emphasis on Funerary Practices”, *Journal of Intercultural and Interdisciplinary Archaeology*, Dr. Antonella D’Ascoli (ed.), Volume 1, 2014, ss. 25- 37.

Vickers, Michael; “The Influence of Metal Work on Athenian Painted Pottery”, *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 105, 1985, ss. 108- 128.

Voudouri, Dimitra and Tesseromatis, Christine; “Perfumery From Myth to Antiquity”, *International Journal of Medicine and Pharmacy*, Vol. 3, No. 2, 2015, ss. 41- 55.

Yaraş, Ahmet; “Sağlık Merkezi Allianoi’dan Yeni Bir İlaç”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 134, 2010/05, ss. 97- 104.

Yentürk, Aybala; “Uygarlık ve Parfüm: Bir Yolculuğun Tarihçesi”, *Kutsal Dumandan, Sihirli Damlaya: Parfüm*, Şennur Şentürk (ed.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 7- 21.

Yıldız, Volkan; Akhisar Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Unguentariumlar, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2016, ss. 1- 24.

Yon, Marguerite; *Dictionnaire Illustré Multilingue de la Céramique du Proche Orient Ancien*, Collection de la Maison de l’Orient Méditerranéen No: 10 Serie Archéologique 7, Maison de l’Orient, Lyon, 1981.

Ziegler, Grace; “The Diuturnal Use of Perfumes and Cosmetics”, *The Scientific Monthly*, Vol. 34, No. 3, 1932, ss. 222- 237.

Zilberstein, Bracha Guz ;“The Typology of the Hellenistic Coarse Ware and Selected Loci of the Hellenistic and Roman Period”, *Excavations at Dor, Final Report Vol. I B, Areas A and C: The Finds*, A. Belfer Cohen & A. Ben & Y. Tsafir (eds.), Jarusalem, 1995, ss. 289-313.

DİĞER KAYNAKLAR

<http://sardisexpedition.org>

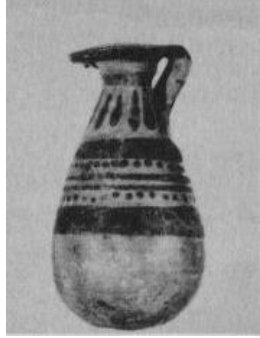

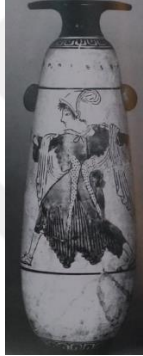

<https://www.britishmuseum.org>

<http://www.getty.edu/art>

<https://www.beazley.ox.ac.uk>

<https://www.metmuseum.org>

TABLO 1

<p>1. Geç Hellas IIIA</p> 	<p>2. Oryantalizan Dönem</p> 	<p>3. Korinth Tipi</p> 	<p>4. İtalyan-Korinth Tipi</p> 	
<p>5. Kolumbus Tipi</p> 	<p>6. Kolumbus Tipi (bileziksiz)</p> 	<p>7. Attik Tip</p> 	<p>8. Apulian Tipi</p> 	
<p>9. Doğu Yunan-Batı Anadolu</p> 	<p>Ege Adaları ve Tipi</p> 	<p>10. Adrian Tipi</p> 	<p>11. Doğu Akdeniz cam</p> 	<p>12. Mısır</p>

TABLO 2

<p>1. Geç Hellas IIB</p> 	<p>2. Geometrik Dönem</p> 	<p>3. MÖ. 6. yüzyıl Tipi</p>
<p>4. Siyah Figür MÖ. 6. yüzyıl</p> 	<p>5. Rodos Cam</p> 	<p>6. Baskılı Tip</p>

TABLO 3

<p>1. Erken Protokorinth Dönemi</p> 	<p>2. Orta Protokorinth Dönemi</p> 	<p>3. Korinth Tipi</p>
<p>3. Attik Tip</p> 	<p>4. Zader cam</p> 	

TABLO 4

<p>1.Kiklad Adası</p> 	<p>2. Geometrik Dönem</p> 	<p>3. Derin Tip</p>
<p>4. Süzgeç Tipi</p> 	<p>5. Sığ Tip</p> 	<p>6. Kapaklı Tip</p>
<p>7. Guttus Tipi</p> 	<p>8. Torba Gövdeli</p> 	

TABLO 5

1.Miken Dönemi

2. Kapaklı Tip

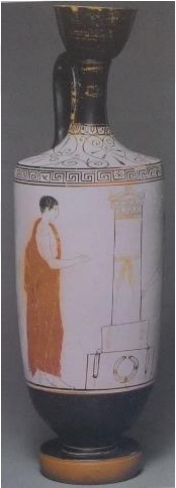

3. Apulian Atölyesi

TABLO 6

<p>1. Miken üzengi testisi</p> 	<p>2. Deianeira grubu</p> 	<p>3. Shoulder grubu</p>
<p>4. Cylinder grup</p> 	<p>5. Mermer</p> 	<p>6. Squat tipi</p>

TABLO 7

<p>1.Desenli Tip</p> 	<p>2. Şişkin Karınlı Tip</p> 	<p>3. Geçiş Dönemi</p>
<p>4. Siyah Bantlı</p> 	<p>5. Geç Dönem Tipi</p> 	

TABLO 8

<p>1. Lekythoid</p> 	<p>2. Fusiform tipi</p> 	<p>3. Fusiform gri astarlı</p>
<p>4. Bulbous tipi</p> 	<p>5. Suriye- Filistin cam</p> 	

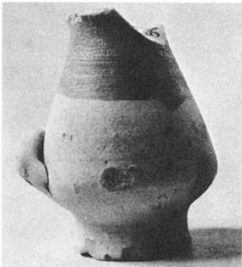

TABLO 9

<p>1.Rodos Siyah Figür</p> 	<p>2. MÖ. 575 Üçayaklı Exaleiptron</p>
<p>3. Siyah Figür A tipi Exaleiptron</p> 	<p>4. Tek kulplu Exaleiptron</p>

TABLO 10

<p>1.Kapaksız tip</p> 	<p>2. Kapaklı tip</p> 	<p>3. Lykinic tip</p>
--	---	--

TABLO 11

<p>1.1. Tip Atina Agora tip 1</p> 	<p>2. 1. Tip Atina Agora tip 2</p> 	<p>3. 1. Tip Atina Agora tip 3</p>
<p>4. 2. Tip Morgantina tip 1a</p> 	<p>5. 2. Tip Morgantina tip 1b</p> 	<p>6. 2. Tip Morgantina tip 2a</p>
<p>7. 2. Tip Morgantina tip 2b</p> 	<p>8. 2. Tip Morgantina tip 3a</p> 	<p>9. 2. Tip Morgantina tip 3b</p>
<p>10. 2. Tip Morgantina tip 4</p> 	<p>11. 3. tip Patara</p> 	<p>12. 4. tip Jerusalem-Masada- Samaria, Tell Anafa, Jaffa- Syrio- Palestina, tip a</p>

**13. 4. tip Jerusalem-
Masada- Samaria,
Tell Anafa, Jaffa-
Syrio- Palestina, tip
b**

**14. 4. tip Jerusalem-
Masada- Samaria,
Tell Anafa, Jaffa-
Syrio- Palestina, tip c**

**15. 4. tip Jerusalem-
Masada- Samaria,
Tell Anafa, Jaffa-
Syrio- Palestina, tip
d**

**16. 5. tip Atina Agora
Louvre tipi**

17. 6. tip Priene

TABLO 12

<p>1.Geometrik Dönem</p> 	<p>2. Tripod ayaklı</p> 	<p>3. Nikosthenik tipi</p>
<p>4. A tipi</p> 	<p>5. B tipi</p> 	<p>6. C tipi</p>
<p>7. D tipi</p> 	<p>8. Pudra tipi</p> 	<p>9. Alexandria cam</p>

TABLO 13

	MISIR	MEZOPOTAMYA		YUNAN
ALABASTRON	 MÖ. 8.- 7. yüzyıl			 MÖ. 8.- 7. yüzyıl
AMPHORİSKOS	 MÖ. 1540-1075	 MÖ. 800	 MÖ. 3500-300	 MÖ. 1130-1090
ARYBALLOS	 MÖ. 664- 332	 MÖ.1450 - 1300	 MÖ. 800	 M.Ö. 575- 525
ASKOS	 MÖ. 3200- 3100	 MÖ. 1000- 600	 MÖ. 630- 600	
GUTTUS			 MÖ. 4. yüzyıl	

LEKYTHOS	 <p>MÖ. 1479- 1353</p>	 <p>MÖ. 8.- 7. yüzyıl</p>	 <p>MÖ. 5. yüzyıl</p>	
LYDİON	 <p>MÖ. 1550- 1295</p>	 <p>MÖ. 2650</p>	 <p>MÖ. 540- 530</p>	
UNGUENTARIUM	 <p>MÖ. 1350- 1309</p>	 <p>MÖ. 1323</p>	 <p>MÖ. 1531- 1155</p>	 <p>MÖ. 320- 280</p>

TABLO 14

	MISIR	MEZOPOTAMYA	YUNAN
EXALEİPTRON			 MÖ. 620- 590
LEKANİS			 MÖ. 425- 400
LYKİON	 MÖ. 3. yüzyıl	 MÖ. 2.- 1. yüzyıl	 MÖ. 175
PYXİS	 MÖ. 1550- 1069	 MÖ. 900- 700	 MÖ. 8. yüzyılın ortası

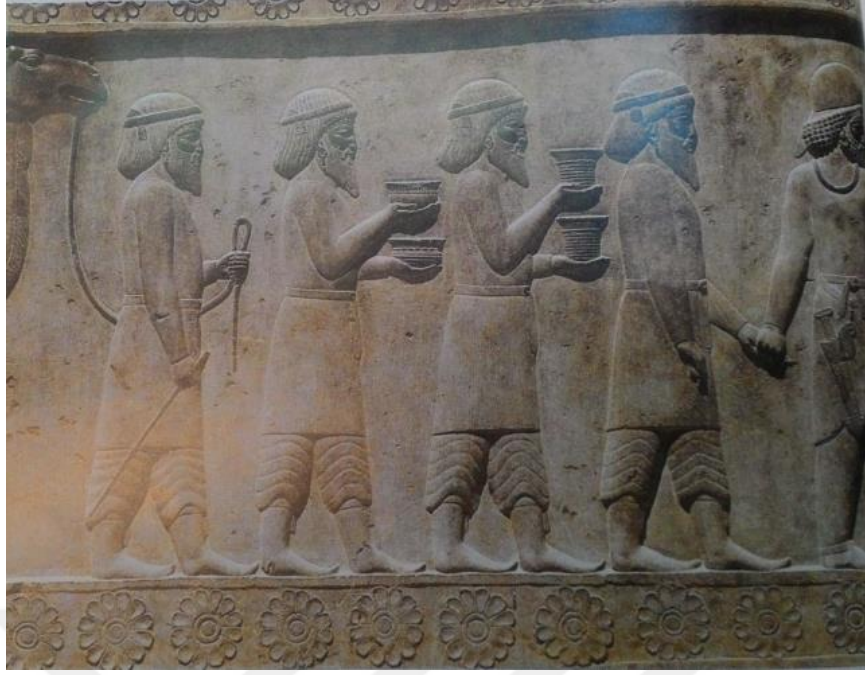
RESİMLER

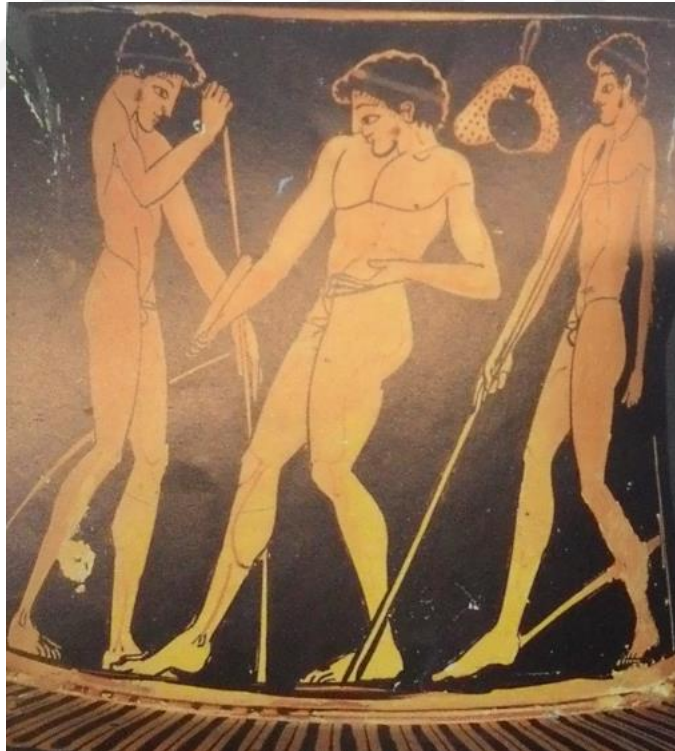
Resim 1: Başlarında parfüm konileri olan Mısırlı kadınlar ve erkekler (Aybala, 2005).

Resim 2: Mısır'da bayram kutlaması, Nebanum duvar resmi detayı, 18. Hanedan (Ioannis, 2008, LXXII).

Resim 3: MÖ. 5. yüzyıl Persepolis'te Apadana sarayının duvar kabartması Pers kralı için merhem ve parfüm taşıma sahnesi (Paszthory, 1990, abb. 57).

Resim 4: Kleophrades Ressamı MÖ. 500 sivri dipli amphora, Atina. Kabın boynunda 3 atlet yağlanıyor. Atletin birinin elinde alabastron var. Arkada aryballos ve sünger askılı (Paszthory, 1990, abb. 60).

Resim 5: M.S. 62-79 yılı Pompeii Vettii Evi'nin yemek odasındaki duvar resminde parfüm yapan eroslar (Paszthory, 1990, abb. 67).

Resim 6: Paestum'da parfüm dükkânının güneyden genel bir görünümü (Brun, 2000, Şekil 13).

Resim 7: MÖ. 4. yüzyıl Mısır'dan rölyef, Paris Louvre Museum (Brun, 2000, Şekil 1).

Resim 8: Süslenen Mısır Kadını (Forbes, 1955, fig. 3).

Resim 9: MÖ. 4. yüzyıl sonu- MÖ. 3. yüzyıl başına tarihlenen amphora mührü. Mühür üzerinde içinde bulunan alabastron betimlenmiştir (Canoğlu, 2001, kat. no. 10).

Resim 10: Ertüsk bronz ayna, MÖ. 4. yüzyıl, Museum of Fine Arts, Boston. Orpheus ormanlık alanda lirini ayarlıyor. Cistanın içinde 2 alabastron. Aynanın sapı tahta ya da kemik? (Hill, 1965, fig. 6).

Resim 11: MÖ. 510- 500 yılında Caere'da bulunan pişmiş toprak kapaklı urne üzerine bir çift uzanmış kadın erkek figürün avucuna alabastrondan parfüm döker. Diğer elinde ise ölümsüzlüğün sembolü olan narı tutar. (Wrigley, 2011, Şekil 27).

Resim 12: MÖ. 6. yüzyılda Caere Monte Abbatone'de kapaklı bir urne üzerine uzanan avucuna alabastrondan parfüm döken kadın (Wrigley, 2011, Şekil 28).

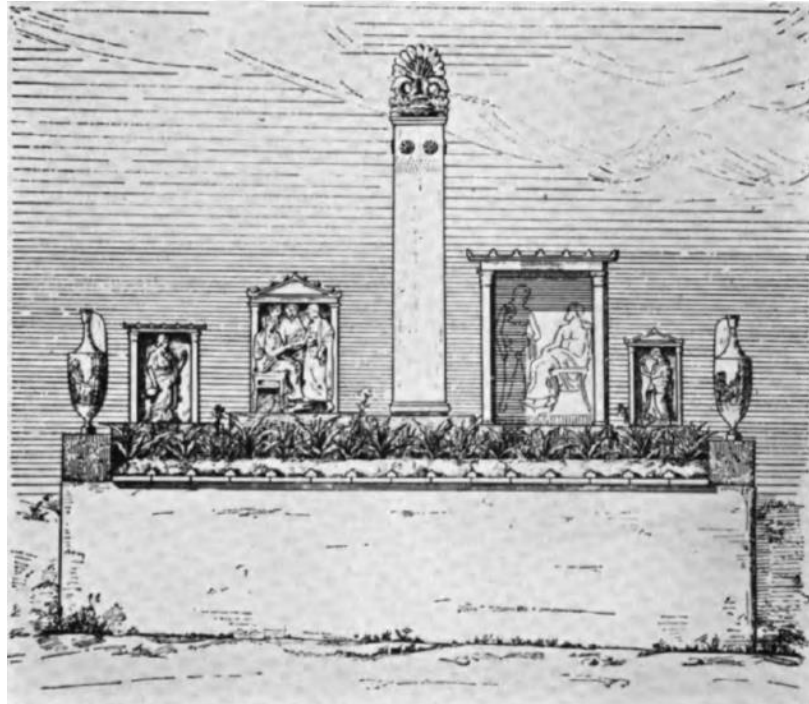

Resim 13: Paros, Stele Giustiniani MÖ. 460, Genç kız (gelin?) ve pyxis (Donnison, 2009, fig. 14).

Resim 14: Mermer stel genç bir erkek ve küçük bir kız çocuğu, genç erkek elinde nar tutar ve bileğinde aryallos asılıdır. MÖ. 530 yılına tarihlenir (<https://www.metmuseum.org>).

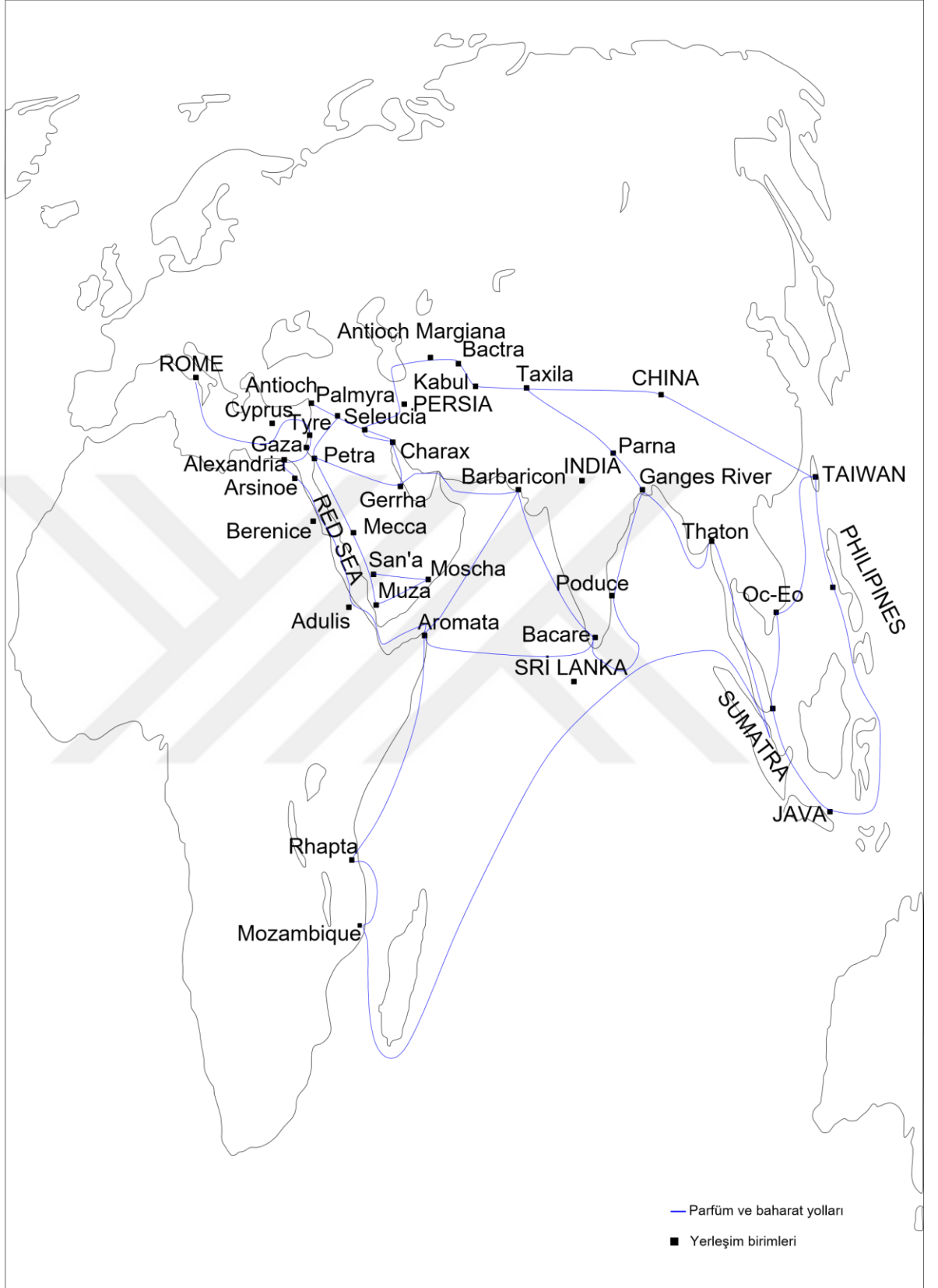
Resim 15: MÖ. 4. yüzyıl Atina Kerameikos mezarlığının rekonstrüksiyonu (Richter, 1947, s. 183).

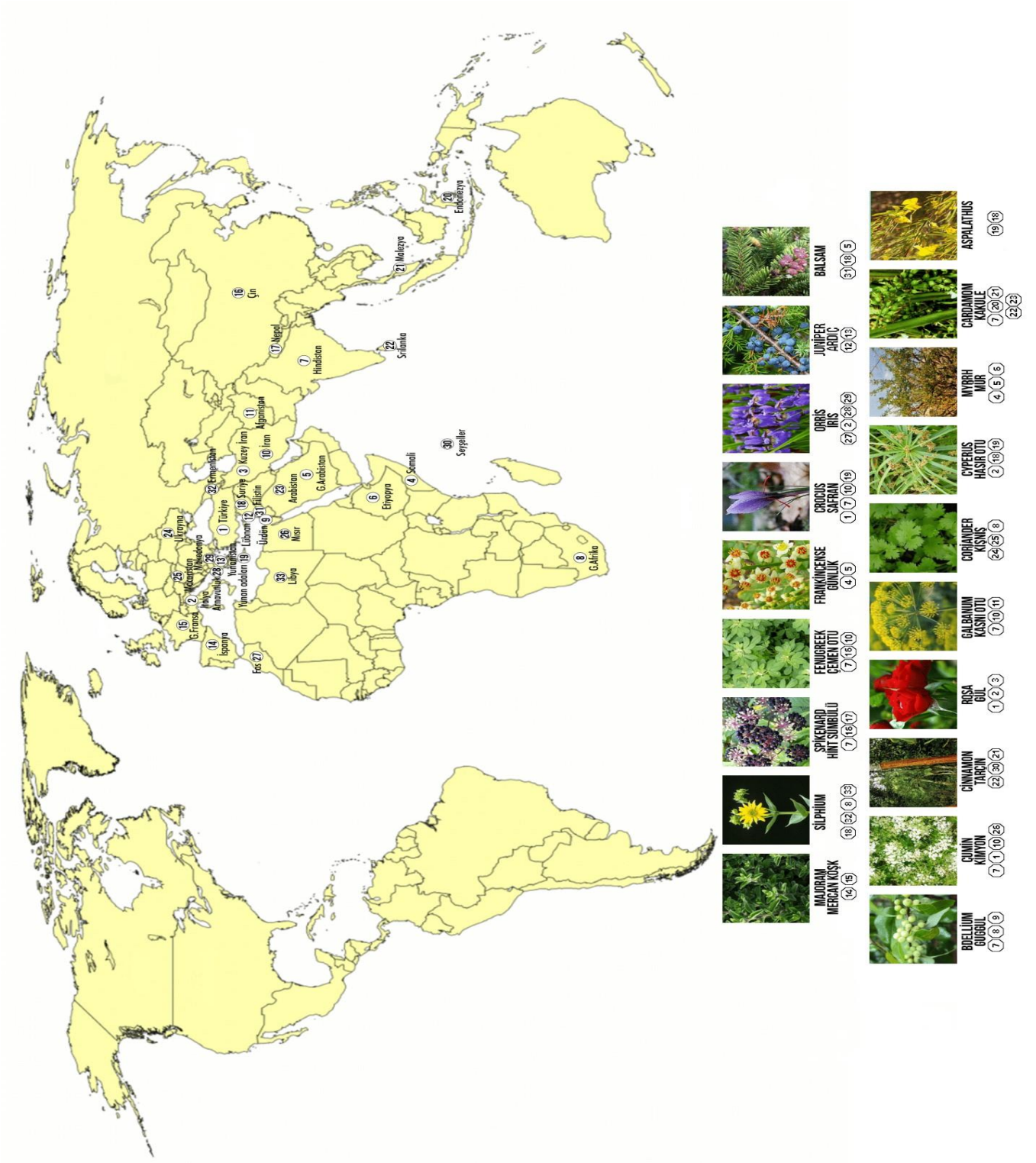
Resim 16: MÖ. 2. yüzyıl Khalkedon'dan, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden dikdörtgen biçimli stel. Stel üzerinde unguentarium, üçayaklı kazan, miğfer, balta, zırh tozluklar, zafer çelenkleri betimlenmiştir. Stel bir askere ait olabilir (Pfuhl- Möbius, 1979, tafel 321, no. 2275).

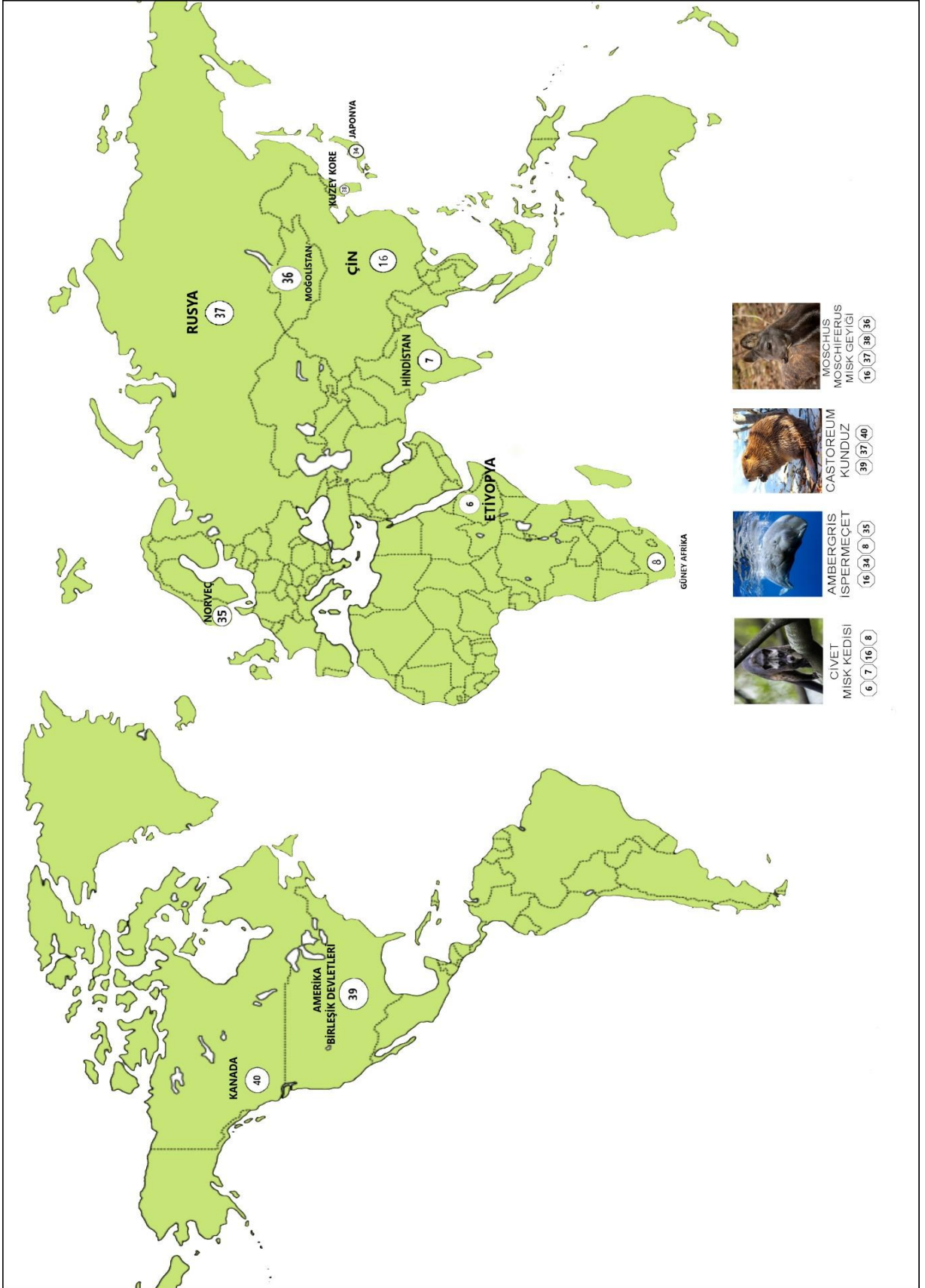
Resim 17: MS. 3. yüzyıla ait bir stel. Kapı biçimli olan mezar stelinin üzerinde yazıt bulunmaktadır. Alınlıkta ayna, iğne, kalathos, tarak bulunur. Dört bölmeli stelde unguentarium, kilit betimlemeleri yer almaktadır (Pfuhl- Möbius, 1979, tafel 324, no. 2295).

Harita 1: Parfüm ve Baharatların Yol Güzergahı

Harita 2. Bitki Türlerinin Dağılımı

Harita 3. Hayvansal Yağların Dağılımı

ÖZGEÇMİŞ

Merve İPEK 02.04.1990 tarihinde İstanbul'da doğdum. Paşabahçe Ahmet Ferit İnal Lisesi'ni bitirdikten sonra 2009 yılında başladığım Pamukkale Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi'nde Klasik Arkeoloji Bölümü'nden 2014 yılında mezun oldum. 2019 yılında Yüksek Lisans programını bitirdim. Orta düzeyde İngilizce ve İtalyanca bilmekteyim.

İletişim:

E- mail: merveipek28@gmail.com

